

Nart

İKİ AYLIK DÜŞÜN VE SANAT DERGİSİ ISSN: 1300 9613

7

MAYIS - HAZİRAN 1998

L'İŞE SÜLEYMAN YANÇATAROL

anısı önünde saygıyla eğiliyoruz

Çözülen bir yün yumağı
akıp giden günlerimiz
Cenaze törenlerinden
sessiz sitemsiz
Savrulan yapraklar gibi
akıp giden günlerimiz
Mezar taşlarından suskun
sessiz sitemsiz
Bir kitaba başlar gibi
Koşarken yavaşlar gibi
Ölen arkadaşlar gibi
Sessiz sitemsiz

HALKIMIZ BÜYÜK EVLADINI YİTİRDİ!

Süleyman Yançatarol... Çerkes sorunuyla uzaktan veya yakından ilgilenip de bu ismi duymayan yoktur sanıyorum. Üniversite yıllarından başlayarak derneğimizin çatısı altında hangi etkinlik düzenlendiyse, hangi soruna çözüm arandıysa mutlaka Süleyman oradaydı. Engin birikimi ile olaylara sağ duyulu yaklaşır, en karmaşık problemlerin analizini herkesin anlayabileceği şekle getirir ve taraflar arasında uzlaşa sağlardı. O, muhacerette halkımızın yetiştirmiş olduğu en büyük teorisyendi. Çerkes halkının sürgün edilişinden bu yana geçen zaman içinde en kapsamlı, en anlamlı etkinlik olan ve Ankara Kafkas Kültür Derneği'nin kuruluşunun 25. Yılı nedeniyle düzenlediği "25. Yıl Şenliği", Vatanımızdan sürülüşümüzün 125. Yılına odak alan ve Adıgelerin yaşamakta oldukları tüm ülkelerin temsilcilerinin katıldığı "125. Yıl Etkinlikleri" adıyla tarihe geçen etkinlikler onun projeleriydi, gerçekleştirendi. 12 Eylül sonrasında bir araya gelemediğimiz bir dönemde insanlarımızı bir araya getirmek, maneviyatlarını yükseltmek amacıyla içerikli ve coşku dolu toplantılar düzenler, korkulacak bir şey yok, mesajını verirdi. O, zamana göre kendisini yeniler, dünya olayları içinde halkımızın yerini olması gereken yere oturturdu. Çerkes halkını çok sevmesine karşın yaptığı tahlillerde daima bilimselliği ön planda tutar, duygu ile bilimsel gerçeği birbirine karıştırmamak için özen gösterirdi. Güzel bir olayla karşılaştığı zaman bunu herkes ile paylaşır, doyuya onun coşkusunu yaşardı. Olumsuzluklarda ise aklın yol göstericiliğine sığınır, bizim bu olaydan yara almamamız için yol gösterirdi. Bilime, bilimselliğe o denli inanıyordu ki, en büyük ideallerinden biri de derneğimizin çatısı altında çalışacak, bilimsel araştırmalar yapacak daimi bir bilimsel kurul oluşturmaktı.

Süleyman'ın ödün vermediği düşüncelerinden biri, belki de en önemlisi Çerkes halkının kendi kaderini anavatanında tayin etme, düşüncesi idi. Nerede ve hangi ortamda bulunursa bulunsun ulusal kimliğini her şeyin üstünde tutar, bu kimliğin sorumluluğunu duyardı. Dilimizin, örf ve adetlerimizin korunabilmesi için anavatanına dönüşün mutlaka gerçekleştirilmesi inancıydı. Konuşmalarında, dönüşün ertelenemez zorunluluğu ana temayı oluştururdu. Anavatan dışında yaşamakta olan halkımızın hızlı bir şekilde yok olduğunu bilimsel verilerle gözler önüne serirdi. Adıgey Cumhuriyeti'nde çıkarılan yasaları, etkinlikleri yakından takip ederdi. Özellikle Dönüş, Adıge Dilinin Devlet Dili olması gibi yasalar çıkarıldığında, devlet güvencesi altında yaşamının doyulmaz tadını duyumsamıştı. Geçen aylarda Adıgey'de düzenlenmiş olan "Fesijapşı" (Hoş geldiniz) toplantısında Cumhurbaşkanı Sayın Carım Aslan'ın yaptığı konuşmayı kasetten defaatla izlemiş, Anayurt dışında yaşayan Adıgelere verdiği mesajdan etkilenmişti. Adıgey'de birlikte bulunduğumuz süre içinde her gün parlamento binasına gider, orada Adıge bayrağının dalgalanışını gururla seyrederdi.

O, sadece Çerkes halkı için çalışmadı. Başında bulunduğu Özürlüler Kurumu'nda, Devlet Bakanı Hasan Gemici'nin söylediği gibi, "Cumhuriyet tarihinde özürlüler için yapılamayan pek çok etkinliği gerçekleştirdi."

Halkımız özverili, çalışkan, her gittiği yere mutluluk ve coşku götüren, değerlerine sıkı sıkıya bağlı olan bir evladını yitirdi. Ben ise kelimenin tam anlamıyla bir dostumu, bir arkadaşımı yitirmenin acısını duyuyorum.

Süleyman'ın bize bıraktığı düşünceler yolumuzu aydınlatacak. Onun amaçlarını gerçekleştirmek için tüm gücümüzle çalışacağız. Allah'tan rahmet diliyorum.

Mevlüt Atalay

Nart

İKİ AYLIK DÜŞÜN VE SANAT DERGİSİ • ISSN 1300 9613

MAYIS HAZİRAN 1998 • SAYI 7

İÇİNDEKİLER

Süleyman Yançatarol'u Saygıyla Anıyoruz	
DÇB Olağan Kongresi Krasnodar'da Yapıldı	6
Abhazya, AGİT, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi'nin Gündeminde	10
Kosova Adıgeleri Anayurda Dönüyor	12
21 Mayıs	13
Sine Göksoy	
SÜRGÜN, DİASPORA VE KİMLİK	
Sürgün, Diaspora ve Kimlik	14
Demokratik Bir Kimlik Stratejisi Olarak Çerkeslik	15
Sevda Alankuş	
Ürdün, Türkiye ve Kafkasya'da Çerkes Kimliği	20
Seteney Shami	
Diaspora ve Kimlik	28
Erol Taymaz	
Muhtasar Tarih ve Eskişehir Örneği	31
Suavi Aydın	
Türkiye'de Kuzey Kafkasya Diasporası	36
Egbert Wesselink	
Filistin Ulusunu Sürgün Konumundan Kavramak	38
Ayşe Mermerci	
Kültürel Kimlik ve Diaspora	40
Nejan Huvaj	
Anılarda Yolculuk	42
Aslan Arı ile Bir Söyleşi	
Uzunyayla Kültür Şenliği'nin Düşündürdükleri	48
Muhittin Ünal	
Kullandığımız Kavramlar Üzerine Bir Eleştiri	49
Murat Papşu	
İlahe Pşine	50
Halil Hatko	
Kafamın İçinden Haberler • Şiir	53
Koyekue Nalbi	
Adıgey'den Bir Mektup Var	54
Maykop Üniversitesi Öğrencileri	
Yeni Yayınlar	55
Haberler	56

NARTLAR

Kafkas halklarının binlerce yıldan bu yana üretmiş olduğu eposa "Nart Destanı", "Nart Eposu" adı verilir. Nart destanları, Kafkas halklarının tarih içinde aldığı uzun ve yorucu yolculuğun halk tarafından destanlaştırılarak dile getirilmesidir. Bilim adamları, Nart Destanlarının M.Ö. 3000'li yıllarda söylenmeye başlandığını belirtmektedir.

Nart

İKİ AYLIK DÜŞÜN VE SANAT DERGİSİ
ISSN 1300 9613

Sayı 7 • Mayıs Haziran 1998

Sahibi

Kafkas Derneği adına Muhittin Ünal

Yazı İşleri Müdürü

Hikmet Kandemir

Kapak

Ahmet Tayyar

Emeği Geçenler

Sevda Alankuş-Kural, Mevlüt Atalay,
Gupset Bage, Banu Bayburtlu,
Sine Göksoy, Nejan Huvaç,
Hasan Kanbolat, Rahmi Lale,
Alper Mangır, Ayşe Mermerci,
Özdemir Özbay, Erol Taymaz

Yazışma adresi

Nart Dergisi
Şenyuva Meriç sokak No:44
Beştepe Ankara
Tel: (0 312) 222 8590
Fax: (0 312) 223 1894

elektronik posta

kafder@marketweb.net.tr

Web sitesi

http://www.marketweb.net.tr/
tanitim/kafder

Abonelik İçin Hesap No

Kafkas Derneği adına 105 150 numaralı
posta çeki hesabı

Abone Koşulları

Yurtiçi yıllık (6 sayı) 3,5 milyon TL
Avrupa yıllık 75 DM
ABD yıllık 50 USD

Yayın İlkeleri

Gönderilen yazılar yayınlansın veya
yayınlanmasın iade edilmez. Dergideki
yazı ve resimler kaynak göstermek
koşuluyla yayınlanabilir. Yayınlanan
yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Dizgi

Nart Dergisi

Baskı

Takav Yayıncılık
(0 312) 385 5864

Merhaba...

*Çıkılmaz bir yoldayız, geçmişimiz acı ve karanlık,
geleceğimiz meçhul. Bir savaşındayız, varolmaya,
buradayız diyebilmeye. Her fırsatta yükseltiyoruz
çılgılığımızı, duyulması umudu ile.*

*Varlığımız bizi duyabilene, duyup da içinde rahat
olana değil, bizi hissedene, bize varlığını gösterip,
elini uzatabilene...*

*Biz bir toplumsak bu alemde, bir kum dağı isek, acı
olan NART bir kum tanesi her dalga vuruşunda
dağılmamak, o bulanıklığa karışmamak için çaba,
uğraş, emek veren...*

*Bizler bu yolda birinci yılımızı, gururla doldurduk,
İkinci yıla umutla bakıyoruz.*

*Bizler buradayız koşulları olabildiğince zorlayıp,
sürdüreceğiz varlığımızı, ama sizlere ve her türlü
desteğinize ihtiyacımız var. Bizi yalnız
bırakmayın...*

Sürçü lisan ettik ise af ola...

DÇB OLAĞAN KONGRESİ

Dünya Çerkes Birliği'nin olağan kongresi Krasnodar Eyaleti'nin merkezi olan Krasnodar kentinde 24-28 Haziran 1998 tarihlerinde yapıldı.

1996 yılı olağan kongresinde 1998 yılı kongresinin Kıyı Boyu Şapsığ bölgesinin Lazarovski kentinde yapılması kararlaştırılmıştı. Kongreye olan yoğun ilgi karşılığında otellerin sınırlı yatak kapasitelerine ilaveten turizm dönemi nedeniyle konaklamada yaşanması muhtemel sorunları göz önünde bulundurarak, kentte mevcut Adıge Derneği'nin yazılı talebine binaen kongre Krasnodar'a alınmış ve başarıyla tamamlanmıştır.

25 Haziran 1998 sabahı açılan kongrede; ev sahibi Devlet Başkanı Nikolay Kondratenko, Adıgey Cumhurbaşkanı Carım Aslan, Khabardey Balkar Cumhurbaşkanı Koko Valeri, Abhazya Cumhurbaşkanı Yardımcısı Valeri Arşba, Karaçay Çerkes Başbakanı Anatoli Galimyan, Rusya Federasyonu Uluslardan Sorumlu Bakan Yardımcısı Vladimir Anatoli ve Kazak Atamanı Vladimir Prakofyeviç birer konuşma yapmışlardır:

Nikolay Kondratenko: "Çerkes Halkı'nın seçkin temsilcileri, Kuban havzasında yaşayan halklar adına hepinize hoşgeldiniz diyorum.

4. DÇB Kongresi'nin Çerkes (Adıge - Abhaz) ve Kazak halklarının ortak beşiği olan Kuban havzasında yani Krasnodar'da yapılmasının oldukça büyük anlamı vardır. Anlamına yakışır şekilde devamını ve hayırlı kararlarla sonuçlanmasını diliyorum. Ben Rus kökenli bir yöneticiyim. Gerek kendimi gerekse burada yaşayan halkları birbirimizden ayırt etmiyorum. Çünkü hepimiz kardeşiz, ortak olan çok şey bölüşüyoruz.

4. DÇB Kongresi'nin, Kafkasya dışında yaşayan Çerkeslerle burada vatanında yaşayan halklar arasında oluşan güzel ilişkilerin giderek geliştirilmesine katkıda bulunmasını diliyorum. Adıgeler ve Kazaklar burada, paha biçilmez topraklarda tarihin ve geçmişimizdeki insanların bıraktığı güzel geçmiş, gelenek ve meziyetleri devam ettirerek, hatta geliştirerek gelecek kuşaklara devretmekle yükümlüdürler.

Çok kültürlü ve çok halklı Kafkasya'da gelecek endişesi yaratacak söylem ve uygulamalarda

dikkatli olmak zorundayız. Çeçen Savaşı'nın ürküntüsü hala devam ediyor. Olaylara açık ve çok duyarlı olan Kafkasya'da hepimizin geçmiş ve geleceğe karşı sorumluluklarımızın olduğunu idraki içinde hareket etme yükümlülüğümüz vardır. DÇB'nin bu konulara olan hassasiyetini biliyorum. Bu kongrenin de halkların kardeşliğine katkı yapacağına inanıyor ve güveniyorum. Bundan sonra da kongrelerinizi burada yapmak istediğiniz taktirde buranın eviniz olduğunu, sizi gönülden karşılayacak ev sahiplerinizin bulunduğunu unutmayınız."

Koko Valeri: "Güzel Krasnodar'da toplanan 4.DÇB Olağan Kongresi'ne katılan herkesi; hal-kım, Khabardey-Balkar Parlamentosu ve yönetici arkadaşlarım adına saygıyla selamlıyorum. Duygularımı ifade etmeden önce bağlı olduğumuz Rusya Federasyonu Parlamento Başkanı'nın kongremize göndermiş olduğu başarı ve hayırlı çalışmalar dileyen mesajını sizlere okumakla kendimi mutlu addediyorum.

Rusya Federasyonu Parlamento Başkanı'nın mesajı özetle şöyledir: '4.DÇB kongresine değişik ülke ve yörelerden gelen tüm delegelere ve misafirlere hoş geldiniz diyorum. Kurulduğundan beri barış yanlısı olarak çalışmakta olan DÇB'nin, diasporada yaşamakta olan Çerkesler (Adıge-Ahhaz-Abazin) ile Rusya Federasyonun'da yaşayan halklar arasında sıkı ilişki tesis etmiş olmasını ve önemli konulara parmak basmasını takdirle izliyoruz. Çok halklı ve çok kültürlü bir yaşamı benimseyen R.F.'de yaşayan halklarla neredede olurlarsa olsunlar diğer Çerkes halklarının güzel gelecekleri bölüşerek birlikte yaşamasını ve kongrenizin, barış ve kardeşliğe katkı yapmasını, Çerkes halkları için hayırlı uğurlu sonuçlar verecek çalışmalar yapmasını diliyorum.'

Sayın Parlamento Başkanı'nın gelecek zamanlarda olabilecek sorunlarımızın çözümüne önemli katkılarda bulunmasını gelin birlikte dileyelim.

Bugün güzel bir gün ve içimden güzel temenniler geçiyor. Bunları sırasıyla şöyle özetleyebilirim:

- DÇB 7. yılını doldurdu. Sağolasın DÇB, nice güzel yıllara.

- Kongremiz, güzel ve yararlı kararlara vesile olsun.

- Nerede olursak olalım, çağın gerçeği olan ekonomiye önem verip kalkınma ve refahı bölüşmede birlikteliğimiz olsun.

- Alınacak kararların tahakkuku için kim neredede olursa olsun elindeki tüm imkanları kullanarak katkı yapsın.

- Tüm halklar; birlikte ve barış içerisinde yaşayalım. İçinde yaşadığımız halklarla karşı karşıya gelmeden yaşayalım.

KRASNODAR'DA YAPILDI

• İşini ve zamanını esirgmeden Dünyanın muhtelif yerlerinden gelen kardeşlerimiz, kongreden sonra sağlıklı ve mutlu bir şekilde yuvalarına kavuşsunlar."

Carım Aslan: "Cumhuriyetimizde yaşayan tüm halkımın selamlarını ve başarı dileklerini sunuyorum. Güzel başlayan kongrenin uzlaşma içerisinde iş yapmak üzere devamını ve başarıyla neticelenmesini diliyorum. DÇB ile cumhuriyetimiz yaşattır. 7 yıl önce Krasnodar Eyaleti'nden ayrılmak istediğimizde şimdi yanımda olan dostum Nikolay, bırak engel olmayı tam tersine bize destek oldu ve güç kattı. Sizlerden dört dileğim vardır:

En başta gelen dileğim, biran önce Anavatan'a dönmenizdir. Yaşantınızı biliyoruz. Biz, yasal düzenlemeleri yaptık. RF nezdinde ideal şeklini alması için çalışıyoruz. Yakında Kosova'daki kardeşlerimizi geri getireceğiz. RF de destek vermektedir. Biliyorum mülkün terki ile dönüş zordur ama çaresiz de değildir.

İkinci dileğim, dil eğitim ve öğretimidir. Bu konuda tüm derneklere de iş düşmektedir. Bu kongrede konuyu iyi irdelemenizi ve çözüm üretmenizi diliyorum.

Üçüncü husus; kuşkusuz varlığı da önemlidir ama yeterli değildir. Bu nedenle DÇB bünyesinde daha bir birleşme, sorunları çözmede birliktelik ve dayanıklıktan kurtulup güçlerimizi birleştirme yollarını gönülden aramamızdır. Daha sonra da ekonomi alanında aynı şeyi nasıl yapacağımızı düşünmenizdir.

Son husus da şudur: Kuban havzası bir evdir ve hepimize ait bir evdir. Bu nedenle bu evde kendinizi ev sahibi hissetmenizi ve huzur içinde çalışmalarınızı bitirmenizi ve sağlıklıca yuvalarınıza dönmenizi gönülden diliyorum."

Anatoli Galimyanov: "Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti halkı ve başkanı Hubiyev adına hepinizi saygıyla selamlıyorum. DÇB'nin 4.Olağan Genel Kurulu'nun güzel kararlar alarak sonuçlanmasını diliyorum. DÇB başarılı çalışmalar yapıyor. Bunu anlamak için iki yıl içerisinde neler yaptığını ve neleri başlattığına bakmak yeterlidir. Bana göre, Adıgeliğe, erkeklikte de inançla bir şeyler yapıldığı takdirde makbuldür. Yönetim olarak üzerimize düşeni yapmaktan geri kalmayacağız. Dilimiz önemli bir sorundur. Birimizin dediğini diğerimiz hiç olmazsa anlamalıdır. Bu doğrultuda çalışmalar yapılmalı. Bu kongreyi burada yaptıran Sayın Nikolay İgnatiev ve Kazak Atamanı'na ve tüm katılımcılara teşekkür ediyorum."

Valeri Arşba: "Cumhurbaşkanımız Sayın Ardzımba ve Abhazya'nın tüm halkı adına hepinizi saygıyla selamlıyorum. Abhazya olarak sı-

kıntılı ve kritik günler yaşıyoruz. Ama biliyoruz ki yalnız değiliz. Haksız yere uygulanan ambargo kalkmış olsa idi bu durumlara gelmezdik. Ambargo ile insanlarımızı istediğini kabul ettirmeyi hesaplayanlar yanılacaklardır. Üyesi bulunduğumuz DÇB'nin kongresinin burada yapılmasına katkısı geçen herkese teşekkür ediyor ve kongreye de başarılı çalışmalar, Kafkasya için son derecede önemli ve kritik konumu olan Abhazya'ya bugüne kadar verdiğiniz desteğin azalmadan devam etmesini diliyorum."

Vladimir Anatoli: "Rusya Federasyonu kabinesinden olup milletler konusu ile ilgili Bakan Yardımcısı olarak DÇB kongresine katılanlara teşekkür ediyor, güzel sonuçlara ulaşılmasını diliyorum. Çerkesler, son yıllarda güzel şeyler yapmaya başladılar. Kültür konusunda, tarih konusunda ve ekonomik kalkınma konusunda yapılmakta olan güzel çalışmalara yardımcı olmak da bizim görevimizdir. Bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da elimden geleni esirgemeyeceğim, beni kendinizden birisi olarak kabul ediniz."

Vladimir Prakofyeviç: "DÇB'nin güzel çalışmalar yapmakta olduğunu görüyor ve izliyorum. Çerkesler ve Kazaklar kardeş halklardır. Bizler Adıgelerle savaşmadık. Bundan sonra da savaşmayacağız. Çeçen Savaşı'nda askerlerimizi özellikle göndermedim. Şevardnadze, Kazakları toplatıp onları asker yaptı. Onların Abhazlara karşı savaşmasını istemiyoruz. Gelin kardeş olalım. Kardeşce yaşayalım. Güçlerimizi birleştirerek ekonomimizi geliştirelim. Savaş bize lazım değil. Güç birliği yaparsak çok şeyler yapacağımızdan kimsenin kuşkusu olmasın."

Protokol konuşmalarının ardından Genel Başkan Boris Akbaş iki yıllık çalışma raporunu takdim etti. Raporda temas edilen hususlar özetle şunlardı:

• Adıge Abhaz halklarının örgütlerini birleştirerek DÇB'yi kuranlara teşekkür ediyorum. Adıge Abhaz halkları olarak kendi ülkemizi, kültürümüzü, tarihimizi, bizi ulus yapan özelliklerimizi korumak zorundayız. Bunun için de DÇB'den başka bir örgütümüz yoktur.

• Kafkas Rus savaşları biteli 134 yıl oldu. Ama hala yaralarımız sarılmadı. Bu konuda Rus yöneticilerine muhatap muhtelif yazışmalarımız vardır. Yazmaya da devam etmek zorunludur.

• Kafkas halklarının sorunlarının tartışıldığı bir yuvarlak masa toplantısı hedefliyoruz. Tüm gazete ve televizyonların da yayımlamasını temin suretiyle problemlerimizi duyurmak istiyoruz. Üç cumhuriyetimizin yönetimi bu konuda bizi destekliyorlar.

• Bildiğiniz gibi UNPO'ya üye olduk. Genel sekreter Hatko Murat sorunlarımızı dile getirdi. Rusya'nın bize soykırım uygulayıp sürgüne gönderdiğini ve bunun Rusya'ya da kabul ettirilmesini UNPO'dan talep etti. Onlar da Rusya'ya bu hususları yazı ile resmen tebliğ etti. Kazanoka Edvard şu anda UNPO Yönetim Kurulu Üyesi olup haklarımızı savunuyor. Son toplantıda Kosova Adıgeleri'ne yapılan zulümü de dile getirdi. Genel Sekreter akli selim sahibi birisidir ve yararını göreceğimize inanıyorum.

• Ne denli barışçı bir halk olduğumuzu ve içinde bulunduğumuz sorunları, tüm dünya uluslarına anlatmak ve kendimizi tanıtmak zorundayız. Kafkasya'ya yönelik farklı söylemleri bahane ederek, Çerkesler Kafkasya'ya dönüp Rusları kovacaklar diye gazeteler yazıyorlar. Buna inananlar da vardır. Akıllı olalım. Yapmadığımız şeyleri yapmış veya yapacakmış gibi anlatıp halkımıza zarar vermeyelim. Başkaları konuşmadan iş yapıyorlar. Gelin biz de öyle yapalım. Şunun da bilinmesini istiyorum. Diasporada yaşayan kardeşlerimizin dönmesi burada yaşayan halkların herhangi birisinin zararına ve kovulmasına sebep olmayacaktır. Buna ihtiyaç da yoktur. Aksine kardeşçe yaşamak vardır.

• Ülkelerine geri dönenler için İsrail önemli bir örnektir. Söylemle dönüş olmaz. Bunun için gereken çalışmalar vardır. Adıgey bu konuda mesafe katetti. Yasa çıkarttı, birtakım başkaca hırslıklar da yapıyor. Rusya yönetimi daha önce bu konuda olumlu açıklamalar yapmıştı. Açıklamalar sözde kalmamalı. Tatbikata geçirilmelidir. Kosova'da zor durumda olan Adıgelerin dönüşü için Carım Aslan çok çalışıyor. Yeltsin de, Primakov da Adıgey'in müracaatını olumlu karşılayıp ilgili yerlere gerekli talimatı verdiler. Şimdi bir kararname bekliyoruz. Bu, bizim için hayati öneme haiz ve dönüş için iyi bir başlangıç.

• Adıgey, Khabardey Balkar ve Karaçay Çerkes Cumhuriyetleri'nin parlamentolarının oluşturduğu ortak parlamento ilerisi için önemli bir adımdır. DÇB bu yeni kurum ile sıkı ilişkiler içinde çalışmak zorundadır. Dönüşle ilgili yasalar buradan da bir an önce çıkarılmalıdır.

• Dil konusu hayati bir sorunumuzdur. Özellikle diasporada sıkıntı ve yok oluş hızlanmıştır. Dil ve ortak alfabe sorunu ile tarihimizin yeniden

yazılması konusunda bilim adamlarımız çalışmalara başlamışlardır. Bunu hızlandırmak zorundayız. Ürdün toplantısında oluşturulan 5 ayrı konuda çalışacak komiteler çalışmalarına ara vermeden çalışmalıdırlar. Bu çalışmalar sonucu Adıge ve Abhaz halkları birbirlerine daha da yakınlaşacaklardır.

• Kurulması için uğraştığımız televizyonu gerçekleştirip, yayınlara başlarsak dil ve din konusunda verilecek dersler yararlı sonuçlar doğuracaktır. Adıge Akademisi ve bilim adamlarımızla başlattığımız birlikte çalışmayı güçlendirerek sürdürmeye mecburuz.

• Geçen yıl Adıge Voradlarla ilgili festival yapıldı ve çok yararlı oldu. Yurt içi ve yurt dışı Adıge ve Abhazları'nın katılacağı festivalleri sık sık yapmalıyız. Özellikle de gençlere ve sanatçılara yönelik olarak.

• UNESCO 1998 yılını "Kafkasya Yılı" ilan etti. Bu nedenle Rusya Federasyonu yapımcıları Khabardey'de çekimler yapıp yayımladılar. Adıgey'de de çekim bitti. Yakında Şapsığ'da çekim yapılacak sırasıyla diğer cumhuriyetlerde de çekimler yapıp yayımlanacak.

• DÇB ilk kez bir dergi çıkarttı. "Çerkes Dünyası" adını verdiğimiz dergi Türkçe, İngilizce ve Rusça çıktı. Üç ayda bir çıkmaya devam edecek ve sürekli yayın olacak. Bu arada faks ve internet sistemini kurduk. Artık tüm dünyadaki insanlarımız ve örgütlerimizle iletişim daha kolay.

• Yönetim Kurulu toplantılarının bazılarını Çerkesk dışında yaptık ve yararlı oldu. Gittiğimiz ülkelerdeki Adıge ve Abhaz kardeşlerimizden bu konuda teklifler aldık, buna devam etmekte fayda görüyoruz.

• Gürcüler, serbest kalıp fırsat buldukları an Abhazya'ya tekrar saldırabilirler. Bu konuda Rusya Federasyonu ve uluslararası kuruluşların ve bizlerin uyanık olması gerekmektedir. Temenni etmem ama, böyle bir olayın vukuu halinde DÇB ve halklarımız Abhazya'nın yanında yer almaktan asla kaçınmayacaktır. Bu nedenle öncelikle ambargonun kaldırılmasını ve 4.4.1994 tarihli antlaşma şartları dahilinde bir çözümün destekliyoruz.

• Bir çok söylentiye neden olan tüzüğümüzün tadiline ilişkin ortak taleplere açığız. Krasnodar Başkanı ve ev sahibimiz Sayın Nikolay Kondra-

tenko'dan, Kıyı Boyu Şapısı'nın özerklik sorununun çözümü konusunda olumlu katkı bekliyoruz. Uluslararası bir organizasyon olan International Allert'in Soçi'de yaptığı toplantıya Hatko Murat katıldı ve bundan sonraki toplantılara da katılmakta yarar görüyoruz."

Boris Akbaş'ın faaliyet raporunu okumasından sonra bir çok konuşmacı söz aldı. Bunlardan bazıları şöyle konuştular:

Şanıba Yura: "Son Genel Kurullara çağırıldım. Bu sefer beni Boris çağırdı. Khabardey'deki acının tüm dünyada hissedilmesi birlik yolunda olduğumuzun kanıtıdır. Okunan faaliyet raporunda söz konusu edilen çalışmaları beğendim. Zaten Kalmuk Yura rahmetli bir şey bilmeden Boris'i Moskova'dan getirmedi. Yura'nın kitabı çok önemlidir. Adige adetlerini ülke yasası haline getirdi. Yasalara hakimiyeti nedeniyle onu Ruslar da severdi. Konfederasyon çalışmalıydı. Ama benden sonra çalışmadı. Bir sıkışma halinde o da yeniden devreye girecektir. Dağıstan, Oset, Çeçen üçlüsü bir tarafta, bizim üçlü bir tarafta. Kazaklar bizim konfederasyon olarak birlikteliğimizden korkuyorlar. Ama biz neden birleşmekten korkuyoruz. Krasnodar başkanının konuşmasını bir husus hariç beğendim."

Muhittin Ünal: Dil konusunda kendisi de güzel bir konuşma yapan Doğan Özden'in tercümesi ile: 'DÇB nüfus kaybı çok fazla olan Kuzey Batı Kafkasya'yı esas alıyor. 134 yıldır yok olmama mücadelesi veren Türkiye Çerkesleri olarak derneklerimizde ayrıma bugüne kadar gitmedik ve bu sayede ayakta kaldık. Şimdi ikilem içerisindeyiz. DÇB mantığı ile bakarsak 4 milyon civarında Adige ve Abhaz varız. Kosova'dan 350 kişi getirmekte bu kadar zorlanıyor isek, daha büyük kitlelerin dönüşü için iki büyük devlet; Rusya Federasyonu ve Türkiye, sorunu görüşmeler yolu ile anlaşarak çözmelidir. DÇB ve cumhuriyetlerin yöneticileri bu doğrultuda çalışmalıdırlar. İlk etapta yeterli dönüş talebi olmayabilir. O taktirde çifte vatandaşlık ve çifte pasaport konusu çözümlenmelidir."

Tarih ve ansiklopedi çalışmalarında diaspora bilgileri dikkate alınmazsa hata yapılır. Adige Araştırma Enstitüsü'nden iki yıldır Sayın İhsan Saleh'in de desteği ile araştırmacılarımızı davet ediyoruz. Çok önemli şeyler tespit ettiler. Gelecek sene Adige'den 3, Khabardey'den 2 ve Çerkesk Abazinlerinden 1 kişi davet ederek bu çalışmaları bitireceğiz. Osmanlı Arşivi yeni açıldı. Oradaki çalışmalar bitirildikten sonra buradaki bilgiler ile birleştirilmeli. DÇB veya üç cumhuriyet; Maykop, Nalçık ve Çerkesk kentlerinde ucuz konaklama pansiyonları tesis etmelidir. Gecelik 20-40-80 \$ vererek dar gelirli insanlarımız buraya gelemeyiz. Siz 3-5 \$ ile konaklama imkanı hazırlayın. Biz size her ay hemşehrilerimizi, gençleri göndereyim. Göreceksiniz dönüş katkısı olacaktır. Toplantılarına katıldığınız International Allert'in çalışmalarında dikkatli olmalısınız. Zira, Abhazya'daki 1992 tarihli raporlarının tümü ile yanlış ol-

duğu kanıtlandı. Abhazya - Güney Osetya ile ilgili uluslararası organizasyonların raporlarında "zorla yerlerinden edilenlerin geri dönüşü" şart koşulmaktadır. Bu şart aynı zamanda 134 yıl önce sürülen bizleri de kapsamaz mı? Uluslararası hukukçularımıza inceletelim."

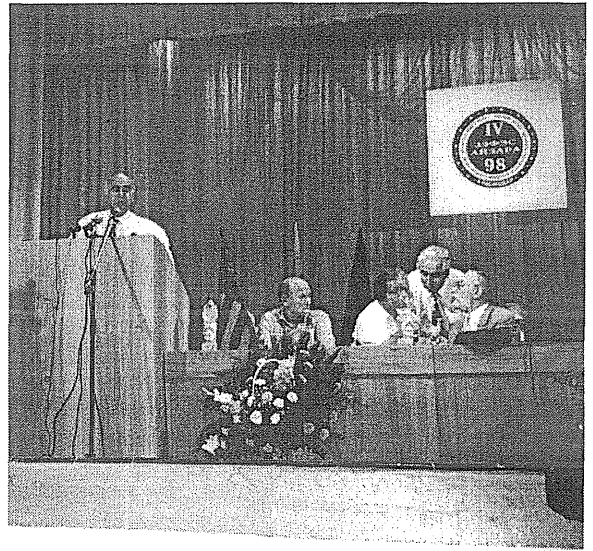
Mehdi Çetinbaş: "İstanbul'da kurulu olan Kafkas Vakfı adına sizleri selamlıyorum. Vakfımız özellikle din eğitimi ile ilgili önemli hizmetler vermektedir. Kafkasya'nın muhtelif bölgelerindeki köylerden gençleri götürüp eğitiyor ve yetiştiriyoruz. Daha sonra geri dönüp Kur'an Kurslarında görev alıyorlar. Ayrıca Osmanlı Arşivinden bugüne kadar iki binden fazla arşiv evrakını kendi arşivimize kazandırdık. Ayrıca James Bell'in çok önemli bir kitabını yayımladık. Khabardey'de bir enstitü açtık. Çalışmalarımıza bu doğrultuda devam edeceğiz."

Bu konuşmaları takiben raporların değerlendirilmesine geçilmiş, yönetim ve denetim kurulları ibra edilmiştir.

DÇB'nin eski yönetim Kurulu tarafından Genel Kurul'un iradesi alınmadan keyfi olarak değiştirilen tüzük maddelerinin tümü iptal edilmiştir. Kabul edilen yeni şekle göre kişilerin ve bir ülkeden birden fazla derneğin üyeliğine imkan veren maddeler kaldırılmış, Genel Sekreterlik ve Danışma Meclisi Maddeleri iptal edilmiş, derneklerin delege sayıları ve dağılımı yeniden belirlenmiştir.

Toplantının en son saatlerinde iki yıl süreyle görev yapacak olan Boris Akbaş başkanlığındaki yeni yönetim ve denetim kurulları seçilmiş, bir çok devlet yöneticisi, kurum ve kuruluşlara gönderilecek olan kongre çağrı metinleri benimsenmiş ve kapanış beyannamesi onaylanmıştır.

DÇB Genel Kurulu, yeni kabul edilen DÇB Marşı'nın ayakta dinlenmesi ile kongre sona erdirilmiştir.

Abhazya, AGİT, Birleşmiş Milletler

Kafkas Halklarının anayurtlarından sürgün edilmişlerinin 134.yılı anma etkinlikleri kapsamında Kafkas Derneği Ankara Şubesi ve Sincan Şubesi'nin ev sahipliğinde 23 Mayıs 1998 Cumartesi günü Ankara Sürmeli Otelinde **Birleşmiş Milletler, AGİT ve Avrupa Konseyi'nde Abhazya Sorunu** konulu panel ve ardından kokteyl düzenlenmiştir. Panelin sponsorları Aslan Bey Triko Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti. (Aslan Demiral), Aşan İnşaat Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti. (Ersin Aşan), SN Müşavirlik Mühendislik Ticaret Ltd.Şti. (Necdet Canpolat) ve Harun Yüksel İnşaat Ltd.Şti.'ne (Eray Yüksel) katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz.

Panelle konuşmacı olarak; Kafkas Kültür Derneği Genel Başkanı Muhittin Ünal, Bağımsız Milletvekili Cevdet Akçalı (Avrupa Konseyi Bşk. Yrd.), FP Milletvekili Abdullah Gül, DYP Milletvekili Mehmet Gölhan, DSP Milletvekili Arif Sezer ve CHP Milletvekili Yahya Şimşek katılmıştır.

Abhazya Sorunu İle Gürcüstan Avrupa Konseyi'ne Girebilecek mi?

Panelle konuşmacı olarak katılan bağımsız milletvekili ve Avrupa Konseyi Bşk.Yrd. Cevdet Akçalı konuşmasında; Avrupa Konseyi'ne verilen raporda Abhazya hakkında objektif bilgiler verildiğini ve bu bilgilere göre anayasada yazılmış olmasına rağmen, henüz Gürcüstan Hükümeti'nin Abhazya'ya herhangi bir surette demokratik sistemin gitmesi için bir gayrette bulunmadığı hususunda kayıt olduğunu söyledi. Bu rapor doğrultusunda da Hukuk ve Siyasi Komisyon'da çalışmaların başladığını, Siyasi Komisyon'un bir raportör tayin edeceğini, raportörün de bir alt komisyon seçeceğini, böylece Gürcüstan ve Abhazya ile görüşmeler yapılarak, meselenin objektif bir şekilde Avrupa Konseyi'ne aktarılacağını belirtti. Bunlar arasındaki anlaşmazlık demokratik bir seviyeye geldiği takdirde Hukuk Komisyonu Gürcüstan'ın Avrupa Konseyi'ne girmeye layık olduğu hakkında rapor verecek, Genel Kurul da bu raporu tasdik edecektir. 8-12 Temmuz 1998 tarihlerinde Hukuk Alt Komisyonu'yla Gürcüstan'ı ziyaret edeceklerini dile getiren Sayın Akçalı, bu ziyarette Abhazya sorununu gerek Gürcüstan gerekse Abhazya yetkilileriyle görüşerek, elde ettikleri bilgileri Genel Kurul'a aktaracaklarını bildirdi.

Avrupa'nın NATO'ya paralel savunma teşkilatı olan Batı Avrupa Birliği'nde yaptıkları çalışmalarda ise Abhazya konusunun halledilmediği takdirde Avrupa Güvenliği'nin tehlikede olduğuna dair rapor sunduklarını söyledi. Tüm Avrupa Konseyi'nin gayretinin meselenin sulh ve müzakerelere yoluyla halledilmesi, neticede buranın müstakil bir devlet mi, federasyon mu olacağı konusunda iki toplum arasında kararlaştırılması konusunda hem fikir olduklarını sözlerine ekledi.

İki Bin Yıldır Kendi Topraklarında Yaşayan Ayrılıkçı Halk...

Panel Başkanı Muhittin Ünal'ın, FP Milletvekili ve Avrupa Konseyi Üyesi Abdullah Gül'e bu konuda yönelttiği soru şu şekilde idi: "Arkeoloji ve tarih bilgilerine dayanarak Abhazlar 5000 yıldan beri o toprak üzerinde otokton halk olarak yaşıyorlar. Gürcü bilim adamları, yazarlar ve siyasetler 1989'daki bir miting sırasında yapmış oldukları konuşmalarda; M.S. 1. Yüzyıldan itibaren bu topraklarda "Abhaz yaşamasına rağmen" misafir olarak yaşadıklarını dile getirdiler." Bunun bir başka anlamı var: 2000 yıldan beri bir ulus bir toprakta yaşıyorsa ve yaşadığı toprağı, taarruza, işgale uğradığında meşru müdafaa halinde de olsa kendini savundu diye, Batılı kuruluşlar, basın organları, hatta Türk basın organları da dahil ayrıca Türkiye'deki konuyu derinlemesine bilmediklerinden olacak, yöneticilerimiz de dahil, Abhazlar'ı hep ayrılıkçı olarak nitelendirdiler. Bir bilim adamı olarak Sayın Gül'den bu konuya bir açıklama getirmelerini istiyorum."

Sayın Gül'ün yanıtı ise şu şekilde oldu: "Tarihe, Kafkas Tarihi'ne baktığımızda Abhazlar oranın yerli halkı. Bunun da ötesinde, bu geçen tarih süreci içerisinde, varlığını ispat etmiş ve bunu resmîyete de dökmüştür. Yani birçok anlaşmalar yapılmış, gerek Çarlarla, gerek Komünist rejimle, gerekse ondan sonraki Gürcüstan-Rusya arasında bir araya gelinip, imzalar atılmış. Dolayısıyla hukuki bir statüsünün de olduğunu görüyoruz. 1992 yılında şu anki yönetim, Rus askerleri ile birlikte Abhazya topraklarına girip, tarihi gerçekleri yok farzederek asimilasyon niyetleri ortaya çıkınca, şüphesiz ki Abhazya'da buna karşı dirençler başlamıştır. Dolayısıyla ayrılıkçı güç olarak nitelemek doğru değildir. Ayrıca Abhazya'nın Gürcüstan'dan tamamen ayrılmak için bir talebi de söz konusu değildir. Tarihi gerçekleri kabul ederek orda barış, huzur içerisinde kendi kültür, geleneklerini yaşayacak, kendi içerisinde hiç değilse serbestliği olan bir yapı arzu etmektedir. O açıdan ayrılıkçı olarak kabuk etmek mümkün değildir."

* 15 Mart 1989 tarihinde Çevreçevadze toplumunun temsilcileri ile Gürcüstan Nasyonal Demokratik Partisi Sohum'de müşterek bir miting yaptılar, işte konuşmacıların kelimesi kelimesine söyledikleri. Üçüncü konuşmacı:

"Arkadaşlar bugün (ünlü Abhaz şairi) Lasuri'ye Rustaveli'nin adını taşıyan ödül verilmiş. Bunun gereksiz olduğunu düşünüyorum. Gürcü halkımızın buna ihtiyacı var mıydı?... Bu Abhaz topraklarında ev sahibi kim, misafir kim?... Sorunun cevabına gelince ev sahibi Gürcü'dür. Bunları Abhaz olarak çağırmak istiyorum. Bunlar gerçekten Abhaz halkının devamıdır. 1. Yüzyıldan beri bu topraklarda oturuyorlar. Bu zamanın öncesine ilgili olarak Abhaz kabilesinin yaşadığına ilişkin bir bilginiz yoktur."

ve Avrupa Konseyi'nin Gündeminde

Türkiye Rusya İçin Bir Tehdit Unsuru...

DSP Milletvekili Arif Sezer yapmış olduğu konuşma sonunda "Bölgedeki istikrarın sadece Türkiye'nin kararlı davranışlarıyla elde edilmeyeceğini, özellikle Rusya'nın Türkiye'yi ülkesi için etnik bağlamlardan dolayı ve toprak kaybetmek kaygısıyla tehdit unsuru olarak gördüğünü dile getirdi. Bu bağlamda T.C. Hükümeti'nin bu bölgeye yönelik politikasının ülkenin bağımsızlık, egemenlik, toprak bütünlüğü, eşitlik, içişlerine karışmama ilkeleri ışığında oluşturulması gerektiğini belirtti.

Gürcü Cumhuriyeti'yle Abhaz Özerk Cumhuriyeti arasında oluşturulacak istikrarlı, barışçıl bir çözüm Türkiye'nin bu bölgedeki 21.yy.'da görmek istediği vizyon olduğunu da sözlerine ekledi. Kafkas Derneği Genel Başkan Muhittin Ünal Sayın Sezer'e "AGİT'in de Abhazya'ya bir parlamenter heyeti göndermesi konusunun hükümetin bir ortağı olarak talep etme; ayrıca parlamento veya daimi delegasyon toplantılarının herhangi birisinde Abhazya temsilcilerinden birisinin, sorunlarını kendi ağızlarından anlatabilme imkanını sağlamak kabil mi?" diye soru yöneltti. Sayın Sezer'in soruya yanıtı ise "Belirli talepleri partilerinin yetkili kurullarına ve genel başkanlarına iletileceği" yönünde oldu.

Avrupa Konseyi Raporundaki Esaslar...

Cevdet Akçalı'nın daha sonra söz alarak açıklamak gereği duyduğu rapordaki esaslar şunlardır:

1. Rus askeri orada bulunduğu sürece Abhazya sorununu halledemeyecek. Bu hemen hemen tüm Avrupa Konseyi üyeleri tarafından kabul edilmiştir. Rus askerlerinin oradaki mevcudiyetlerinin kaldırılması,

2. Ablukanın kaldırılarak Abhazya'nın dünyayla ilişkisinin temin edilmesi,

3. Bu yapıldıktan sonra iki tarafın kendi hür iradesiyle müstakıl devlet, federasyon, konfederasyon olarak mı bir araya gelmelerinin temin edilmesidir. Bunlar Avrupa Konseyi'nde geliştirilip rapor olarak geçilecek.

1921 Gürcüstan Anayasası Abhazya'yı Hiçbir Süje Olarak Ele Almıyor

Panelde konuşan Abhazya Dayanışma Komitesi Başkanı Dr.Cemalettin Ümit; "1921 Gürcüstan Anayasasının Abhazya'yı hiçbir süje olarak ele almadığını, SSCB dağıldıktan sonra üniter devlet olarak Birleşmiş Milletler'e üye olduğunu ve 1921 Anayasasına döndüğünü tüm dünya kamuoyuna deklere ettikten sonra, 12 Ağustos 1992'de Abhazya'nın ılımlı bir şekilde kanunları konuşmak için Gürcüstan'a öneri getirdiğini, fakat Gürcüstan'ın bunu kabul etmediğini, 14 Ağustos'ta da Abhazya'nın baskına uğradığını" dile getirdi.

Sorun Olan Abhazya'ya Yardım Şenliği

Panelde ayrıca 24 Mayıs 1998'de yapılacak olan şenliğin, emniyete yapılan müracaatta Abhazya Temsilcisinin konuşmasına müsaade edilmemesinden dolayı yapılamaması gibi bir ambargo ile karşı karşıya kaldığı dile getirildi. Daha sonra Abhazya Temsilcisinin konuşmasının programdan çıkartılması ve yeniden müracaat sonucunda düzenlenebildiği belirtildi. Abhazya'nın yalnızca ülkesinin işgal edilmesine karşı haklı bir direnişte bulunduğu için ambargo uygulandığı da dile getirildi. Panel, Abhazya sorununda Türkiye'nin ilgisiz kalamayacağı, bu konuda da Türkiye'deki sivil toplum örgütlerine ve siyasi arenadaki kurum ve kuruluşlara önemli görevlerin düştüğü konusunda düşünceler dile getirilerek sona erdi. Panelden sonra ise bir kokteyl düzenlendi.

KOSOVA ADIĞELERİ ANAYURDA DÖNÜYOR

Kosova'da sürmekte olan savaş, bu ülkede yaşamakta olan Çerkesleri de tehdit ediyor. Bu nedenle Adıghey Cumhuriyeti'nin çağrısı doğrultusunda Kosova Çerkesleri anayurda dönmeye başladı. Kosova'dan Adıghey'e dönmek isteyen Adıghelelerden 51 ailenin 101 ferdi ata topraklarına 1 Ağustos 1998 tarihinde döndü. İlk olarak, Moskova yönetiminin tahsis etmiş olduğu özel uçakla 41 aileden 72 kişi Minvod hava alanına 1 Ağustos 1998 tarihinde indi. Dünya Çerkes Birliği ve Adıghey yetkililerince karşılanan heyet otobüslerle Adıghey ve Krasnodar arasındaki ilk konaklama yerlerine götürüldüler. Kosova'dan anayurda dönen Adıghelelere yerleşmek için Maykop yakınlarında üç ayrı yer gösterilmiştir. Anayurda dönen kardeşlerimizin kış aylarına kadar kendilerine birer ev yapmak için maddi katkıya ihtiyaç bulunduğu belirtildi. Bu nedenle Dünya Çerkes Birliği tarafından özel bir yardım fonu oluşturuldu. Dünya Çerkes Birliği, tüm dünyada yaşayan Çerkeslere bir çağrıda bulunarak bu fona katkıda bulunmalarını istedi.

Daha çok gençlerden oluşan 10 aile ve 29 kişiden oluşan bir grup Kosovalı Çerkes de, karayoluyla ve ağır vasıtalarla (eşyaları ve tarım aletlerini getirmektedirler) yollarına devam etmekte olup ancak 12-15 Ağustos tarihleri arasında Maykop'a ulaşacaklar.

Bilindiği gibi 1864 Büyük Çerkes Sürgünü ile Balkanlara yerleştirilen Çerkesler, 1877- 878 Osmanlı-Rus savaşları sonucunda ikinci bir sürgüne tabi tutulmuşlar ve daha çok Hatay, Şam, Amman taraflarına iskan edilmişlerdi. İkinci göç mecburiyetine rağmen bugünkü Kosova'ya bağlı Donje Stanovceadlı Abzah köyü ile Miloseve adlı Besleney köyü oldukları gibi kalmayı tercih etmişlerdi.

Son Sırp ve Arnavut Savaşı'nda önemli zararlara uğrayan bu iki köyün toplam nüfusu olan 350 kişi Adıghey Cumhuriyeti'ne müracaatla dönüş talebinde bulunmuşlardır. Adıghey temsilcisi Çemişe Gazi'nin yapmış olduğu tespitlere göre bunlardan 104 kişilik kısmı hemen dönecek, diğerleri ise ellerindeki arazi ve traktör gibi değerli şeylerini paraya tahvil ettikten sonra döneceklerdir.

Bu konuda Adıghey Devlet Başkanı Carım Aslan ve DÇB'nin Moskova nezdindeki girişimlerine Yeltsin ve Primakov destek vermişlerdir. Sürgün tarihinden bu yana ilk kez Rusya Federasyonu tarafından özel kararname çıkarılmak suretiyle dönüş gerçekleştirilecektir. Bu başlangıç dönüş olayı için önemli bir gelişmedir. DÇB Kongresi'nde Kosova Adıgheleleri'nin dönüşü ile ilgili özel bir komisyon oluşturulmuş, Ürdün uçak tahsis ederek dönüşte katkıda bulunmayı, Almanya'da yaşamakta olan ve 1997 yılında derneğimiz tarafından yılın adamı seçilen Sayın İhsan Saleh gerekli diğer masrafları ödemeyi taahhüt etmişler, diaspora delegasyonu da toplam 12.000 dolar toplayarak ilk katkıyı yapmıştır. Kafkas Derneği adına davetli bulunan ekibimiz de kendi aralarında topladıkları 1000 dolar ile bu fona ilk katkıyı yapmıştır. Fon Başkanlığı en çok Çerkesin yaşadığı Türkiye'den önemli katkılar beklemekte olduklarını ve bu hususun hemşehrilerimize iletilmesini özellikle belirtmişlerdir.

Rusya Federasyonu Bakanlar Kurulu Kararnamesi 3 Temmuz 1998, Karar No: 690

Kosova Özerk Bölgesi'nden (Yugoslavya Cumhuriyeti) Rusya Federasyonu'na dönüş yapacak Adıghe grubuna yapılacak devlet yardımı konusunda Rusya Federasyonu Bakanlar Kurulu'nun aldığı karar:

1. Rusya Federasyonu (RF) Bakanlar Kurulu; RF Dışişleri Bakanlığı, RF Ulusal İlişkiler Bakanlığı, RF Olağanüstü Hal Bakanlığı, RF Federal Göçmen Müdürlüğü, RF İçişleri Bakanlığı, RF Gümrükler Müdürlüğü, RF Güvenlik Kurulu, ve RF Sınır Koruma Müdürlüğü'ne, Kosova Özerk Bölgesi'nden Adıghey Cumhuriyeti'ne dönecek Adıghelelerin Yugoslavya'dan nasıl çıkacakları ve mülklerini nasıl getireceklerine ilişkin belgeleri hazırlamak, aynı zamanda Yugoslavya'da kalan taşınmaz mallarının değerlerinin nasıl ödeneceği konularını Yugoslavya tarafıyla görüşme ve anlaşmaya varma görevini vermiştir.

2. Adıghele ve mülklerinin Kosova Özerk Bölgesi'nden alınıp Adıghey Cumhuriyeti'ne getirilmesi için RF Olağanüstü Hal Bakanlığı görevlendirilmiştir.

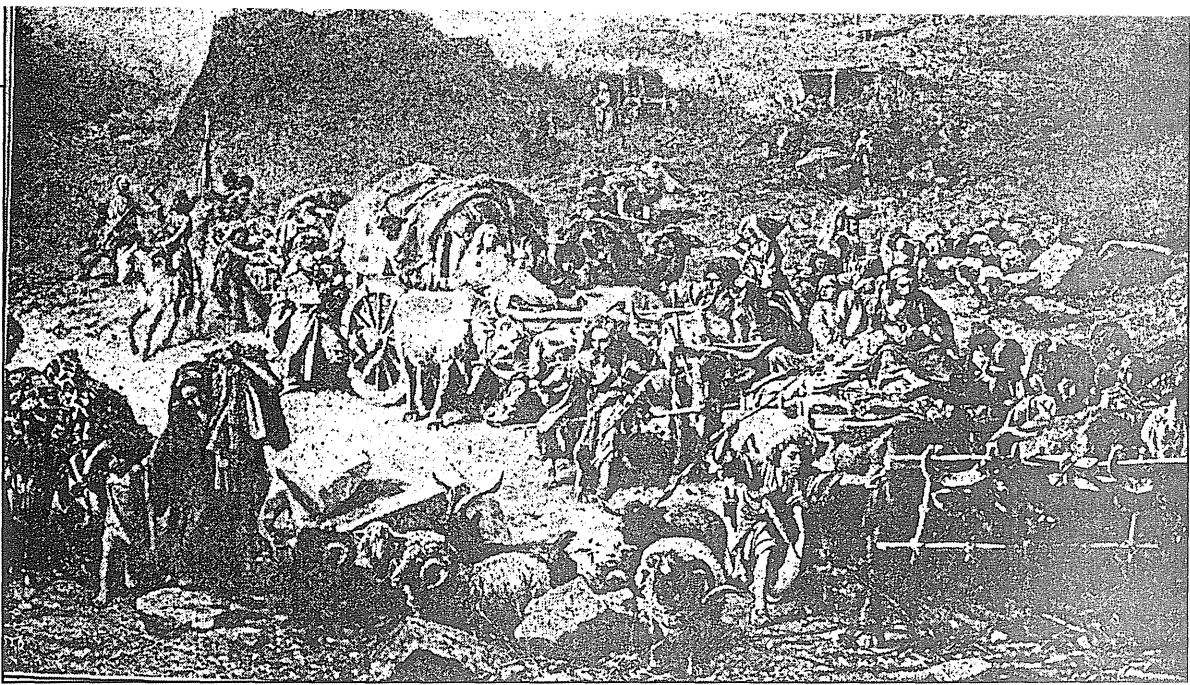
3. Dönüş yapan Adıghelelerin statüsüne ilişkin işlemlerin RF yasaları çerçevesinde yapılması için, RF Göçmenler Müdürlüğü görevlendirilmiştir.

4. Dönüş yapan Adıghelelerin RF yasaları çerçevesinde vatandaşlık işlemleri için RF İçişleri Bakanlığı görevlendirilmiştir.

5. Dönüş yapan Adıghelelerin mülklerinin gümrük kontrollerinin Maykop havaalanında yapılması; bu kontrollerin RF'nin endüstriyel veya ticari olmayan mallara ilişkin gümrük mevzuatına ilişkin 18 Temmuz 1996 tarih ve 808 No'lu hükümet kararnamesi uyarınca (RF Toplu Yasaları, 1996, No: 30, S. 3660) yapılması için Gümrükler ve Sınır Koruma Müdürlükleri görevlendirilmiştir.

6. 30-35 Adıghe ailesinin Kosova Özerk Bölgesi'nden getirilmesi sırasında Adıghey Cumhuriyeti'nin yapacağı harcamaların, RF Federal Göçmen Müdürlüğü'ne 1998-2000 yılları için ayrılan bütçeden karşılanması ve 1999 yılında ödenmesi için RF Finans Bakanlığı görevlendirilmiştir.

Rusya Federasyonu
Bakanlar Kurulu Başkanı
Kiriyenko S.

21 MAYIS

Kuzey Kafkasya'nın yerli halkı olan ve dünyanın çeşitli ülkelerinde kendi benliğini, gelenek ve göreneklerinden hiçbir ödün vermeden sürdürmeye çalışan Çerkes halkı 1570'li yıllarda özgürce yaşamak adına yayılmacı baskılara karşı ulusal bir mücadele başlatıp savaşmak zorunda kalmıştır. Üç yüz yıl kadar süren bu savaşlar Kuzey Kafkasyalıların yenilgisi ile son bulmuştur.

Bu savaş neticesinde kazanan taraf olan Çarlık Rusyası 1864'te Kuzey Kafkasyalıları kitlesel boyutlarda Anayurtlarından sürgüne göndererek dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmalarına neden olmuştur. Dolayısıyla 21 Mayıs 1864 tarihi Dünya Çerkesleri'nin özgürlük adına verdikleri mücadelenin, soykırım olarak adlandırılan bir sürgünle son bulduğu kara bir lekedir.

Kendi topraklarında ulusal bütünlüklerini koruma ve özgürce yaşama arzusunda, uluslaşma sürecini yavaş yavaş tamamlayan Kuzey Kafkasyalıları gerek Osmanlı İmparatorluğu'nun yayılmacı politikası, gerek hızla gelişen Çarlık Rusyası'nın askeri ve politik baskı ve saldırılarına daha fazla dayanamayıp anayurtları Kuzey Kafkasya'dan koparılıp sürülmüşlerdir.

Rusya'nın dağıtımçı politikasına karşı kendilerine gösterilen, yaşam koşullarının çok zor olduğu çorak alanlara yerleşmeyi istemeyenler evlerinin yakılmasıyla taşıma kapasitesinin çok üstünde olan gemilere doldurularak insanlık dışı davranışlarla Karadeniz kıyılarına getirilmişler fakat birçoğu henüz sahile ulaşmadan yolda can vermişlerdir. Karadeniz kıyılarına ulaşabilenlerin bir kısmına ise hastalık, açlık ve yoksulluk nedeniyle sürüldükleri bu topraklar mezar olmuştur.

Anayurttakiler sürgüne gönderilenlerin boşalttıkları topraklar nedeniyle birbirlerinden ayrılmış ve önceden birçok hakka sahip oldukları topraklarında azınlık olarak kalmış ve belki de gelişmelerine büyük yarar sağlayacak bu hakları değerlendirememişlerdir.

1864 Sürgünü'nde Rus Çarlığı kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun da etkisi büyüktür. "Gönüllü birlikler" adı altında ordu dışındaki bu birliklerin cephelere gönderilip savaştırılması gibi kendi çıkarları doğrultusunda çeşitli şekillerde yararlanmak için yurtlarından sürülmüş Kuzey Kafkasyalıları kendi topraklarına çekmiştir.

Muhacerekte yaşayanlar, anayurtlarından sürülenin yanında diasporada da coğrafi bir bütünlük içinde değillerdi. Dolayısıyla birbirine uzak ve farklı bölgelerde yaşamının ulusal ve kültürel alanda getirdiği olumsuzluklar vardı. Bu dağınıklık ve kopukluk anadilde iletişimin azalması, gelenek ve göreneklerin unutulması, kültürel açıdan yabancılaşma ve neticesinde de asimilasyon gibi sorunları da beraberinde getirmiştir.

Kafkas Sürgünü sırasında ve sonrasında Kuzey Kafkasyalıların anayurtlarından koparılması olgusunu kabul etmeyen bazı devletler ve Rus Çarlığı bugün birçok yazarı ve tarihçisiyle Çerkeslere uygulanmış soykırımı açıkça dile getirmektedirler.

Kafkas Sürgünü'nden 134 yıl sonra biz diasporada yaşayanlar ve özellikle gençler, asimilasyondan nasibimizi almış durumdayız. Birçoğumuz anadilimizi bilmiyor, geleneklerimizi sürdürüyoruz. Toplumsal değişime ayak uydurmanın yanında bizleri Kafkasyalı yapan özelliklerimizden, göreneklerimizden habersiz yaşıyoruz. Fakat bizlere gelenek, göreneklerimizimizi aşılardan, anadilimizi yaşatma ve bizlere aktarma çabasında olan, ekonomik, kültürel ve sosyal alanda gelişmemize destek veren büyüklerimizin varlığı ve toplumsal birlik çabası altında toplanma fikrine sahip gençlerimizle güçlüklerin üstesinden gelebileceğimiz düşüncesindeyim. Bu düşüncenin belleklerimizde yer etmesine olanak veren beden ve ruhen yanımızda olan büyüklerimize, ulusal kültürümüzü sonraki nesillere aktaracak olan gençlerimize saygı ve sevgilerle...

Sine Göksoy

SÜRGÜN, DİASPORA VE KİMLİK

*Anayurdun yitirilmesinden daha büyük bir acı yoktur.
Euripides, MÖ.431*

Büyük Çerkes Sürgünü'nün 134. yıldönümünde hazırladığımız bu sayımızda, "sürgün", "diaspora" ve "kimlik" kavramlarında odaklanan bir dosya hazırladık. Dosyamızdaki ilk yazı, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyelerinden Sevdâ Alankuş tarafından kaleme alındı. Alankuş, yazısında Osmanlı'dan günümüze "Çerkeslik" kimliğinin nasıl kurulduğu ve kurgulandığını irdeliyor. Türkiye'deki Çerkeslerin kimliklerinin hangi duraklardan geçtiği incelendikten sonra, bu tanım/kavramın günümüzde nasıl bir kimlik stratejisini anlatması gerektiği konusunda önemli açılımlar sunuluyor.

Dosyamızdaki ikinci yazı, Yarmuk Üniversitesi (Ürdün) eski öğretim üyelerinden Seteney Shami'nin, 1994'de Ankara'da düzenlenen *Eski Sosyalist Toplumlar da Müslümanlar: Geçmişleri ve Gelecekleri* konulu konferansa sunduğu tebliğ. *New Perspective on Turkey* dergisinde de yayınlanan bu çalışmada Shami, Ürdün, Türkiye ve Kafkasya'da Çerkes kimliğinin nasıl algılandığı ve tanımlandığını anlatıyor. Shami, Ürdün ve Türkiye'den gerçekleşen dönüş sonucu, bu üç tasavvurun Kafkasya'da nasıl birbiriyle karşılaştığını çarpıcı örnekler ile gösteriliyor.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğretim üyelerinden Erol Taymaz'ın çalışması, kimliğin bir başka boyutu, yaşanılan yer ve mekanın tanımlanmasına ilişkin. Taymaz, Türkiye'de Kafkasyalı aydınların çıkardığı yayınlarda yaşanılan mekanın/ülkenin nasıl tasavvur edildiğini kısaca tartıştıktan sonra, 1990'lı yıllarda yaygınlaşan "diaspora" kavramının niteliklerini inceliyor.

Dosyamızda ayrıca Türkiye'deki Çerkesler üzerine "dışarıdan" yazılmış iki yazıya/rapora da yer verdik. Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü öğretim üyelerinden Suavi Aydın'ın yazısı, Essen Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Merkezi (Almanya) için 1996 yılında hazırlanan bir rapor. Yer kısıtımızdan dolayı Aydın'ın uzun ve kapsamlı yazısındaki nüfus, tarih ve örgütlenme çalışmalarına ilişkin bölümlere maalesef dergimizde yer veremedik. Aydın, yazısında Çerkeslerin siyasal eğilimlerini tartıştıktan sonra Eskişehir derneğimiz bağlamında derneksel faaliyetleri anlatıyor. Burada, Aydın'ın siyasal eğilimlere ilişkin olarak, Kuzey Kafkasyalıların yoğun olarak yaşadığı Hendek ve Pınarbaşı ilçelerinde Milliyetçi Hareket Partisi adaylarının belediye başkanı seçilmesi örneklerinin ihtiyatla karşılanması gerektiğini vurgulamak istiyoruz. Çünkü bu iki **ilçe merkezinde**, Aydın'ın belirttiğinin aksine, Kuzey Kafkasyalılar egemen unsur olmadıkları için, seçim sonuçları, bu ilçelerde yaşayan Kuzey Kafkasyalıların siyasal tercihlerini yansıtmamaktadır. Bu açıklamadan sonra Aydın'ın yazısına, hiç de-
ğiştirmeden, sayfalarımızda yer veriyoruz.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) de 1996 yılında Türkiye'deki Kuzey Kafkasyalıların ilişkin bir rapor hazırlattı. İnsan hakları, sürgün, etnik ve politik çatışmalar konularında çalışan araştırmacıların oluşturduğu WRITENET üyesi Egbert Wesselink tarafından hazırlanan bu rapor Türkiye'de yaşayan Kuzey Kafkasyalıların tarihi, örgütlenme çalışmaları, Abhazya ve Çeçenya'daki savaşlara karşı tutumları ve genel eğilimleri üzerine odaklanıyor. Bu raporun, konumuzla ilişkili olan, "Sürgün", "Dönüş" ve "Gelecek" bölümlerine bu sayımızda yer veriyoruz. Son olarak belirtelim ki, UNHCR tarafından hazırlanmasına karşın bu raporda belirtilen görüşler sadece yazarına ait, bu nedenle Birleşmiş Milletler'in görüşü olarak değerlendirilmemeli.

Dosyamızdaki son iki yazı, yurdundan sürgün edilmiş, muhaceret yaşamında dağıtılması sonucu kendi diasporalarını oluşturmuş iki toplumun deneyimi üzerine: Karayiplerde Afrikalılar ve Orta Doğu'da Filistinliler. Nejan Huvaj ve Ayşe Mermerci'nin hazırladığı iki makalede bu halkların sürgün yaşamında kimliklerini nasıl oluşturdukları tartışılıyor.

Dergimizin gelecek sayılarında da özel dosyalar hazırlamak istiyoruz. Önümüzdeki sayılarda, sırasıyla, "Adıgey ve Adıgeler", "Dönüş" ve "Folklor" konularında dosyalar hazırlayacağız. Okuyucularımızdan bu dosyalara katkıda bulunmalarını bekliyoruz.

Demokratik Bir Kimlik Stratejisi Olarak Çerkeslik

Sevda Alankuş

İçinde yaşadığımız dönem modern kimliklerin (ulus ve sınıf kimliğinin) gerileyişine, buna karşılık etnik, dinsel, kültürel kimliklerin canlanması anlamında bir "yeniden-kimlikleşme" ya da "farklılıkların kimlikleşmesi" dönemi olarak adlandırılmaktadır (Friedman, 1995 ve Conolly, 1995). Radikal İslamın yükselişine, eski Yugoslavya'nın, SSCB'nin dağılıpına, ya da uzaklara gitmeye gerek yok Türkiye'nin içinde bulunduğu kutuplaşmaya bakıldığında böyle bir adlandırma çabasını haklı gösterecek gerekçeler kolaylıkla bulunabilmektedir. Bu nedenle de kimlikler konusu üzerine çokca konuşulup, tartışılmayı hakketmektedir. Kanımca da bunun gerek hakim kimliklerin gerekse onlar tarafından ötekileştirilenlerin kimliklerinin bir öz-düşünümsellikle kendilerine bakarak, sürekli olarak "kim olduklarını" ve "nerede/kimden yana durduklarını" sormaları biçiminde yapılması gerekmektedir.

Türkiye'de hakim kimliklerin kendi-kendilerine bakmayı inatla reddettikleri, öteki kimlikleri ise en hafif ifadeyle yoksaymaya devam ettikleri görülmektedir. Bu reddediş ile yoksayış öteki kimliklere de sirayet etmiştir. Oysa birarada yaşamının koşulları böyle bir kendi-kendine bakma ile diğer kimlikleri anlama ve bilme çabasından geçmektedir. Çerkeslik kimliği bir yandan kendisini demokratik biçimde güçlendirmek, diğer yandan bu diyalogsuzluk ortamının ortadan kalkmasına katkıda bulunmak için payına düşeni yaparak önce kendisine "neyi temsil ettiğini" ve sonra da "nerede/kimden yana durduğunu" sormalıdır. Aşağıda "yeniden-kimliklenme" süreci içerisinde olduklarını iddia ettiğim, Türkiyeli Çerkeslerin bu coğrafyada yaşadıkları kimlik serüveninin duraklarını belirleyerek, Çerkeslik kimliğinin nasıl bir kimlik stratejisinin adı olduğu/olabileceği üzerine düşünmeye çalışacağım.

Çerkeslik, anayurtlarından sürüldükten sonra, farklı farklı siyasal coğrafyalarda kendilerine yaşam kurmak zorunda kalmış Kuzey Kafkasyalı toplulukların ortak kimliklerini anlatmaktadır. Bu adı kendi-kendilerine koymamışlardır, ancak diaspora koşullarında güçlüklerle korunmaya çalışılan bir kültürel kimliğin ifadesi olarak yıllar içe-

risinde benimsemişlerdir. Ancak bu hiç de acısız ve kesintisiz bir süreç olmamıştır. Çeşitli duraklardan geçerek bugüne ulaşmıştır. Başka ifadeyle bütün ötekileştirilen kimliklerin başına gelenler onun da başına gelmiştir. Örneğin "iyi" şeyler yapanların kimlikleri unutturularak Çerkeslikleri hiç anılmamıştır; "kötü" şeyler yapanların kimlikleri hatırlatılarak "hainlikleriyle" birlikte, öteki oldukları Çerkeslikleri de ilan edilmiştir. Sonuç olarak, kanımca bugün Türkiye'de yaşayan Kuzey Kafkasya kökenli topluluklar için, kültürel kimliğinin ifadesi olarak Çerkes olduğunu söylemeye devam etmek önemli bir kimlik stratejisi haline gelmiştir. Acaba Türkiye'deki Çerkeslerin kimlikleri hangi duraklardan geçmiştir ve Çerkeslik günümüzde nasıl bir kimlik stratejisini anlatmalıdır?

Osmanlı'dan bu yana Çerkeslik Kimliği

Bilindiği gibi Osmanlı dönemi, herkesin ait olduğu *milletin* kimliğiyle anıldığı ve bu kimlik içerisinde de sabitlendiği bir dönemdi ve modern dönemin millet tanımından farklı olarak, Türk, Çerkes, Rum olmak değil müslüman, ortodoks, katolik, yahudi olmak bir *millet*'den olmayı anlatıyordu. Büyük sürgün/göç sonrası, Osmanlı topraklarının bir ucundan diğerine dağıtılan Çerkesler müslüman millettinden olduklarından, aynı durumdaki bir çok farklı etnik kökenden gelen ancak müslümanlığı ya da hristiyanlığı benimsemiş olan topluluklar gibi, ayrı bir millet olarak "temsil" edilmediler. Ancak bu gündelik yaşam pratiklerini özellikle de merkezden uzaklaşıldığı ölçüde ve toplu olarak yaşanabilindiği yerlerde- anayurtlarındaki gibi yaşamalarını engellemedi. Bu arada daha o zamandan, ün saldıkları farklılıkları, Çerkes adıyla sabitlendi. Kendi-kendilerini

* Tabii ki, bu düşünüp, yazdıklarım sadece beni bağlıyor. Ayrıca, Çerkeslik kimliğinin yeniden-tarif edildiğinin iddia edildiği dönemler üzerine yoğunlaşırlken fazlaca öznele davranışımı da kabul ediyorum. Ama sonuçta anlattığım öykü, benimkinin bir üstü kuşağın başlattığı ve benim kuşağımla beraber hala daha devam ettirdiği bir deneyimin öyküsü. Bunun için öznel bir şey daha yaparak, bu yazıyı çok yakınlarda kaybettiğimiz (bana ve benim gibi bir çok arkadaşşıma bilmediğim Çerkes dillerinde şarkılar ezberletip, söyletmeyi başaran) Mansur Özden ile Dernek yönetiminde birlikte çalıştığım Süleyman Yançatarol'a adıyorum.

tarif ettikleri kabile adlarının yerini almaya başladı. Temeline din birliğini değil, etnik köken ve/ya, kültür, dil birliğini temel olarak alan milliyetçilik ideolojisinin Osmanlı siyasal mozağini oluşturan farklı etniklikleri etkilemeye başladığı dönemde, Çerkeslik adının Türkiye'deki Kuzey Kafkasyalı toplulukların ortak etnik/kültürel kimliğinin adı olarak benimsendiğini en iyi, *Çerkes Teavün Cemiyeti*'nin kurulmuş olmasından anlıyoruz. Böylelikle, Osmanlı döneminin sonlarına doğru gidilirken, diğer etnikliklerle arasındaki farklılıkları öne çıkarırken, kendi-içerisindeki benzerlikleri vurgulayarak bir milliyetçilik rengine bürünen, ancak bu arada hakim milleti oluşturan müslüman tebaanın bir parçası olmak paydasını da elden bırakmayan bir kimlik tanımla karşılaşırız.

O halde Çerkeslik kimliğinin bugünkü biçimleriyle tariflenmesine giden süreçte Osmanlı'nın son dönemlerinin oldukça önemli olduğunu söyleyebiliriz. Aynı derecede önemli bir başka dönem ise hiç kuşkusuz Kurtuluş Savaşı'nın verildiği ve bir bakıma Cumhuriyetin ilanı ile tamamlanan dönem oluyor Çerkesler için. Ve ilk yol ayrımına da burada giriyorlar. İstanbul hükümetinden Padişah ile Halife'den yana olanlar ve Ankara hükümetinden yana olanlar¹. Öncelikle müslüman sonra Çerkes olunan bir kimlik ile çok kısa bir süre için öncelikle Çerkes olunan bir diğer kimliğin yol ayrımı bu. Burada önemli olan nokta şu: Her iki cephedeki Çerkesler de doğru ne biliyorlarsa onun için savaşıyorlar, "bu bizim kavgamız değil" demiyorlar.

Kanımcı özellikle de ikinci cephede taraf olanlar açısından savaşın dışında kalmanın, bir yandan anayuda yönelik herhangi bir yeni umut besleme olanağının üzerinde yaşadıkları siyasal coğrafyanın geleceğiyle çok yakından ilgili olduğunu sezmeleriyle ilgisi var. Diğer yandan da, anayurtla ilişkisinin geleceği ne olursa olsun, Pan-Turanist söylemin varlığına, 150'ler deneyimine rağmen henüz "kime" ait olduğu belirlenerek, tescil edilmemiş bu coğrafyayı -ulus devletin inşası söz konusu olduğunda bir hayalden ibaret olsa bile- eşitler olarak sahiplenme beklentisiyle ilgisi var. Ancak, hepimizin bildiği ve kolektif belleğimizde -henüz kamusal olarak dillendirilmemekle birlikte- acı anıları canlı olarak korunduğu gibi, Çerkes kimliğinin kuruluşunda önemli bir rol oynayan du-

raklardan bu ikincisi, Çerkeslerin (de) yeni devletin kamusalından resmen dışlanmalarıyla sonuçlanıyor. Böylelikle Çerkeslik kamusal/siyasal alanına daha çıkmadan, özel alana geri döndürülüyor, Çerkes olduğunu söyleyerek siyaset yapmak mümkün olmuyor, bu adı kamusal alanda söylemenin bedeli bile yüksek hale geliyor.

Üçüncü durak, dolayısıyla bir başka yol ayrımına girilen dönem ise, Çerkeslerin Türk milliyetçiliğinin çeşitli versiyonlarının söylemiyle eklemlendikleri dönem olmuştur. 1930 ve 40'lı yılların hakim milliyetçilik anlayışı içerisinde, Çerkesler bir yandan "potansiyel Türk ya da Türkümsü yabancılar" olarak görülürken, diğer yandan Kurtuluş Savaşı ile Cumhuriyetin ilanını takip eden dönemde "yaptıkları"² henüz unutulmadığından, onların üzerinden (de) "kem göz ve baskının" eksik edilmediğini biliyoruz (Bora, 1995:20-21). Burada önemli olan nokta, Türkiyeli Çerkeslerin adeta "potansiyel tehlike" olmadıklarını kanıtlamak üzere bu bir yandan kendilerini yutmaya, diğer yandan ise bir "hata" yaptıklarında hemen ötekiliklerini yüzlerine vurmaya (yetmedi kendisini toplumsal bir bedelle cezalandırmaya hazır) milliyetçi söylemle eklemlenebilmeleridir. Bunun Çerkeslerin bireysel/kollektif belleklerinde yer etmiş yakın dönemlerdeki sürgün deneyimlerinin etkisiyle, adeta hiç bir zaman başarılamayacak olsa bile bir "öteki olmaktan kurtulmak" arzusu ile ilgili olduğunu sanıyorum. Başka ifadeyle, bir kısım Çerkes aydınları, sürgün insanların talihi olan hiç bir yerli sayılmamak biçimindeki bilinç altı korkuyu yenmenin, üzerinde yaşadıkları toprakların sahiplerinden biri sayılmanın yolunu, ya Çerkesliklerinden büsbütün vazgeçerek, kendilerini herkesten daha çok Türk ilan etmekte ya da Çerkeslikten büsbütün vazgeçemediklerinde Çerkesleri Türkleştirerek kendilerini "Çerkes Türkleri", ilan etmekte bulmuşlardır. Bu arada Çerkes aydınlarının Türk milliyetçiliğinin ırkçı söylemiyle eklemlenebilmesinin, Stalin döneminde Kafkasya'da yaşanan ve Türkiyeli Çerkeslere anayurtlarıyla ilgili umut kırıntılarını büsbütün kaybettiren gelişmelerle de ilgili olduğunu düşünüyorum. Yani "Moskof me-

¹ Bu konuda, M.Ünal'ın, *Kurtuluş Savaşında Çerkeslerin Rolü* başlıklı önemli bir çalışması bulunmaktadır.

² Tanıl Bora, örneğin uzun yıllar Adalet Bakanlığı yapan M.Esat Bozkurt'un 1930'lu yıllarda yaptığı konuşmalarda; "Londra Konferansı'ndaki reisimiz Çerkes Bekir Sami'nin işi gücü Kafkasya'da bir Çerkes Devleti kurdurmak olmuştur", "Türk devletinin işlerini Türkten başkasına vermeyelim. Türk Devleti işlerinin başına öz-Türk'den başkasını geçirmeyelim" dediğini aktarır.

zalimi altında cennet ülkelerini" büsbütün kaybettiklerini düşünmeye başladılar. İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarında Avrupa üzerinden kaçarak Türkiye'ye gelen Çerkeslerin anlattıkları bu duygularını büsbütün kamçılardı. Sonunda da, ya Türk milliyetçiliğin en uç söylemiyle eklenerek diğer Türk ülkeleri gibi, anayurtlarının kurtuluşunun da Turan ülküsünde yattığını düşünmeye başladılar. Ya da daha pasif bir söyleme çekilip, anayurtlarıyla ilgili yaşayan anılarını yüreklerine gömüp, artık kendilerinden büsbütün uzaklaştırılan bu topraklara ağıt yakmayı da bırakarak, onu mitolojideki erişilmez "Kaf dağının" ardına, kendilerini de üzerinde yaşadıkları topraklara daha bir yerleştirdiler.

1960 ve 1970'li yıllar, Türkiye için önemli bir siyasal ve toplumsal mobilizasyon dönemi idi. Kapitalist gelişimin dinamikleri kentleri çekim merkezi haline getirirken, bu merkezlere doğru göç dalgaları Çerkesleri de etkilemeye başladı. Görece en yoksul bölgelerde yaşayanlardan başlamak üzere Çerkesler köylerini birer birer terketmek zorunda kaldılar. Adlarıyla anılan köylerde azınlık durumuna düşmeye başladılar. Kaldıkları yerlerde de, göç ettikleri yerlerde de daha güvensiz hissettiler kendilerini. İşte tam bu aralar Ankara, İstanbul gibi kentlerde Çerkesleri bir araya getiren dernekler kurulmaya, çeşitli vesilelerle geceler düzenlenmeye, bu gecelerde çok uzun süre Çerkeslik kimliğinin tek ritüeli olarak korunmaya çalışılan geleneksel müzik ve danslar eşliğinde bir araya gelinmeye başlandı. Dernekler "politika dışı" tutulmaya çalışılıyordu. Çerkeslik "geleneklerden ibaret" sayılıyor, bir varoluş sorunsalı olarak tartışılmıyordu. Bu halleriyle dernekler yaşanan değil, arada bir uğranılan mekanlardı, düzenlenen gecelere ise daha çok, nicedir kentlileşmiş, orta ya da üst gelir grubundan Çerkesler birbirlerini görmek üzere katılıyorlardı.

1970'li yılların ortalarından itibaren ise, politikleşen yeni bir kuşak, Derneklerin bu yapısını zorlamaya başladı. Bu konuda Ankara derneği başı çekti. Dernek binası her sınıftan Çerkes gençlerinin içinde yaşadıkları yerler haline geldi. Kimi büyükler buralara küserek uğramaz olurlarken, dönemin politik ortamında Çerkelerin varoluş sorununu Türkiye'nin diğer sorunlarından ayırmamak gerektiğini düşünen üniversiteli gençler buraları yeni-evleri saydılar. O zamana kadar veri sayılan, yok oluşuna ise "geleneklerin korunması" sorunsalı etrafında cevap ara-

nan bir kimlik, ilk defa iradi bir müdahaleyle masaya yatırıldı. Bunun anlamı geçmişin, yaşanan anın ve geleceğin üzerine yeniden düşünülmesi, Çerkes kimliğine üzerinde durulup, seslenebileceği bir yer'in aranmasıydı. Böylece ilk iş olarak, kendilerine öğretilen tarihi tersinden okumaya ve yazmaya başladılar, anayurtların anılarını Kaf Dağı'nın ardından geri çağırdılar. **Nart** destanlarını keşfe çıktılar, onun içinden, artık yok oluşa iradi bir müdahalede bulunmak isteyen kimliğin gereksindiği kahramanlık ve direniş öykülerini bulup çıkardılar. Anayurtlarına dönüş talebi ve çağrısı ilk defa bu dönemde dillendirildi, ve Çerkeslik kimliğinin yeniden-tarif edilmesinin yapı taşlarından bir tanesi oldu. Dönüş söylemini benimsemeyenler bile, yüzleri anayurtlara dönmenin kimliğin yeniden-tarif edilip, politikleştirilmesindeki önemini kabul ettiler. Bu arada Ürdün'den, Suriye'den Türkiye'ye okumak üzere gelen Çerkes gençleriyle yaşanan karşılaşmalar, gözlerin sadece anayurtlara değil, bütün bir diasporaya çevrilmesine neden oldu. Anayurtlarındaki ve diasporadaki Çerkeslerle daha yakın ilişki içerisinde olmanın, yolları araştırılmaya başlandı ve bulundu. Hiç dil bilmeyenler, dillerini öğrenme seferberliğine giriştiler. Anayurtlardan sanatçıların oyunlarını sergilediler, Danslarını oralarda oynadığı gibi oynamanın yollarını aradılar. Çerkeslik kimliği adeta bir seferberlik ilanı ile yeniden-inşa edildi. Bu arada daha Türk milliyetçiliğinin uç söylemleriyle eklenenenlerle, bağlar daha da kopmuş oldu.

1980'leri ödenen bedellere rağmen nispeten kazasız belasız atlattıran da bu yeniden-kimliklenme ivmesi oldu. Bir kez daha evlere geri dönmek zorunda bırakılan Çerkeslik kimliği artık eskisi gibi yersiz/yurtsuz değildi. Dernekler kaybedilmişti, ama evler, politikleşen kimliğin korunduğu ve yeniden-kurulduğu muhafazalı adacıklar olarak önemli işlev gördü. Anayurtlardan gelen haberler buralarda değerlendirildi, dönüş kararları buralarda alındı. 1990'lı yıllar Çerkesler için anayurtlarıyla ilk defa "gerçekten" karşılaşmanın yılları oldu. Abhazya, Güney Osetya ve Çeçenistan'da verilen özgürlük mücadeleleri, buraları için ilk defa bir şeyler yapmak fırsatını verdi Türkiyeli Çerkeslere. Ekonomik ve kültürel ilişkiler bunu izledi. Dönenlerin yaşadıkları deneyimleri soğuk kanlı bir biçimde yenide-değerlendirme fırsatları bu dönemde doğdu. Sonuç olarak yoğunlaşan ilişkiler daha önce hiç bilinme-

dik yakınlıkların ve uzaklıkların kurulmasına neden oldu. Kültürel olarak kimlerin daha çok, kimlerin daha az Çerkes oldukları tartışılmaya başlandı. Türkiyeli Çerkesler anayurtlarındakilerle ilk karşılaşmalarında büyülendiler, ancak aradaki ilişkiler yoğunlaştıkça, bu büyü kayboldu, örneğin kendilerini daha Çerkes olarak görmeye başladılar³. Ancak paradoksal biçimde, yaşadıkları ülkelerdeki Çerkeslerle de farklı bir söylem ama aynı iddia ile ilişkilerini gözden geçirmeye başladılar. Diasporada kendilerine konulan ad olarak Çerkeslik, etnik bir kimliği değil, kültürel kimliği anlattığı halde, kimin etnik olarak daha Çerkes, kimin daha az Çerkes olduğunu tartışmaya başladılar. Ya da anayurtlardakilerin kendi-kendilerini Çerkes olarak adlandırmıyor oluşuna bakarak, onlar gibi, Adıge, Abhaz, Oset (Alan), Çeçen adlarıyla kendilerini tarif etmeye başladılar. Aynı dernek çatılarında örgütlenerek, bir yandan anayurtlara doğru açılırken, diğer yandan içe kapanmaya başladılar. Şimdilerde ise, anayurtları ve kendileri için bir şey yapmanın yolunun birlikte davranmaktan geçtiğini anlamış görünüyorlar. (Böylece örneğin, Dünya Adıge Birliğinin adının, diasporadaki Kafkas halklarını dışarıda bırakmak anlamına geleceği için, Dünya Çerkes Birliği olarak değiştirilmesini sağladılar. Kafkas Derneği, KAFİAD gibi Çerkeslerin birlikte davranmaları gerektiğini düşünen örgütlenmeler etrafında yeniden-bir araya gelmeye çalışıyorlar). Çünkü diasporada yaşayan Kuzey Kafkas topluluklarının sayısı anayurtlarda yaşayanlardan daha fazla ve anayurtlardakilerin diasporada yaşayanlar için yapabilecekleri şeyler olduğu kadar diasporadakilerin de anayurtları için yapabilecekleri önemli şeyler var.

Çerkeslik bugün Türkiye'de birbirleriyle benzerlikleri, farklılıklarından daha çok olan Kuzey Kafkas kökenli toplulukların etnik değil, kültürel üst-kimliklerini ifade etmektedir. Bu haliyle de, aynı anda kendini hem Türkiyeli, hem de Kafkasyalı hissetmeyi, hem de örneğin Oset veya Türkiyeli Oset olarak tarif etmeyi dışlamayan diasporik bir kimlik stratejisinin adıdır. Şimdi öncelikle kimlik tartışmalarından kaynaklanan bir kavramsal çerçeveyi kullanarak bu Çerkeslik kimliğinin nasıl bir kimlik stratejine işaret ettiğini açıklamaya çalışacağım.

³ Setenay Shami de (1995) çalışmasında benzer bir tespitte bulunmaktadır.

Demokratik bir kimlik stratejisine doğru

Kollektif kimliklerin bir "biz" tanımı yapabilmeleri için kendilerine önce onlar diyecekleri birilerini (ötekiler) bulmaları gerekir. Bu da her türden (dinsel, etnik, cinsel, sınıfsal) eşitsizliklerden muzdarip bir düzende hiç de zor değildir. Bir öncelik sırasından söz etmek gerekiyorsa, biz'i ve ötekileri tanımlayanlar o ya da bu şekilde "ayrıcalıklı" olan hakim kimliklerdir. Bunun sonucu ötekiler için çoğunlukla ya bu kendilerine atfedilen ötekilik konumunu kabul ederek, negatif/savunmacı bir kimlik geliştirmek olur. Böylece hep öteki kalınarak içe kapanılır. Ya hakim kimliklerin söylemiyle eklemelenilerek, *onlardan/ötekilerden* olunmadığı kanıtlanmaya çalışılır. Bu çaba nafiledir. Çünkü, "hata" herkes yapabilecek ve bu unutulabilecek iken, o "hata" yaptığında hemen *öteki* olduğu hatırlanır, hatırlatılır (*ötekilikten* kurtulduğunu sananlara yapılan en kolay ve en ses getiren suçlama, "hain" suçlamasıdır). Ya da, pozitif bir *biz* tanımı yapabilmek üzere, *ötekiler* de *kendi ötekilerini* ararlar ve kolayca da bulurlar. Bu kimikleşme süreçlerinden birincisi ile sonuncusu birbirine hem benzer hem de benzemez. Fark ötekiyle ilişkinin nasıl kurulduğunda yatar. Mevcut haliyle hakim olanın ki "kendini beğenmiş" bir kimliktir. Ötekini dışlar, yok sayar, ya da olmadı yutar. Ötekileştirilen de kendisine böyle bir kimlik kurabilir (her kollektivite karşısında kendinden menkul bir değerle kendini üstün göreceği bir kollektif öteki bulabilir). Dolayısıyla o da dışlayıcı, yokedic, yutucu olabilir. Ancak ötekileştirilenin, ötekilerle ilişkisini başka türlü kurabilmesinin yolu da vardır. Bu yol da, onları bilmeye, anlamaya çalışarak, gerektiğinde dayanışmaya girmektir.

Çerkeslik kimliğine bu çerçevede bakarsak, onun Türklük kimliği ("biz" bilinci) yaratılırken, ötekileştirilen bir kimlik olduğunu kolayca tespit edebiliriz. Çerkesler Türk milliyetçiliğinin farklı versiyonları içerisinde yukarıda da belirttiğimiz gibi, "Türkümsü yabancılar", ya da en fazla "potansiyel Türkler" olarak görülmüşlerdir. Böylece Çerkeslik Türkiye'de bir ötekilik kimliğinin adıdır. Telaffuz edilince bir dizi olumsuz çağrışım yaratacak şekilde kodlanmıştır. (Bu nedenle Türkiyeli Çerkeslerin ders kitaplarında "Hain" ve "Çerkes" sıfatlarıyla kurulan anlatıya karşı çıkmaları çok doğaldır). Böyle olumsuzluklarla kodlanmış bir kimlik adı, acaba red mi edilmelidir, yoksa ona sahip mi

çıkılmalıdır? Bu ada sahip çıkılması ve ona atfedilen kodların tersine çevrilmesi önemli bir kimlik stratejisidir. Siyah hareketin, siyah kelimesinin her türden olumsuzlukla kodlanmış olması karşısında, ilk kimlik stratejisi, kendisine atfedilen, bütün olumsuz kodları tersine çevirecek şekilde "siyah güzeldir" sloganının ifade ettiği şekilde, "ben siyahım ve bununla övünüyorum" olmuştur (Hall, 1995).

Türkiye'deki Çerkesler böyle bir kimlik stratejisini 1970'lerin ortalarında geliştirmeye başlamışlardır. Yapılan ilk şey de, Çerkes kimliğinin övünçle ifade edilebilmeye başlanması olmuştur. "Ben kimim?" sorusuna verilen cevapla kurulan böyle bir söylem hem gerekmiş, hem de iki ucu keskin bir kılıç gibi yukarıda belirttiğim iki tehlikeyi de teorik olarak içinde taşımıştır. Yani, hep öteki olarak kalmayı kabullenerek negatif bir kimlik stratejisiyle Çerkesliği içine kapamak, yalnızlaştırmak ve hakim kimliğin yaptığı gibi yapıp, kendisine en üst mertebeyi atfederek ötekileri dışlamak, aşağılamak, yoksaymak." Ancak Çerkeslik kimliği bu iki tehlikeye de hiç düşmemiştir. Bunun nedeni Çerkesliğin diasporik bir kimlik söylemi oluşunda aramak gerekir.

Diasporik kimlikler, kelimenin etimolojik kökeninden yola çıkıldığında, köklerinden koparılmış, dört bir yana saçılmış olanların kimliklerini anlatmaktadır. Bunun anlamı diasporik halkların "bir kader gibi" hiç bir yere tam olarak yerleşememesidir. Ne koparıldıkları coğrafyalar artık onlarındır, ne de sürüldükleri coğrafyalar. Köklerini ararlar, ama döndüklerinde orada buldukları kaçınılmaz olarak, bıraktıklarından başka bir şeydir. Nereye savrulduklarsa oraya yerleşmeye, tutunmaya çalışırlar, "hata" yaptıklarında ilk sürülenler yine onlar olur. Bu diasporik kimlikler için hem avantaj hem de dezavantajdır. Avantajdır çünkü; "diasporik kimlikler, farklılığa rağmen, değil onunla ve onun aracılığıyla yaşaya(bile)n. ... dönüşüm ve farklılık aracılığıyla kendilerini durmaksızın üreten ve yeniden ürete(bile)n kimliklerdir (Hall, 1998:190). Böyle yapabildiğinde bir kimlik ne kendisi ne de başkaları için hapisane olur. Bir zenginlik ve çeşitliliğin adı haline gelir. Dezavantajdır, çünkü diasporik

kimliğin tek başına yapabileceği çok az şey vardır. Burada ise kiminle ittifak kurulduğu çok önemli olur. Yani "Kimden yanayım?" sorusuna nasıl cevap verildiği önemlidir. Türkiye'de Çerkeslik kimliği bir yandan çeşitlilik/zenginlik kimliğidir. Diğer yandan, demokratik ittifaklar ve güç birlikleri içerisindedir. Bu ittifakları hem kendi-içindeki-lerle (Anayurtlardaki Çerkeslerle ve diasporadaki bütün diğer Çerkeslerle), hem de kendi dışındakilerle kurmanın peşindedir. Çünkü, dönülse de dönül(e)mese de anayurtların, Çerkes diasporasının gelecek tasavvurlarında hep *çok önemli* bir yeri olmak durumundadır (Shami, 1995: 93). Diğer yandan, üzerinde yaşanmaya devam edilse de edilmese de diasporadaki Çerkesler'in şimdi ve gelecek tasavvurlarında (kimliklerinin-yeniden üretildiği coğrafyalar olarak) hep önemli bir yeri olmak durumundadır.

Sorunun çözümü,

1. Anayurtlardakilerle ve diasporadaki diğer bütün Çerkeslerle karşılıklı yakın ilişkiler kurup güçlendirmekte (ki bunun mütevazı adımları nicedir atılmaya başlanmıştır ve küresel koşullar bu adımlar için her zamankinden daha elverişlidir)
2. Dönüşü özendirip, kolaylaştırmakta
3. Çifte vatandaşlığın kabul ettirilmesinde
4. Diasporadaki demokratikleşme hareketlerinin dışında kalmamakta yatmaktadır.

KAYNAKLAR

- Alankuş, S. (1995), "Kültürel/Etnik Kimlikler ve Çerkesler", *Türkiye Çerkeslerinde Sosyo-Ekonomik Gelişme*. Ankara: Kaf-Der Yayınları. s.33-54.
- Bora, T. (1995), "Türk Milliyetçiliği, Kültürel Kimlik ve Azınlıklar", *Türkiye Çerkeslerinde Sosyo-Ekonomik Gelişme*. Ankara: Kaf-Der Yayınları. s.17-24.
- Connolly, W. (1995), *Kimlik ve Farklılık*. çev. F.Lekesizalın, İstanbul: Ayrıntı.
- Friedman, J. (1996), "Küresel Sistem, Küreselleşme ve Modernliğin Parametreleri", A.Topçuoğlu ve Y.Akay (der.), *Postmodernizm ve İslam; Küreselleşme ve Oryantalizm*. çev. B. Peker, Ankara: Vadi. s.81-111.
- Hall, S. (1995), "Yerel ve Küresel:Küreselleşme ve Etniklik", çev.H.Tuncel, *Mürekkkep*. N.3-4:68-77.
- Hall, S. (1998), "Kültürel Kimlik ve Diaspora", J.Rutherford (der.) *Kimlik:Topluluk/Kültür/Fark*, çev. İ.Sağlam, İstanbul: Sarmal. s.173-192.
- Shami, S. (1995), "Disjunction in Ethnicity: Negotiating Circassian Identity in Jordan, Turkey and Caucasus", *New Perspectives on Turkey*. N.12: 79-95.
- Ünal, M.(1996), *Kurtuluş Savaşında Çerkeslerin Rolü*. İstanbul: Cem Yay.

" Bu arada, Çerkeslik kimliğinin kuruluşunun çeşitli yol ayrımlarında; hakim olan gibi yaparak Çerkes olmaktan vazgeçmek ve öteki olmaktan beyhude yere kurtulmaya çalışmak gibi bir kimlik(sizlik) stratejisi içinde olanların bulunduğu nu da yeniden hatırlayalım.

Etnisite Kavramında Ayrılıklar Ürdün, Türkiye ve Kafkasya'da

1. Etnisite ve Milliyetçilik: Sınırları ve Alanları

Şu sıralar milliyetçilik teorisi üretmek, Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve eski sosyalist devletlerin çözülmesi sonucunda ortaya çıkan 'etno-ulusalcılık' olgularını da içermek zorundadır. Önceleri milliyetçilik, 'modernizasyon', 'ulus oluşturma', 'sömürgecilik-sonrası' gibi kavramlarla bağlantılandırılırdı. Bu yorumlarda, halklarının sadakatini sağlama konusundaki başarı ya da başarısızlıkları değişse de, modernizasyon devleti kesin doğru kabul edilirdi. Şu anda eski paradigmanın dengesini bozan, devletsiz ulusalcılık¹ olgusunun nasıl yorumlanacağıdır.

Etno-ulusalcılık olgusu etnisite ve milliyetçilik kavramları arasındaki bağlantıya ilişkin bazı kavramsal sorulara yol açmaktadır. Bu ikisi açık bir biçimde iç içe geçmiş duyarlık ve ideolojiler olmalarına ve temel olarak aitlik, topluluk, kimlik ve bağlılık kavramlarına işaret etmelerine karşılık, eskiden farklı toplumsal kesitlerde yerleşik olan kavramlardı. Eğitim 'etnisite'yi *azınlık* kültürü doğrultusunda araştırma yönünde iken, 'milliyetçilik' devlet ideolojisi olarak ele alınmıştı. Bu şekilde, birincisi sıklıkla depolitize edilirken, ikinci kavram da kültürel nitelikten uzak kabul edilmiştir. İkisi arasındaki bağlantıyı inceleme çabaları (ör. Smith 1991) etnisiteyi ulusların kültürel dokuyu oluşturan çerçeveyi sağlayarak milliyetçiliği belirleyen 'temel'i olarak görmüştür. Öte yandan, kültürelliğin daha geniş bir kritiği doğrultusunda gelişmiş olan 'etnisite'ye antropolojik yaklaşımlar, etnik kimlik belirleme olayının yapısı, değişkenliği ve bağlam içinde yanlış yorumlanabilmesi gibi hususları vurgulamıştır. Ancak bu araştırmalar ender olarak bu bağlamın ulusları içinde barındıran devletlerin milliyetçi ideolojileri tarafından nasıl belirlendikleri konusuna değinmişlerdir.

¹ Bu edebiyatta "devletsiz ulusalcılık" olgusunu anlamakta yeterince başarılı değildir. Orta Doğu'da Lübnan, Ürdün ve birçok körfez ülkelerinden 1970'lere ait örnekler akla gelir.

Hem etnik topluluklar, hem de uluslar ortak atalar, akrabalık, tarihsel geçmiş, farklı dil,kültürel devamlılık ve sosyal dayanışma gibi sembollerden oluşan kümelere dayandırılarak sınıflandırılırlar. Ancak entisite ve ulusalcılık arasındaki temel ayırım "topluluk"un politik tanımında ortaya çıkar, çünkü entisiteden farklı olarak ulusalcılıkta, hükümrancılık kavramı merkezi bir yer tutar (Anderson 1991,Conner1994). Bunun yanı sıra,ulus tarihsel bir biçimde oluşmuş bir kardeşlik ve yatay bir yayılma gösteren bir kavram olarak düşünülürken (Anderson, 1991), etnisite "kendi" (benlik) kavramının bir uzantısı olarak düşünülüp, biyolojik ve kökene dayalı bir olgu olarak algılanmaktadır. Üstelik, etnik kimlik ve yerden (mekandan) bağımsız olabilir ve çoğu zaman da öyledir. Tam olarak bir bölgenin sınırları ile belirlenmiş olmasıdır ki, bir etnik grubun ulusa dönüşümünün devlet aracılığıyla sağlanması sonucunda beklenen birlik ve hükümrancılıktan söz etmeyi olası kılar. Bu nedenle, etnisite, ulusalcılık ve bunlar arasındaki ilişkiyi araştırırken coğrafya ve kimlik arasındaki ilintinin sorgulanması da önemlidir.

Etno-ulusalcılık teriminin ortaya atılması ve yeni bir olgu olarak kabul görmesi, geçmişte farklı iki (varsayımsal) toplum biçiminin, bu iki kimlik tipinin karşılıklı olarak birbirini doğuran kavramlar olduğunun gözden kaçırılmış olması nedeniyledir. Böylece Soğuk Savaş sonrası çağının farklı anlayışları küresel ideolojilerin yerini nasıl özgün politik kimliklerin aldığı üzerinde yoğunlaşmaktadır (bkz. Laclau, 1994). Varsayım odur ki, ideolojik bir boşluğun olduğu yerde, bastırılmış bir durumda olan kimlikler bu boşluğu dolduracak biçimde ortaya çıkarlar. Bu önermenin işaret ettiği şey ise etnik kimliklerin bir şekilde egemen evrensel ideolojilerin baskısı altında bir yerlerde gizli kalmış olduklarıdır. Bu da bizi kimlik belirleme süreçlerini merkez alan etnisite kavramına psikolojik bir yaklaşımla bakmaya götürür (Laclau, 1994). Etnik kimliklerin bu evrensel ideolojiler tarafından nasıl belirlendikleri,

Çerkes Kimliği

Seteney Shami

ya da belirlenip belirlenmedikleri ve bunlarla ilgili uygulamaların somut örnekler üzerinde tarihsel bir incelemeye tabi tutulmaları bundan sonra yapılacak şey olarak görünmektedir.

Bunlara karşıt olarak, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile ortaya çıkan patlamaları açıklamaya çalışan araştırmalar büyük bir saplantı halinde Sovyet sonrası devletlerde demokrasi sorunu ile ilgilenmektedir. "Etnik ulusalcılık" ve "devletçi ulusalcılık" kavramları arasında her zaman bir karşıtlık düşünülmüştür (Ignatieff, 1993; Szporluk 1994). Bu ikilem aracılığıyla bu kavramlardan birincisi nötralize edilmekte, zorunlu bir şiddet içerdiği, irticai olduğu ve kozmopolitliğe karşı olduğu kabul edilmekte iken ikincisi etnisiteye değil bölgeye bağlı, demokratik ve akılcı ve "Sosyolojik gerçeklik" açısından daha talepkar olarak tanımlanmaktadır (Ignatieff, 1993: 7). Teoriler üretmek ve bu ikilemi bir problem olarak ortaya koymak, etnisite ve ulusalcılığın birbirinden ayrılıp ayrılamayacağı ideolojilerini sorgulamak yerine aralarındaki ayrımın geçerliliği kabul edilmekte ve temsili demokrasi ideali doğrultusunda kendi ifade biçimlerinin doğruluğunda açıklayıcı bir gücü olduğu düşünülmekte. Böylece Ignatieff etnik ulusalcılığa dayalı devletlerde demokrasinin olanaksızlığını görmektedir. Laclau (1994) tarafından, eski evrensel ideolojilerin çöküntülerinden, özgün yapıların (azınlık) haklarının savunucusu olacak demokratik bir evrenselciliğin çıkması olası değilse bile, olanak halinde olduğu karşı savı ortaya atılmakta.²

Etno-ulusalcılık kendi başına bir olgu olarak yorumlanmalıdır. Bu olgu yalnızca ideolojik alanlarda kalmayıp sınır değişimlerini ve bölge üzerinde farklı halk taleplerine olanak sağlamayı da kapsamı içine alması

gerekir. Başka bir deyişle, bu gelişim yalnızca ideolojilerin çöküşü olarak değil daha temel bir düzeyde, etnik kimlik belirlenmesini yasal kategorilere, yönetim prosedürlerine, aktivitelerin sınırlanmasına ve bölgelere ulaşmanın engellenmesine neden olan ilkel devlet yapılarının çöküşü olarak da ele alınıp incelenmelidir.³

Üstelik, etno-ulusalcılık sadece eski sınırlarından kurtulmuş nüfusların incelenmesi olarak anlaşılmamalı, eski diasporadaki çağdaş oluşumları ve nüfus dağılımlarını da göz önüne almalıdır. Örneğin Sovyetler Birliği'nin dağılmasına neden olan şok dalgaları yerel durumlarla birlikte, sayısız biçimlerde tarihleri bu coğrafi bölge ile bağlantılı olan küçük ve dağınık nüfusları da etkilemiştir. Bu grupların çoğunun deneyimlerinin global politikalar üzerinde önemli etkileri olmasa da kendileri bunları önemli ve dramatik bir biçimde yaşamaktalar. Etnik kimlik kavramı üzerinde dönüşümsel etkisi olan şey kendi başına Sovyet komünizminin çökmüş olması değil, ansızın sınırlarının delinebilir bir hale gelmesi ve yabancılara genellikle kapalı olan bu bölgenin ulaşılabilir bir hale dönüşmesidir.

Ürdün ve Türkiye'deki Çerkesler için Kafkasya'daki anayurdun birden ulaşılabilir bir hale gelmesi, hem bireysel olarak hem de etnik kökenli dernekler için birleştirici, bütünleştirici bir etki yapmıştır. Geçen üç-dört yıl bir hareketliliğe, Kafkasya'daki Çerkesler ile Orta Doğu'daki topluluklar arasında kültürel, eğitimsel ve dini bağlar oluşturmaya yanı sıra bireylerin ve ailelerin de anayurttaki köylerini ve akrabalarını bulma çabalarına tanık olmuştur. Bu araştırmanın amacı, Kafkaslara ulaşma olanağının Ürdün ve Türkiye'deki Çerkesler'in etnik kimlik anlayışları üzerine yaptığı etkiler ve bu du-

² Britanya bağlamı içinde farklı bir durum olmasına karşın, etnisite, ırk ve demokrasi kavramlarının bir başka tartışma biçimi Hall'da (1991) bulunabilir. Bunun yanı sıra şu anda Rusya Federasyonu'nda geçerli olan şeyin ulusalcılık değil, bölgesellik, yöresellik ve sabit bazı çıkarlar olduğu tartışması için bkz. Teague (1994: 48).

³ Kısa, ancak yakın bir zamanda yapılmış bir çalışma olarak Sovyetler Birliği'nde etnisitenin/ulusların nasıl tanımlandığı ve yaratıldığı incelemesi için bkz. Szporluk (1994). Sosyalist blokun diğer ülkelerinde az olmasına karşın Sovyetler Birliği'nde "milliyetler sorunu" ile ilgili çok zengin ve eski kaynaklar vardır.

rumda bir etno-ulusalcılığın gelişip gelişmeyeceği sorusudur.

2. Orta Doğu'daki Adıgeler: Bir Ulusun Parçaları mı?

Adıgeler, Kuzey Batı Kafkasya'nın yerli toplumlarından biridir. Çarlık Rusyası'nın Kafkasları işgali yüzünden sürülmeleri ve Osmanlı İmparatorluğu tarafından da cesaretlendirilmeleri nedeniyle muhtemelen 1.5 milyon kadar Çerkes Osmanlı topraklarına göç etmişlerdir. Bu göç yaklaşık 1850'lerde başladı, ancak 1862 ve sonrasında kitlesel göç şeklini aldı (Karpas 1985). Göçmenler tarım toplumları olarak imparatorluğun çeşitli bölgelerine yerleştirildiler. İlk göçmenler Balkanlar'ı yerleştirilmişlerdi. (Hala Kosova'da bir köy vardır.) Yeni göç dalgalarının da sürmesi ve 1870'lerin sonlarında bu toprakların Osmanlı İmparatorluğunca kaybedilmesinden sonra yeniden Anadolu ve Suriye vilayetlerine yerleştirilmişlerdir. Bu nedenle bugün Çerkesler Türkiye, Suriye, Ürdün ve Filistin/İsrail'de önemli sayılara ulaşan topluluklar oluştururlar. Rusya Federasyonu içinde ise, daha önce otonom bölgeler olan yeni oluşturulmuş Khabardey-Balkar, Karaçay-Çerkes ve Adıgey cumhuriyetleri ile Osetya, Krasnodar ve Soçi idari bölgelerine bağlı köy ve kentlerde yaşamaktadırlar. 1989'da Kafkasya'da yaşayan Çerkes nüfus 500 bin kadardır.^{4 5}

İkincil göçler (esas olarak Türkiye'den göçmen işçi olarak gitmek şeklinde) sonucu gidilen Almanya ve Hollanda ile Amerika'daki (New Jersey, Orange Country, Kaliforniya) geniş çaplı yerleşimleri de saydığımızda Çerkeslerin bugün yaşamakta oldukları yerlerin listesi tamamlanmış olur. Adıgeler, Osetya Cumhuriyeti'ndeki 4 köy ve bir kenti oluşturan Hristiyanlar dışında Müslüman-

dırlar. Orta Doğu'daki Adıgelerin yaşadığı ülkelerde aynı zamanda Çeçen, Dağıstanlı, Oset, Abhaz ve Ubıhlar da vardır.⁶

Ürdün'de Çerkesler genellikle orta sınıf kentli bir toplum oluşturur ve hükümet bürokrasisi, parlamento ve askeri alanda önemli bir biçimde temsil edilirler. Türkiye'de sayıları daha fazla olduğu için yaşamın her kesiminde, hem kırsal hem de kentsel bölgelerde yer almaktalar.

Türkiye, Türk etnikliği üzerine kurulmuş bir milliyetçiliği geliştirmiş, kendini laik olarak sunmakla birlikte eğitim ve medya tarafından da desteklenen ani bir İslami kurumsallaşma sergileyen bir yapıdadır. Çerkesler için, kendilerini Türk kabul etmeyen diğer etnik gruplar için de olduğu gibi, Türk kimliğine asimile olmak tek seçenektir ve nesiller boyu özellikle şehirlerde yaşayan birçok Çerkes için de olagelen budur. Bazıları, Çerkes'in ne anlama geldiğini, nereden gelmiş oldukları, bir dilleri ve kültürleri olup olmadığı konusunda yalnızca kesin olmayan bilgilere sahiptirler. Bir dönemde, kendi kimliklerine sonradan dönmüş olan bazıları, sağ kanat milliyetçi kesimleri destekleyen aktif dernekler oluşturmuşlardır. Bunlar "Kafkas" dernekleri adı altında Kürtlerin dağ Türkleri, Çerkeslerin ise Kafkas Türkleri oldukları yolunda kavramlar yaratmaya çalışmışlardır. Bu derneklerden bazılarında İslami eğilimler de vardır. Almanya'dan bir göçmen işçinin bana söylediğine göre (ki bunun Almanya olması bir rastlantı değildir) İslama göre hiçbir ulus (etnik kimlik) diğerinden üstün değildir, "daha iyi" olduğu iddia edilen bir Türk kimliğini kabul etmeden de kişinin etnik kimlikten uzaklaşması mümkündür.

Ancak Türkiye'de devletin sağladığı çıkarlardan, sınıfsal nedenlerle, kırsal kesim dengesizlikleri veya kişisel özgeçmişleri nedeniyle uzak kalan Çerkesler için 1970'lerin kargaşasından iki ayrı çözüm yolu ortaya çıkmıştı. Bunlardan biri Kafkashıların kendilerini kültürel bağlamda ifade edebilmelelerinin yolu olarak gördükleri demokratik sosyalizm idi. Bunlar etnik hedeflere radikal sosyalizm içinde ulaşılacağını öngörüyorlardı. İkinci grup ise "dönüşçü" olarak anılan ve Kafkasya'ya dönmeyi savunanlardı. Bunların birinci gruba yanıtları, onlarla devlet politikası arasında bir ayrım olmadığı, asi-

⁴ Bu ülkelerdeki Çerkes nüfusun sayısını bilmek çok zor. Gözlemci kaynakların belirttiğine göre Türkiye'deki nüfus bir milyon olarak tahmin edilmektedir (Andrews 1992). Suriye'de elli bin, Ürdün'de otuz bin ve Filistin/İsrail'de iki bin erkesin yaşadığı tahmin ediliyor.

⁵ Kafkasya'da yaşayan Çerkeslerle ilgili bu tahminde 1989 nüfus sayımlarında verilen Çerkes, Kabartay ve Adıge nüfus sayımlarını esas aldım. Bu sayı Olcott'a göre (1990) 476.900, Teague'e göre ise (1994) 499.372'dir. Ancak bu sayılar kendilerini Adıge kabul eden ancak bu cumhuriyetlerin toprakları dışında yaşayanlarla, Rus bölgelerine bağlı köylerde yaşayan nüfusları içermediği için çok eksik bir sayı olsa gerektir.

⁶ Kafkasya dışında yaşayan topluluklardan Abhaz ve Ubıhlar da Çerkes/Adıge kapsamı içine alınmaktadır ve bu topluluklar arasında karşılıklı evlenmeler vardır.

milasyon istedikleri, Türkiye sosyalist olun-
caya kadar Türkiye'de hiçbir Çerkes kalma-
yacağı, yani tarihsel miras, dil ve kültürün
yok olacağı idi. Dönüşçüler kendilerini solcu
olarak görmelerine karşın özünde Çerkes
milliyetçisi idiler.

Bu son formülasyon doğrultusunda,
kentler ve kasabalardaki etnik dernekler,
kırsal kökenli göçmenleri, özellikle de genç
insanları harekete geçirerek önemli rol oyna-
mıştır. Türkiye'den Kafkasya'ya dönmüş o-
lanlar, bu derneklere üye olmayla nasıl dü-
şüncelerinin olgunlaştığını ve dönüşün tek
çözüm olduğu yolunda ikna olduklarını an-
latırlar. Örneğin, Türkiye'de lise İngilizce öğ-
retmeni olan Emine 1992'de Khabardey-
Balkar Cumhuriyeti'nin Nalçık kentine göç
etmiştir. Kendisi iç batı Anadolu'nun bir
kentindendir. Dediğine göre kendisi büyür-
ken Çerkes olmak üzerinde hiç düşünme-
miş, anne babasının okulda başarılı olabil-
meleri ve iki dili birbirine karıştırmamaları
amacıyla evde anadillerini konuşmadıklarını
söylemiştir. Hem Çerkes, hem de Türk arka-
daşları olmuş. Ancak üniversite öğrenimi
için Ankara'ya gittiğinde sol politik akımlar-
dan etkilenmiştir. Kısa bir süre sonra Anka-
ra'da hiç arkadaşı olmadığı için ve kendisin-
den önce oraya giden ağabeyi de aktif bir
üye olduğundan düzenli olarak Kafkas Der-
neği'ne gidip gelmeye başlar. Zaman içinde
bu dernekte söylemlerin akılcı, "mantıklı"
olduğunu görür. Bu, nedenle koşullar elver-
se bile Kafkasya'ya dönmeyeceğini söyleyen
Çerkes erkek arkadaşından da ayrılır.
"Dönüşçü" olmayan birisi ile evlenemeyece-
ğini düşünmüştür. Şimdi 38 yaşında ve be-
kardır ve "Sadece dönüşçü olduğu için de
birisi ile evlenilmez" demekte ve eklemektedir:
"Dönüşçü olduğum zaman bunun bekar
kalmak anlamına gelebileceğini biliyordum.
Buraya göç ettiğim zaman da bunu kesin
olarak anladım. Fakat benim burada olmam
başkaları için örnek oluşturuyor. Dönüşün
mümkün olduğunu görüyorlar. Göç etmiş,
küçük çocukları olan birçok aile var. Onla-
rın hepsini kendi çocuklarım gibi görüyorum
ve bana yetiyor." Türkiye'de iken lider olmak
için mücadele veren ve şimdi dönmemek için
çeşitli bahaneler bulan aktif dernekçileri
kızgınlıkla anıyor. "Onların peşinde oldukları
şey aslında Çerkeslerin çıkarları değil, kendi
politik kariyerleri idi."

Ürdün'de tümüyle farklı bir etnik politika
ortaya çıkmıştır (Shami 1982). Bunu en iyi

biçimde anlatan 1979'da 35 yaşında bir
Çerkes tarafından yapılan şu analizdir:

"Çerkeslerin yapması gereken şey bir ka-
bile oluşturmaktır, çünkü burası bir kabile-
ler ülkesidir ve sonra Çerkeslerin çıkarlarını
hükümet nezdinde savunacak bir lider bul-
malıdır. Örneğin M.....lerden biri (bir
Güney Ürdün kabilesi) kralla birlikte yürür-
ken kendi kabilesinden birini görürse durur,
kucaklaşırlar. Çünkü desteğin tabandan, bu
insanlardan geldiğini bilirler. Kral da onlara
saygı duyar. Halbuki aynı durumdaki bir
Çerkes ileri geleni dönüp bakmaz bile, çün-
kü onlar güçlerini o insanlardan (Çerkes
kitesinden) almazlar.

Kabilecilik kavramının dominant politik
kavram ve gelişim demek olduğunun anla-
şılması 1980'lerde Çerkes-Çeçen Kabile
Konseyi'nin kurulmasına yol açmıştır. Top-
lantılardan birinde bir konuşmacı konseyin
amacının "iki kabileyi birleştirmek ve diğer-
leri gibi olmak" olduğunu söylemiştir. Politik
çıkarlar açısından, konseyi oluşturan lider-
ler ileri gelen isimler olmakla birlikte ulusal
düzeyde lider değillerdi. Aynı zamanda lider-
lik pozisyonlarını hükümet katlarında edin-
miş kişiler olmaktan ziyade bağımsız giri-
şimlere ve arabuluculuk faaliyetlerine dayalı
olarak yöresel hamiler olmakla elde etmiş
kişilerdi. Birinci grup Kabile Konseyi'ni eri-
mekte olan güçlerini kazanmak için bir araç
olarak görürken, yöresel hamiler yerel ta-
banlarının ötesinde bir güç kazanmak için
bir yol olarak görüyorlardı. Düşünce tarzları
o zaman Ürdün'de dominant olan düşünce
tarzlarınca belirlenmişti.

Çerkes Komitesi içinde 'Kabilecilik' tek bir
vizyon olmayıp, fazla savunulmasa da bir
süre için yaygın olan bir bakış açısı oldu.
Belirli bir Çerkes etnik kimliği kavramının
etkin olması ve bu kavramı taşıyanların dü-
şüncelerini organizasyonlar biçiminde for-
müle etmeleri ulusal düzeyde egemen bakış
açıları ve politik uygulamalarla direkt olarak
ilintili idi. Geçen 20 yıl kabile kimliklerinin
bütünleyici unsur olarak Ürdün ulusal kim-
liğini oluşturma doğrultusunda daha fazla
modernize edilmesine tanık olmuştur
(Layne, 1994). Aynı zamanda, bu süreçle
birlikte kabile kimlikleri de kurumsallaştı-
rılmaktaydı. Şu anda tüm Ürdün kabileleri
"Kabile Dernekleri"ne sahipler ve tabii ki
dernek sahibi olanlar kendilerinin önemli ve
büyük bir kabile olduklarını kanıtlamış olu-
yorlar. Bu derneklerde yalnızca kendilerini
Şeyh ailelerinden gelme diye sunanlar değil,

aynı zamanda şeyh kökenli olmayan daha genç ve eğitim görmüş insanlar da önemli rol oynamaktadır. Bu kabile dernekleri devlette resmi kayıtları olan, çeşitli kentlerde merkezler açan, hatta kendilerine ait büyük binalar üzerinde "..... Kabile Derneği" tabelaları ile reklamlarını yapan kuruluşlardır. Daha küçük ve zayıf kabile grupları kendilerini bu dernekler vasıtasıyla, eskiden bireysel ya da gruplar olarak insanları bir etnik grubu benimseme ya da fahri akrabalık gibi yollara başvurdıkları gibi birleşme yoluna giderek bütünleştirmişlerdir.

Bu mekanizma, bu yolla hayali bir kabile oluşturmuş toplumlara iletişim olanağı sağlamak merkezi devlet karşısındaki konumlarını belirginleştirmenin yanı sıra kaynakların paylaşılması işlevini de görür. Bu yolla, kabilelerin en fakir ve soy açısından en uzak üyeleri bile finans, eğitim ve sağlık yardımı gibi olanaklara ulaşabilir, en önemlisi, anlaşmazlıkların çözümü konusunda temsil edilme ve savunma olanaklarını elde ederler.

Bu nedenle 'etnisite' Türkiye'de azınlık politikaları biçiminde kendini gösterirken, Ürdün'de paradoksal bir biçimde kabilecilik olarak kendini ifade eder. Her iki topluluk da kendini açık bir biçimde "Çerkes" olarak tanımlamakla birlikte, kimliğin formülasyonu ve içeriğinde büyük ayrılık vardır.

Burada yer ve zaman yetersizliği nedeniyle tarihsel ve geleneksel olarak bu iki etnik kimlik çerçevesinin belirlenişi ve farklı yorumlarla nasıl değişiklik gösterdikleri derinlemesine incelemeyecek. Ancak geniş bir açıdan bakıldığında, Ürdün'deki "kabile-sel" çözümün savunucusu olan Çerkesler göçün nedeninin dinsel olduğunu ve bir Müslüman toplum içinde yaşama arzusuna dayandığını vurgulamaktalar. Bu onların içinde yaşadıkları toplumla bütünleşmelerini getirmekte. Aksine Türkiye'deki 'dönüşçü' Çerkesler atalarının anayurtlarından sürülmüş olduklarını ve Osmanlı ve Rus İmparatorluklarının politik mekanizmaları içinde piyon olduklarını vurgulamaktadır. Bu nedenle de, anayurda dönüşün kaçınılmaz olduğu hükmünü çıkarılmaktadır.

Buraya kadar tanımladığım yalnızca iki ayrı bütünsel yapı içindeki Çerkes kimliğinin permütasyonlarıdır. Böyle farklılık gösteren ve halihazır durum ile geleceğe ait senaryoları kesitler biçiminde değerlendiren kavramlar göz önüne alındığında 'Çerkesler', kendilerini içinde buldukları yöresellikler ötesinde bir ulusun parçaları olarak görüle-

bilirler mi? Bu soruya yanıt aramak için etnik kimlik kavramını bir yöreye bağlı olarak incelemek ya da birkaç yöreyi karşılaştırmak yeterli olmayacaktır. Daha doğru bir yaklaşım, eğer 'ulus' olmak söz konusu ise ya da bir süreç söz konusu ise, bu çeşitli yerelliklerin ve 'anayurt'un birbiriyle ve uluslar arası kesişimlerin oluşturduğu sosyo-politik ilişkiler ve kültürel temsil olgularının anlaşılması yoluna gitmektir.

3. Anayurt ile Yüz Yüze Geliş

Suriye'den Kafkasya'ya eğitim amacıyla giden öğrenciler, Sovyet Cumhuriyetlerinden resmi görevlilerin ziyaretleri, folklor grupları ve Kafkas Dernekleri önderlerinin gidiş gelişleri olmasına karşın, Kafkasya'daki anayurt 130 yıldır ilk kez dışarıdakiler için direkt olarak ulaşılabilir bir hale gelmiştir. Bugün, yaşadıkları ülkelerden çok sayıda Çerkes uzun süre önce kaybettikleri akrabalarını ve köylerini bulmak amacıyla özellikle yazları Kafkasya'yı ziyarete geliyor. Bunun yanı sıra bir de yurt dışında yaşayan tüm topluluklardan delegelerin katıldığı, bir seri konferans ve toplantılar düzenlemiş olan Dünya Çerkes (Adıge-Abaza) Birliği oluşturulmuştur. Çoğunlukla Türkiye ve Suriye'den tahminen 200 kadar aile de geri dönerek Khabardey-Balkar ve Adıgey yörelerine yerleşmiş bulunuyorlar.

Bu yeni kurulan bağlantıların önemini vurgulamak açısından 1860 göçünden sonra Kafkasya ile bağlantıların büyük ölçüde kesilmiş olduğuna işaret etmek önemlidir. 1917'de ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra da Kafkasya'dan küçük sayıda göçler olmuştur. Geleneklerin verdikleri bilgiler, Kafkasların hızla Ruslaştırıldığı ve kimliklerini ve dillerini unutmakta oldukları izlenimini vermiştir. Sovyetler Birliği içinde yaşayan ve 19. Yüzyıl büyük sürgününü hatırlayanlara göre de, Kafkas kimliğinin göç etmiş Çerkesler arasında da yok olduğu izlenimi yansıtır.

Nalçık'ten bir kişi 1960'larda nasıl birdenbire birbirlerini keşfettiklerini şöyle anlatmıştır: Moskova'da bir Gençlik festivali yapılır ve bir Sovyet yandaşı olan Suriye oraya, Suriye toplumunun Çerkesleri de kapsayıcı içine aldığı göstermek için, içinde bir de Çerkes grubu olan bir delegasyon gönderir. Nalçık Folklor Topluluğu da festivaldedir. Diyor ki: "Aynı dansları yapan ve aynı dili konuşan iki grubun karşılaştığı anda yaşanan şoku, mutluluğu siz düşünün."

Çerkeslerin Kafkasya'ya yaptıkları ziyaretlerde akrabalarının yerlerini bulup onlarla bağlantı kurmaları şaşılacak kadar sık olmamaktadır.⁷ Bu karşılaşmaların sıcaklığı, heyecanı ve neşesi insanların içine işliyor. Karşılaşmalar önce şehirlerde olmasına karşılık (Maykop veya Nalçık'te), misafirler hemen anayurtları olan köylere götürülüyor. Orada günlerce süren akraba ziyaretleri, ziyafetler, eğlenceler oluyor. Genellikle atalarının göç ettiklerinde bıraktıkları yeri ve evi bulma girişiminde bulunuyorlar.

Ancak ortak yanların keşfedildiği bu ilk karşılaşmalardan sonra, daha yakın temas ve izleyen ziyaretlerle farklılıkların keşfi başlıyor.

Etnisite'nin tanımı, etnik toplumsallığı 'BEN' (kendi) kavramının bir uzantısı olarak ifade eder. Başka bir deyişle ortak etnisite'nin deneyimlenmiş (yaşanmış) bir durum olması ve bir tanıdıklık, bir aynılık oluşturmaya beklenir. Ancak Kafkasya'yı ziyaret eden insanların edindiği izlenim, göze çarpan biçimiyle bir şok ve bir tanıyamama olayıdır. Bu deneyim 'kendi kendini tanıyamamak' ya da, 'kendi' ile 'başka' olarak yüzleşmek biçiminde ifade edilebilir. 'Ben' kültürel özellikler ve kimlik simgeleyen unsurlar gibi soyut kavramların yanı sıra, vücut yapısı ile ilgili belirli özellikleri de içerecek biçimde anlaşılır. Kafkasya'ya dışarıdan gelen Çerkesler kısa sürede, her düzeyde ne kadar yabancılaşmış olduklarının farkına varırlar.

Bu şok dışarıdan gelen Çerkeslerin kullandıkları ortak ifade kendini gösterir. Öncelikle kendi etnik kimlikleri açısından gördükleri ilk sorun fiziksel olarak birbirlerine benzememek olarak ortaya konmaktadır. Fiziksel karakteristiklerin çevre bütünlüğü içerisinde tanımlanmasının görsel algılarımızı nasıl etkilediğini burada vurgulamak ilginç olacak. Kafkasya'daki Çerkesler kendilerini 'esmer' (esmer Güneyli) olarak tanımlamakta ve Ruslar tarafından da böyle tanımlanmakta iken, Orta Doğu'da yaşayan Çerkesler, Araplar ve Türkler tarafından (belki de Osmanlı saraylarının ve haremlerinin bir kalıntısı olarak) açık tenli ve güzel olarak tanımlanırlar. Böylece, Orta Doğu'dan gelen Çerkes ziyaretçiler kendilerini açık renkli, yerli Kafkashıları ise koyu renkli

olarak tanımlıyorlar. Bu algılanan fiziksel farklılıklar, kabul edilemeyen ortak biyolojik etnisite açısından ciddi bir farklılaşma olarak görülmemekte, bir zıtlık, bir ayrılık olarak kabul edilmemektedir. Komünist yönetimin zorluklarına bağlı açıklamalar getirilmeye, bazen de bunun köklerini tarih içinde (asillerin göç ettiği şeklinde) aranmaya çalışılmaktadır. Bildiğim kadarıyla bu savı destekleyen tarihsel hiçbir kanıt yoktur, ancak o kadar çok tekrarlanmıştır ki kabul görmeğe başlamıştır.

Daha az biyolojik, daha çok kültürel başka özellikler ise dışarıdan gelenler tarafından aynı derecede dikkat görmemiştir. Dilin anlaşılması zordur, zira sırasıyla Rusça, Arapça ve Türkçe'nin etkileri görülmektedir. Ancak dış etkilerin yanı sıra, Orta Doğu yerleşim alanlarında kullanılan diyalektler bir yakınlaşma ve benzeşmeye doğru giderken, Sovyet Cumhuriyetleri'nde ayrılma ve uzaklaşma meydana gelmiştir. Bu ayrılma üç cumhuriyetteki Kiril alfabesinin farklı adaptasyonları nedeniyle de artmıştır. Aynı derecede şok etkisi yapan bir başka konu da danslardaki [halk oyunlarındaki] farklılıklardır. Danslar, yerleşilen ülkelerde kültürel farklılığın korunması açısından özellikle sürdürülen bir aktivite olması nedeniyle hassas bir konudur. Örneğin 1980'lerde Türkiye'deki etnik dernekler başka etkinlikler sürdüremelerine karşın halk oyunları çalışmalarını yapabilmıştır.

Bireysel bazda bakıldığında, Ürdün ya da Suriye'de iyi dansçılar olarak tanınan kişiler Kafkasya'da birdenbire garip ve sarsak bir hale düşüyorlar. Dans, kız erkek arkadaşlığının temel ve ince bir aracı iken, gençler beğeni ve duygularını bu garip melodiler, tempolar ve hareketler nedeniyle iletmez duruma geliyorlar.

Daha genel bir açıdan bakıldığında, evlenme ile ilgili gelenekler, örneğin kız kaçırarak evlenme gibi benzerlikler olmasına karşın, düğünlerin temel özellikleri olan dansların yanı sıra ayrıntıda da yabancılaşmalar söz konusu. Aynı şekilde, yemek, misafirperverlik ve ilişkiler iki taraf tarafından da yanlış anlaşılıyor ve bu gibi durumlarda davranışlar ve beklentilere ilişkin güç durumlar ve garip olaylar yaşanıyor.⁸

⁷ Akrabalar genellikle ortak soyadlarına göre ya da, eğer akılda kalmışsa, çıkılan köylerin adı sayesinde bulunuyor. Akrabalık bağları genellikle göç sırasında hayatta olan kardeşlerden orada kalanların yeni nesillerinin bulunması sayesinde kuruluyor.

⁸ İçki gelenekleri bu sorunlu alanlar içinde en fazla göze çarpanı. Orta Doğu ülkelerinden gelen konuklar, kendileri birey olarak içki içen kişiler olmalarına karşın, Kafkasya'daki yemeklerdeki yaygın törensel kadeh kaldırma olaylarını alkolizmin bir göstergesi gibi yo-

Liste böyle uzayıp gidiyor. Ancak 'kendini' olmaktan uzaklaşmayı getiren bu gibi olgular Kafkasya'ya geri dönüş yapan insanlarda bir güven eksikliği duygusuna yol açıyor. 'Yabancılaşma' kendini 'güvensizlik' olarak ifade etmekte. Bu bireysel bazda bir güvensizlik olmayıp, toplumsal düzeyde bir rahatsızlık olan ve 'ahlaki değil' biçiminde ifade edilen bir güvensizlik. Kuşkusuz eski-Sovyet toplumunun çöküşünden ortaya çıkan genel bir kanunsuzluğun, artan fakirliğin, yaşam standardında düşüş ve güvenlikten yoksunluk gibi olguların ve bunların yarattığı boşanma, alkolizm ve ev içi şiddet gibi olayların da bu durum üzerindeki etkisi kaçınılmaz.⁹ Ürdün'den gelenlerin zaman zaman dile getirdikleri bir tepkileri ise Kafkasya'daki Çerkesler'in iyi Müslüman olmadıkları ve onlara dinin kurallarının öğretilmesi gerektiği düşüncesidir.

Kafkasya'daki Çerkeslerle yaşanan uyumsuzlukların yanı sıra, dış ülkelere gelen Çerkesler birbirleriyle ortak yanlar yakalamakta da sorunlar yaşıyorlar. Kafkasya'da şu anda geçerli politik duruma ve geleceğe ilişkin planlara karşı gösterilen tepkiler o kişilerin geldikleri ülkelere göre değişiyor. Örneğin Suriye'den gelenler Kafkasya'nın komünist geçmişine olumlu bakmakta ve bu güçlü durumun dağılması nedeniyle şimdiki durumu üzüntüyle karşılamaktalar. Türkiye'den gelenler 'batılılaşma'yı, örneğin Kiril alfabesinin Latin alfabesi ile değiştirilmesi gerektiğini savunuyorlar. Ürdün'den gelenler ise, din eğitiminin gerekliliğini vurgulayarak, atalarının çıkmış olduğu köylerde cami inşaatlarına maddi kaynak katkısında bulunuyorlar.

Dönüş yapmış ailelerden genellikle aynı ülkeden göç edenler arasında ilişkiler kuruluyor. Zaman zaman da birbirlerinden "Türkler", "Suriyeliler", "Ürdünlüler" ve Kafkasyalı Çerkeslerden de "Ruslar" diye söz ediyorlar. Daha önce sözünü ettiğim Emine "Biz Türkleşmemek için Türkiye'den ayrılırken, buraya Türk olmaya gelmişiz" diyor.

Ancak, böylesine ayrılıklar ve sorunlu ilişkiler karşın, ortak yanların araştırılacağı bazı alanların da ortaya çıkışını gözle-

mek mümkün. Bu alanlardan biri oteller ve otel olarak çalıştırılmak üzere Nalçık ve Maykop'ta yeniden açılan sanatoryumlar. Buralara yazları otobüsler dolusu Çerkes çeşitli ülkelere gelip, tanışmakta ve kendi akrabalarını araştırılmaktadır. Ürdün'den, Suriye'den veya bir başka yerden bir grubun geleceği duyulduğunda, insanlar, birbirlerine aralarında şu ya da bu aileden birileri olup olmadığını sormak için, bu otellerin lobilerini dolduruyorlar. Akşam ilerledikçe otellerin önleri büyük bir resepsiyonun verildiği parti alanına benziyor. Az sonra bir araba yanaşıp bagajından içki satmaya başlıyor. Daha sonra birsi bir akordeon getiriyor ve herkes "jegu" için ortaya toplanıyor. Daha önce de belirtildiği gibi, benzer sahneler daha küçük boyutlarda köylerde ve uzun süre önce kaybedilmiş akrabaların evlerinde de yaşanıyor.

Şu ana kadar ortaya çıkan bütünleşmeyi sağlayıcı en büyük arena "Dünya Çerkes Birliği". Bu forumlarda anlaşmazlıklar gözlemlenebiliyor ve Kafkasya dışından gelen Çerkesler, üç küçük Kafkas Cumhuriyetinin Moskova ile ilişkilerini yeniden tartışmak konusunda yaşadıkları sorunları anlatmakta zorluk çekiyorlar. Ancak, yine de arka arkaya toplantılar düzenleniyor. Pek az plan ve program yapılmasına ve çok daha azının da uygulamaya konmasına karşın, toplantılar, özellikle ulusalcılık yönü ağır basan, ortak bir söylemin ortaya çıkmasını sağladı. Maykop'taki 1993 Temmuz'unda yapılan toplantıda Adıgey Cumhuriyeti'nden bir delegasyonun söylediği zaman ayakta alkışlandı:

"Bu günler bir kurban bayramını andırıyor. Göz yaşlarımızı içimize akıtırken ruhlarımızı ve moralimizi yüksek tutmak zorundayız. Gitmiş oldukları o garip ülkelere Çerkes ruhunu yaşatmış olan bu insanlar yaşadıkları güçlüklerle karşın buraya gelmişler. Madem ki şu anda birlikte buradayız, daha da yakın olabilmeyi umuyoruz. Onlara, yani diasporada yaşayanlara yardım etmek için her şeyi yapmalıyız. Dışarıda çektikleri yeter, onlara geri dönmeleri ve buraya yerleşmeleri için yardım etmeliyiz. ... (Ruslar) bizi önemsemiyorlar çünkü sayımız az. Biz kendi yaptıklarımız sonucunda değil, onlar bizi azınlıkta bıraktıkları için az sayıdayız. Rusya'nın demokratik bir ülke olmasını istiyoruz. Biz başka ulusların varlığına saygı gösteriyoruz, biz de karşılığında saygı istiyoruz. Sürdürülmekte olan (Abhazya-

rumluyor. İlginçtir ki "dönüş" yapıp yerleşmiş olan kişilerin çoğu içki içmeyi bırakmışlar ve bunu "Ruslaştırmanın" bir göstergesi olarak algılıyorlar.

⁹ Alkolizm ve şiddetin artıp artmadığı ya da bunu Sovyetlerin çöküşü ile bağlantısı olup olmadığı konusunda bir şey söylemem mümkün değil, ancak Kafkasya'da yaşayan Çerkesler'in iddiaları bu yönde.

daki) savaş bir zulüm. Sonuç olarak diasporadaki büyüklerimize (atalarımıza) selamlarımızı gönderiyoruz ve (dört gözle) yeniden büyük bir aile, bir halk (ulus) olacağımız günü bekliyoruz.”

4.Sonuç: Ulus mu Diaspora mı?

Bütün bu algılamalar, reaksiyonlar ve aktivitelerin sonunda ortaya çıkan şey anayurda karşı net olmayan bir yaklaşım (tepki). Anayurt ulaşılmaz bir yer olduğu zamanlarda Çerkesleri başkalarından farklı kılan ve birbirlerine benzer kılan bir referans noktası oluşturmdu. Zaman dışı bir mekan ve Çerkes kimliğini simgeleyen özelliklerin temsilcisi olan bir yer olarak düşünüldü. Sonsuz bir geçmişin de simgesi idi. Anayurtla karşılaşmalar bu mekanı tekrar zaman içinde bir yere oturttu. Bir mihenk taşı olarak taşıdığı niteliği de değiştirdi. Günümüz koşulları ile direkt bağlantısı görülemeyen soyut bir nokta olan bu yerin şimdi ulaşılabilir olması, uzakta yaşayan insanlarımızı bir anda yurt dışındaki nüfus konumuna getirdi. Geleceğe ilişkin her türlü etnik senaryo şimdi, bir yere kadar, diaspora ülkeleri içinde sınırlandırılmayıp Kafkasya ile bağlantılandırılmak zorunda. Şu anda, yurtdışında kalmak demek “Araplaşmak”, “Türkleşmek” ya da “Müslümanlaşmak” biçiminde etnik kimliğin sonu demek. Anayurt Kafkasya’da yer aldığı için bu bölge diasporadaki Çerkesler için bir vizyon oluşturmak durumunda, her ne kadar huzur veren bir vizyon olmasa da.¹⁰

Çerkesler örneği, Clifford’un (1994:311) “Diaspora dilleri azınlık dillerini ekarte eder ya da en azından tamamlayıcı bir rol üstlenir” tezini doğruluyor. Ancak sınırlı Türkiye ve Ürdün örneklerinde göstermeye çalıştığım gibi, ‘azınlık dili’ belli bir nitelik olmayıp çevre koşullarına göre değişkenlik gösteren bir kavram. Dahası, bu tür diller hiç bir zaman birleşmiyor, ki bu da “diasporadaki kültürel formların uygulamada tam anlamıyla ulusalcılığa dönüşmemesi”nin temel nedeni (Clifford 1994: 30).¹¹ Etnisite kavramındaki

ayrılıkları (maddi olarak, çeşitli alanlarda ve uygulamalı olarak) incelemek, birbirleriyle çelişen ‘etnik ulusalcılık’ ve kozmopolit ‘politik ulusalcılık’ kavramları arasındaki farkları anlayabilmek açısından doğrulayıcı bir özellik taşır. Sınırlar çok sıkı olduğu sürece ideolojilerin ve kimlik politikalarının hayali bir geçmişine bile izin vermeyecek yapıdadırlar. Ancak, ani ortaya çıkmış bir milletler-ötesi ve milliyetçilik-sonrası çağı (Clifford 1994) yaşarken bizim ulusalcılık ve etno-ulusalcılık anlayışlarımızın zamanla paralellik içinde olması bir gerekliliktir.

[Çeviren: Münevver Bağ Hatko]

KAYNAKLAR

- Anderson, B. (1991), *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Andrews, P.A. (1992), *Türkiye’de Etnik Gruplar*. (Çev. M. Kupuşoğlu) İstanbul: Ant Yayınları.
- Berkok, I. (1958), *Tarihte Kafkasya*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Clifford, J. (1994), “Diasporas”, *Cultural Anthropology*, c.9, n.3, s.302-338.
- Conner, W. (1994), *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*. Princeton: Princeton University Press.
- Hall, S. (1991), “The Local and the Global: Globalization and Ethnicity” ve “Old and New Identities, Old and New Ethnicities”, A.D.King (der.), *Culture, Globalization and the World System*, içinde. New York: SUNY, Binghamton.
- Ignatieff, M. (1993), *Blood and Belonging: Journeys into the New Nationalism*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Karpat, K. (1972), “Ottoman Immigration Policies and Settlement in Palestine”, I. Abu-Lughod ve B. Abu-Laban (der.), *Settler Regimes in Africa and the Arab World*, içinde. Illinois: The Medina University Press International.
- Karpar, K. (1985), *Ottoman Population: 1830-1914: Demographic and Social Characteristics*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Karpat, K. (1990), “The *Hijra* from Russia and the Balkans: the Process of Self-definition in the Late Ottoman State”, D.F. Eickelman ve J. Piscatori (der.), *Muslim Travellers: Pilgrimage, Migration, and the Religious Imagination*, içinde. Londra: Routledge.
- Laclau, E. (1994), “Introduction”, E. Laclau (der.), *The Making of Political Identities*, içinde. Londra ve New York: Verso Books.
- Layne, E. (1994), *Home and Homeland: The Dialogics of Tribal and National Identities in Jordan*. Princeton: Princeton University Press.
- Olcott, M.B., der. (1990), *The Soviet Multinational State: Readings and Documents*. Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- Shami, S. (1982), *Ethnicity and Political Leadership: The Circassians in Jordan*. Yayınlanmamış doktora tezi, Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley.
- Smith, A.D. (1991), *National Identity*. Reno: University of Nevada Press.
- Szporluk, R. (1994), “Introduction: Statehood and Nation Building in Post-Soviet Space”, R. Szporluk (der.), *National Identity and Ethnicity in Russia and the New States of Eurasia*. İçinde. Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- Teague, E. (1994), “Center-Periphery Relations in the Russian Federation”, R. Szporluk (der.), *National Identity and Ethnicity in Russia and the New States of Eurasia*. İçinde. Armonk, NY: M.E. Sharpe.

¹⁰ Bu çalışmamı yaptığım sırada Abhazya’da sürmekte olan savaş ve şu anda Çeçenistan’da yaşanan savaş Rusya Federasyonu ile Bağımsız Devletler Topluluğu içindeki Rus ve Rus olmayan toplumlar arasındaki ilişkilerin ne kadar güç olduğunu açıkça gösteriyor.

¹¹ Diasporadaki nüfusların ev sahibi ülkelere olan çok yönlü bağımlılığı ve oradaki yerleştirilmelerini vurgulamanın yanı sıra Clifford bu hususu “diaspora” kav-

ramını “dile getirilen sembolik ya da gerçek bir anayurt” kavramından ayırabilmek için bu ifadeyi ileri sürüyor (Clifford, 1994:306). Ben burada bu terimi daha genel ve yaygın anlamıyla kullanıyorum.

Diaspora ve Kimlik

Erol Taymaz

1. Nerede Yaşıyoruz?

Bir toplumun kendi kimliğini oluşturma sürecindeki en önemli unsurlardan biri, içinde yaşanılan coğrafyanın tanımlanış biçimidir. Çünkü toplumsal kimlikler çoğu kez belirli bir mekana ilişkin olarak tasavvur edilir. Topluluk, ilişkilerini belirli bir mekanda, o mekandan da etkilenerek, oluşturur. Bu nedenle içinde yaşanılan coğrafyanın tanımlanması, aynı zamanda topluluğun kendisini ve (çoğu kez beraber yaşadığı) diğer topluluklara ilişkilerini nasıl tasavvur ettiğini yansıtır. "Yurt", "anayurt", "vatan" gibi kavramlar ve bu kavramlarla ilişkili olarak "vatanseverlik" ve "yurtseverlik"e atfedilen önem, topluluğun içinde yaşadığı ve kimliğini/kültürünü geliştirdiği mekanın algılanış biçiminin toplumsal kimliğin önemli bir unsuru olduğunu göstermektedir.

Bu yazımızda, Türkiye'de yaşayan Kuzey Kafkasyalıların (Çerkeslerin), yayın organları düzeyinde, içinde yaşanılan coğrafyayı nasıl tanımladıklarına kısaca değindikten sonra, son yıllarda sıkça kullanılan "diaspora" kavramını tanımlamaya çalışacağız.¹

Türkiye'de Kuzey Kafkasyalı aydınların yayın faaliyetleri, dernek faaliyetlerine paralel olarak gelişmiştir. Sürekli yayınlar, derneklerin kuruluşuna bağlı olarak, 1950'lerde olarak başlamış, yayın organlarının ömrü çoğu kez kısa olmakla birlikte, yayın faaliyetleri bir bütün olarak günümüze kadar devam etmiştir.

1950 ve 1960'larda çıkan yayınlarda, içinde yaşanılan coğrafyanın nasıl tanımlandığına ilişkin hemen hemen hiç bir ifade yoktur. Bu dönemde çıkan yayınları okuyan "yabancıların", bu yayınların nerede çıkarıldığını anlaması, bu dergilerde yazı yazan insanların "nerede" yaşadığını tahmin etmesi çok zor, hatta olanaksızdır. 1950'lerin başlarında çıkan **Kafkas** dergisi sahibi İsmail Ziya Bersis'in "Türkiye'deki Kafkasyalılar" tanımlaması dışında mekansal referanslar yok denecek kadar azdır. Bu dönemde mekansal referansların yokluğunun iki nedeni olabilir. İlk olarak, bu yayınlar, daha sonra çıkan yayınlar gibi, sadece **içe yönelik** yayınlardır, yani sadece Çerkeslere hitap edilmektedir. Bu nedenle kullanılan ifadeler genellikle "biz", "bizim" şeklinde "okuyucunun anlayacağı" ifadelerdir. İkinci olarak, bu dönemdeki yayınlarda, folklorik nitelikteki yazılar dışında, ana tema Kafkasya'dır, yalnızca Kafkasya'nın tarihi, Kafkasya'de geliştirilen kültür ve yaşantıya değinilmektedir.

¹ Bu yazı, Türkiye'deki Çerkes aydınlarının düşünsel tarihi üzerine yapacağımız bir araştırmanın ilk adımıdır. Bu nedenle yazıda somut örnekler ve farklılıklar yerine sadece genel eğilimlere değinilmiştir.

1960'ların sonlarına doğru Türkiye'de yaşayan Çerkeslerin kültürü ve sorunları gündeme geldikçe, içinde yaşanılan mekanın tanımlanmaya başlanıldığını görüyoruz. Diğer pek çok alanda olduğu gibi bu alanda da öncü olan yayın, İzzet Aydemir'in çıkardığı **Kafkasya** dergisidir. Dergi, yerel kültürel öğelere ve bu öğelerin kaybolmasından duyduğu kaygıya daha fazla yer verdiğçe, kullandığı kavramlarda da bir dönüşüm gözlenmektedir. Örneğin "Türkiye Çerkesleri" gibi kavramlar 1960'ların sonlarından itibaren giderek daha çok kullanılmıştır.

İçinde yaşanılan coğrafyayı ilk defa net (ve bu nedenle, bilinçli) bir şekilde tanımlayan yayın 1970 yılında yayınlanan **Kamçı** gazetesidir. 12 Mart döneminde yayınına son verdiği için sadece bir kaç sayı yayınlanabilen Kamçı gazetesi, yeni yaklaşımı ve açıklığı ile, Çerkes aydınları üzerinde büyük bir etki yapabilmıştır. Kamçı gazetesi "*Çerkes Milleti'nin iki ayrı ortamda, "anayurt" ve "muhaceret"te yaşadığını* saptadıktan sonra, muhaceretteki dağınık yerleşim nedeniyle kültür ve kimliğin korunamayacağını belirterek, ulusun tekrar anayurtta bir araya gelmesi gerektiğini savunmuştur. Bu yaklaşım daha sonra 1970'lerin ortalarında çıkan **Yamçı** dergisi ve diğer yayın organları tarafından da benimsenmiş ve geliştirilmiştir. Böylece 1970'lerin sonlarında beş temel kavram etrafında şekillenen bir söylem yaygınlaşmıştır: kültürün kaynağı ve koruyucusu olan **anayurt**; toplumun doğal gelişim ortamından, anayurttan zorla koparıldığı **sürgün**; sürgün sonucu farklı bir coğrafyada yaşam, **muhaceret**; muhaceretteki dağınık yaşam ve kısıtlamalar sonucu kültürün ve kimliğin yok olması, **asimilasyon**; yok oluştan kurtulmak ve uluslaşma sürecini tamamlamak için tekrar anayurtta, anayurt ile bütünleşme, **dönüş**. (Bu söylemin özü "kendi topraklarında kendi kaderini tayin eden toplum olma talebi" ile ifade edilmiştir.) Doğal olarak bütün bu kavramların gelişimi ve tanımlanması aynı düşünsel sürecin, bütüncül bir söylemin geliştirilmesinin sonucudur.² Örneğin hicret/göç kavramlarına karşı mecburi göç/sürgün kavramlarının kullanılması, muhaceret ve dönüş kavramlarının geliştirilmesi sürecinde gündeme gelmiştir.

1990'larda, yeni bir kavramın, "diaspora" kavramının yaygınlaşmaya başladığını görüyoruz. Bu kavram, zamanla "muhaceret" kavramını ikame ederek yukarıda kısaca tanımladığımız söyleme kısmen eklenmiştir. "Diaspora" kavramının yaygınlaşmasında biri özel, diğeri genel

² Bu söylemin gelişiminde, Süleyman Yançatarol'un büyük katkıları olduğunu hatırlatmak isterim.

iki etken olduğunu söyleyebiliriz. Özel etken, bu yıllarda Kafkasya ile ilişkilerin hızla gelişmesi sonucu "anayurt" ve "anayurt dışı" arasındaki ikilik (veya ikilemin) daha açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu durumda, bu ikiliği tanımlamak üzere "anayurt" ve "diaspora" kavramları yaygın olarak kullanılmıştır. İkinci etken, bu dönemde dünyanın diğer pek çok ülkesinde de yeni diasporaların ortaya çıkmasıdır. Bir anlamda Türkiye, Ürdün, Suriye, İsrail, Almanya gibi ülkelerde Çerkes diasporasının ortaya çıkışı (veya yeniden keşfedilişi) genel bir sürecin yansıması olarak da değerlendirilebilir. Örneğin bu konuda bir çalışma yapan Cohen (1996), eskiden diaspora kavramının özellikle Yahudiler ve kısmen dört başka toplum için kullanıldığını, son yıllarda ise en azından 30 etnik grubun kendilerini "diaspora" olarak tanımladığını belirtmektedir.

2. "İlk" diasporalar

"Diaspora", eski Yunanca'da "dağınık ekmek" anlamına gelmektedir ve ilk kez, M.Ö. 800-600 yıllarında Anadolu ve Akdeniz havzalarının Yunanlılar tarafından kolonize edilmesini tanımlamak için kullanılmıştır. Bu dönemde Yunanlıların dağılması baskı nedeniyle değil, tamamen ekonomik nedenlerle gerçekleşmiştir.

Kavramın yaygın ve bilinen kullanımı, Yahudilerin M.Ö.586 yılında Babil Sürgünü sonucu dağıtılmalarını ifade etmektedir. Babillilerin Yahudi Krallığı'nı yıkmasından sonra çok sayıda Yahudi tutsak alınarak Babil'e sürülmüştür. M.S.70 yılında Kudüs'ün yıkılması, Yahudilerin çoğunluğunun sürgünde yaşamasına ve daha da dağıtılmalarına yol açmıştır. Daha sonra Yahudilerin Avrupa, Kuzey Afrika ve Amerika'ya göçleri, bu bölgelerde de **Yahudi diasporasının** oluşmasına yol açmıştır. Zorla dağıtılma ve baskı sonucu Yahudi diasporası olduğu için, Yunan diasporasından farklı olarak, Yahudi diasporası kavramı olumsuzlukları, yani diasporanın zor ve baskı sonucu oluştuğunu ve diasporadaki yaşamın da zor ve baskı altında olduğunu ifade etmiştir. Bu dönemden itibaren "diaspora" kavramı olumsuz çağrışımlar yapmak için kullanılmıştır.

Cohen'e (1996) göre Yahudi diasporasının oluşumuna benzer şekilde oluşan dört diaspora daha vardır: 19. yüzyıl ortalarında zencilerin köle ticareti sonucu kitlesel halde Amerika kıtasına sürülmesi sonucu oluşan **Afrika diasporası**; 1915-16'dan sonra, Ermenilerin önce Orta Doğu ülkelerine, daha sonra da Fransa ve Amerika'ya dağılması sonucu oluşan **Ermeni diasporası**; 1845-52'deki kıtlık ve İngiltere'nin politikaları sonucu İrlandalıların Amerika'ya göç etmesi sonucu oluşan **İrlanda diasporası**; ve 1948'de İsrail Devleti'nin kurulmasından sonra Filistinlilerin çeşitli Orta Doğu ülkelerine sürgün edilmesi sonucu oluşan **Filistin diasporası**. (Dergimizin bu sayısında Nejan Huvaj ve Ayşe Mermerci'nin yazılarında Afrika ve Filistin diasporalarında kimlik sorununu incelenmektedir.)

1990'larda diaspora kavramının yaygınlaştığını ve farklı konumdaki topluluklar için kullanıldığını görüyoruz. Bu konuda bir araştırma yapan Safran (1991), kavramın 30'a yakın topluluk tarafından kullanıldığını belirtmektedir. Safran'ın diaspora listesinde Amerika'daki Kübahılar ve Meksikalılar, İngiltere'deki Pakistanlılar, Fransa'daki Faslılar, Almanya'daki Türkler, Güney-Doğu Asya'daki Çinliler, Kuzey Amerika'daki Yunanlılar, Polonyalılar, Filistinliler ve zenciler, "değişik ülkelerdeki" Karayipliler, Hindular ve Ermeniler, Fransa'daki Korsikalılar ve hatta Belçika'nın belirli kesimlerindeki "Fransızca konuşanlar" da yer almaktadır. Bu kadar farklı özelliklere sahip bu toplumların hepsini "diaspora" kavramı içinde tanımlamamızı sağlayan özellikler nelerdir?

3. "Diaspora"yı tanımlamak

Toplumsal olguları tanımlamakta kullanılan pek çok kavramda olduğu gibi, "diaspora" kavramında da bir tanım birliği olduğunu söylemek zordur. Fakat, Safran'ın tanımından yola çıkan Cohen'in tanımı, bu konudaki bir tartışma için başlangıç olarak kullanılabilir. Cohen'e göre (1996: 515) diaspora kavramının dokuz özelliği içermektedir.³

- Orijinal anayurttan, genellikle açlık ve baskı gibi trajik bir olay sonucu iki veya daha fazla yabancı bölgeye dağılmak.
- Bazı durumlarda, anayurttan iş, ticaret veya kolonyalist nedenlerle dağılmak.
- Konumu, tarihi ve başarıları dahil olarak anayurda ilişkin kolektif bir hafıza ve mit olması.
- Varsayılan tarihi yurdun idealleştirilmesi ve bu yurdun korunması, inşası, güvenliği, refahı, ve hatta yaratılmasına yönelik kolektif taahhüt.
- Kolektif tasvip bulan bir dönüş hareketinin gelişimi.
- Farklılık, ortak tarih ve ortak gelecek düşüncesine dayalı ve uzun süre korunan güçlü bir etnik grup bilinci.
- İçinde yaşanan toplumlarla sorunlu ilişki, en azından kabul edilmeme veya grubun başına bir başka felaketin gelme ihtimali.
- Diğer ülkelerde yaşayan topluluk üyeleri ile dayanışma ve sempati.
- İçinde yaşanan ülkede çoğulculuğa geçit veren bir ortamda varlığı sürdürme olasılığı.

Cohen, bu listeyi "ortak özellikler" listesi olarak tanımlamakta ve bir diasporanın bu özelliklerin hepsine birden sahip olamayacağını belirtmektedir. Bir başka deyişle, Cohen'e göre, bu özelliklerin çoğunluğunu sağlayan topluluklar "diaspora" olarak tanımlanabilir.

Cohen'in, çeşitli "diaspora toplumları"nın benzer özelliklerinin listesinden oluşturduğu

³ Diaspora kavramı üzerine önemli bir çalışma için bkz. Clifford (1994).

diaspora tanımı özcü ve öznel nitelikler taşımaktadır. Bu sorunlarına rağmen Cohen'in tanımını, anayurt dışında yaşayan Çerkeslerin tanımlanmasına yönelik çalışmalar için bir başlangıç noktası olarak kullanabiliriz. Bu kapsamda anayurt dışında yaşayan Çerkeslerin bir diaspora oluşturduğu rahatlıkla söylenebilir, çünkü Çerkesler Cohen'in tanımında belirtilen özelliklerin hemen hepsine sahiptir: uzun ve yıpratıcı bir savaş sonucu Çarlık Rusyası tarafından anayurttan sürgün edilmiş (1864), bu sürgün ve Osmanlı İmparatorluğu'nun iskan politikası sonucu başta Orta Doğu ülkeleri olmak üzere darmadağın yerleşim, anayurt Kafkasya'nın hala kolektif hafızada önemli bir tutması ve yaşıtılan özgün kültürel öğelerin kökeninin anayurt olduğu inancı, sürgünün ilk yıllarında itibaren anayurda dönme özleminin canlı tutulması, vb.

Yukarıda belirtildiği gibi, 1970'lerden sonra "muhaceret" kavramı yaygın bir kullanım alanı bulmuştur. Doğaldır ki, "muhaceret" kavramının yaygınlaşması, içinde kullanıldığı söylem ile ilişkilidir. Bu söylem içinde muhaceret kavramı, sadece anayurt dışında yaşamayı tanımlamaktadır. Bu kavram aynı zamanda, örtük olarak, anayurt dışındaki yaşamın **geçici ve zorunlu** olduğunu da göstermektedir, çünkü bu terim çoğu kez, anayurttan baskı ile koparıldığını vurgulamak için, "mülteci" ve "sürgün" kavramları ile beraber (hatta, bazı durumlarda, aynı anlamda) kullanılmıştır. 1990'larda yaygınlaşan diaspora kavramı, en azından kullanıldığı söylem içerisinde, bu anlamları güçlü bir şekilde içermektedir.

"Muhaceret" kavramından "diaspora" kavramına kayış incelenirken tekrar Yahudilerin durumuna değinmekte yarar var. Marienstras'a (1989: 120) göre diaspora kavramı sadece anayurt dışındaki yaşama göre değil, aynı zamanda anayurttaki duruma göre de tanımlanmaktadır. Marienstras, sadece Yahudilerin "merkez"de, yani anayurtta güçlü bir konumda olduğu dönemler için "**diaspora**" kavramının kullanıldığı, fakat güçlü bir anayurdun olmadığı dönemler için (70 yılında Kudüs'ün yıkılmasından 1948'de İsrail devleti kurulana kadar olan yaklaşık 2000 yıllık dönem) "**galut**" (sürgün) kavramının kullanıldığını belirtmektedir. Bir başka deyişle, kültürün ve kimliğin sürekliliğini garanti altına alan, yabancı ülkelerde yaşayanlara (en azından kültürel olarak) destek olabilen bir anayurt olduğu zaman, anayurt dışında dağınık olarak yaşayan topluluklar diasporayı oluşturmaktadır. Anayurt'taki koşullar toplumun varlığını güvence altına alamıyorsa, yani dışarıda yaşayanlar anayurda döndüklerinde dahi varlıklarını sürdürme olanağından yoksunlarsa galut (sürgün) kavramı geçerli olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye Çerkesleri arasında diaspora kavramının kullanımına baktığımızda, bu kavramın anayurdun bir anlamda yeniden keşfedildiği 1990'larda yaygınlaşması şaşırtıcı olmamaktadır.

4. Diasporanın sürekliliği

Diaspora kavramı tartışılırken, bu kavramın kullanımında ortaya çıkabilecek bir soruna dikkati çekmek gereklidir. Yaygın olarak kullanıldığı biçimiyle diaspora kavramı, "**bir** topluluğun en az iki yabancı bölgede **dağınık** olarak" yaşadığını belirtmektedir. Bir toplumun diaspora olarak tanımlanmasını sağlayan temel nitelik ("anayurt dışında dağınık yaşama"), aynı zamanda o toplumun diaspora niteliğini kaybetmesine yol açacak niteliklerdir. Bu nedenle "diaspora" kavramı aslında (çok uzun sürebilecek olsa da) bir **geçiş sürecini** tanımlamaktadır. Diaspora olmanın bir geçiş süreci olarak değerlendirilmesinin iki nedeni vardır: İlk olarak, farklı bölgelerde yaşayan topluluğun üyeleri, farklı deneyim ve toplumsal ilişkiler sonucu birbirlerinden farklılaşacaklar, bunun sonucu her bölgede yaşayan grup, kendi "öz", "gerçek" kimliğini aslında değişen yapısı ve kültürü ile tanımlayacaktır. Örneğin bu sayımızda yayımlanan yazısında Seteney Shami, Türkiye, Ürdün ve Kafkasya'da yaşayan Çerkeslerin "Çerkes kimliği"ni nasıl farklı tasavvur ettiklerini göstermektedir. Benzer şekilde Ayşe Mermerci'nin yazısında da, farklı ülkelerde yaşayan Filistinlilerin Filistin tasavvurları karşılaştırılmaktadır. Bu süreç devam ettikçe, farklı bölgelerde ve koşullarda, birbirinden bağımsız yaşayan topluluklar, bir toplum oluşturmaktan uzaklaşacaklardır. Bu süreç sonucu belki de farklı diasporalar oluşacaktır. İkinci olarak, yukarıda tanımladığımız sürece paralel olarak, dağınık yaşayan topluluklar, dağınık yaşadıkları için kültürlerini yeniden-üretmeyecek ve zamanla içinde yaşadıkları toplumla kaynaşacaktır, çünkü mekandan bağımsız olarak toplumsal-kültürel ilişkilerin sürdürülemeyeceği açıktır. Bu durumda da diaspora bir bütün olarak ortadan kalkacak, yok olacaktır.

Sonuç olarak diaspora kavramı, söz konusu topluluğun aslında yok olma tehlikesiyle karşı karşı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, bir toplumu diaspora olarak tanımlamak, zorunlu olarak o diasporanın varlığını nasıl sürdürebileceği ve anayurtla ilişkilerinin nasıl olacağı sorularını da beraberinde getirecektir.

KAYNAKLAR

- Cohen, Robin (1996), "Diasporas and the Nation-State: From Victims to Challengers", *International Affairs*, c.72, n.1, s.507-520.
- Clifford, J. (1994), "Diasporas", *Cultural Anthropology*, c.9, s.302-338.
- Marienstras, Richard (1989), "On the Notion of Diaspora", Gerard Chaliand (ed.), *Minority Peoples in the Age of Nation-States* içinde, Delhi: Ajanta Publications, s.119-125.
- Mitchell, Katharyne (1997), "Different Diasporas and the Hype of Hybridity", *Environment and Planning D: Society and Space*, c.15, s.533-553.
- Safran, William (1991), "Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return", *Diaspora*, c.1, n.1, s.83-99.

Türkiye'deki Kuzey Kafkasyalıların Örgütlenmeleri: Muhtasar Tarih ve Eskişehir Örneği

Suavi Aydın

1. Araştırmanın Yöntemi Üzerine

Bu araştırma, genel olarak ilgili dernek yetkilileri ile yapılan mülakatlara dayanmaktadır. Bunun dışında "alan" olarak seçilen Eskişehir kent merkezinde kısmen "gözlem" yapılmaya çalışılmıştır. Zamanın darlığı bu "gözlem" çalışmasının sınırlı olmasına yol açmış; bu yüzden araştırmaya daha çok *emik* bir bakış açısı hakim olmuştur. Bunun yanı sıra ilgili yayınlara bakılarak belirli bir dışarıdan bakma olanağı elde edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın bir "araştırma raporu" düzeyinden "monografi" düzeyine çıkarılması hedeflenirse bu mesainin yeterli olmayacağı belirtilmelidir.

2. Kuzey Kafkasyalı Grupların Oy Davranışı ve Siyasal Tercihleri

Kuzey Kafkasya kökenliler, yukarıda da belirtildiği gibi 1946'dan itibaren, genellikle sağ eğilimli siyasal hareketlere destek olmuşlardır. Son yerel seçimlerin verilerine bakılırsa bu eğilimin genel olarak devam ettiği söylenebilir. Ancak sol örgütlenmeler içinde de hatırı sayılır oranda Kuzey Kafkasyalı bulunmaktadır. Örneğin öldürülen Dev-Sol liderlerinden Bedri Yağan bunlardan biridir. Sağ eğilimi besleyen nedenler arasında Kuzey Kafkasyalıların genellikle geleneklerine bağlı muhafazakâr kişiler olmalarının yanında, etnik-cemaat çıkarlarının ve yükselen Kürt hareketine bağlı olarak toplumda oluşan genel paniğin etkisinin bulunduğu kabaca belirtilebilir. Kuzey Kafkasyalıların yoğun olarak yaşadığı hatta egemen unsur olduğu Hendek (Sakarya) ve Pınarbaşı'nda (Kayseri) 1994'te belediye başkanlıklarını MHP'nin kazanması bu bakımdan anlamlıdır. Bir görüşe göre, bunun temel nedeni RP'nin yükselmesi karşısında laik-milliyetçi bir çizgide politika yapan MHP'nin tercih edildiğidir. Ancak Çerkeslerin yoğun olduğu kırsal bölgelerde RP'nin oylarının oldukça yüksek olması bu görüşle çelişmektedir. Zaten geçmişte de MHP çizgisinde siyaset yapmış ya da aktif olarak bu hareket içinde

bulunmuş çok sayıda Kuzey Kafkasyalının bulunduğu düşünülürse bu açıklama doyurucu gelmeyecektir ya da en azından tek neden bu olamaz¹.

İkinci bir siyasal yönelim BBP'nin aksiyon örgütü olarak kabul edilen Nizam-ı Alem Ocakları'na (NAO) kayıştır. Özellikle 16 Ocak 1996'da Rusya Federasyonu'na ait Avrasya feribotunun kaçırılması olayında NAO aktif destek vermiş ve gemiyi kaçıran Çeçen ve Adıge asıllı eylemcilerin NAO'na kayıtlı oldukları ya da ilişkili oldukları bildirilmiştir. NAO, Çeçen önderi Dudayev'in ölümü sonrasında gelişen tepkiler içinde de aktif bir rol oynamıştır. Ancak Kuzey Kafkasyalıların NAO'na teveccühünün sınırlı olduğu² hatta zaman içinde bu kuruluşa tepki geliştirdiklerini belirtmek gereklidir. Örneğin Dudayev'in ölümünün ardından Türkiye sahilinde

¹ Çerkeslerin yoğun olduğu Bozüyük (Bilecik), Hendek ve Akyazı (Sakarya), Çorum'un Merkez ve Ceyhan (Adana) ilçelerine bağlı, Çerkeslerin çoğunlukta olduğu toplam 50 köye baktığımızda, 24 Aralık 1995 Milletvekili Seçimlerinde ortalama olarak, RP'nin % 31.2, ANAP'ın % 25.6, DYP'nin % 20.9, DSP'nin % 9.5, MHP'nin % 7.39, CHP'nin % 4.25, HADEP'in % 0.91 oy aldığını görmekteyiz. Bu ortalamalar, Türkiye kırsalındaki genel oy eğilimine uymaktadır. Ele alınan yerler bakımından sıralamada merkez sağ ve sol partilerin aldıkları oyun RP'nin önüne geçtiği tek yer Ceyhan ilçesidir (Ceyhan'ın 6 Çerkes köyünde ANAP 539, DYP 389, DSP 338, MHP 305, CHP 238, RP 151 ve HADEP 30 oy almıştır). Buradaki eğilim ise Çukurova'nın genel eğilimine uygun düşmektedir. Orta Anadolu'da RP oylarının ülke ortalamasının üzerinde olması eğilimine Çorum Merkez ilçenin 9 Çerkes köyündeki oy davranışı da uymaktadır (RP 456 -% 64.3-, ANAP 106, DYP 90, CHP 26, MHP 20, DSP 8 ve HADEP 3). Genel olarak kırsal yörelerde Kuzey Kafkasyalı nüfusun RP'ye eğilim gösterdiği, ancak kentsel alanlarda bu eğilimin yukarıda anılan nedenlerle tersine döndüğünü, belirli kasabalarda ise MHP'nin güçlendiğini söyleyebiliriz. Bu durumda kent derneklerinde RP'ye karşı çekingen duruşun bütün Kuzey Kafkasyalı nüfusa genellenemeyeceği, kentlilerin RP'ye karşı kendi mesafeli duruşlarını öznel olarak genelledikleri sonucu çıkmaktadır.

² 24 Aralık 1995 Milletvekili Genel Seçimleri'ne NAO ile organik ilişkisi bulunan BBP, ANAP ile ittifak yaparak ve ANAP listelerinde seçime girdiğinden bu durum seçim sonuçlarına bakılarak teyit edilememektedir.

düzenlenen "giyabî cenaze namazları"nda NAO'nun bayrak açarak inisiyatif koymaya çalışması şiddetle tepki görmüştür. Adapazarı'ndaki "giyabî namaz"da NAO kendi bayraklarını açınca orada bulunan Kuzey Kafkasyalı gençler müdahale etmiş ve bu grubu camiden atmıştır. Olayın cereyan ettiği akşam yerel TV'lere demeç veren Sakarya Kuzey Kafkasya Kültür Derneği başkanı, NAO ile kendilerinin bir ilgisi ve ilişkisi olmadığını söylemiştir. Eskişehir'deki "giyabî cenaze namazı"na NAO kendi yeşil bayraklarını sokmak istemiş ancak Dernek buna engel olmaya çalışmış ve törene Kuzey Kafkas birliğini simgeleyen "Konfederasyon" bayrağıyla katılmıştır. Eskişehir Kuzey Kafkas Kültür Dayanışma Derneği Yönetim Kurulu Üyesi ve Basın ve Halkla ilişkiler sorumlusu Nuri Tandoğdu (Nehuşe), Çeçen-Rus savaşını "din savaşı" olarak görmediklerini, bunun bir "vatan savaşı" olduğunu söylemektedir. Yine Adapazarı'nın RP'li belediye başkanı, eşinin Çerkes olmasına karşın, yerel seçimler sırasında Adapazarı'ndaki Kuzey Kafkasyalılar tarafından desteklenmemiştir. Ancak RP içinde çalışan Kuzey Kafkasyalılara da rastlanmaktadır.

Büyük kentler ve metropoller ile hinterlandında Kuzey Kafkasyalıların oyları daha çok ANAP, DYP, CHP ve DSP'ye dağılmaktadır. CHP ve DSP'ye verilen oylar eğitimi düzeyi ile ilişkilendirilirken ANAP ve DYP'ye yönelen oylarda cemaat çıkarlarının yönlendirilmesinin bulunduğu söylenebilir.

Bir sonuç olarak, Kuzey Kafkasyalıların, özellikle kentli kesimin, "kendi geleneklerine aykırı" gördükleri Ortodoks dinsel temalara ağırlık veren siyasal hareketlerden uzak durmaya çalıştıkları söylenebilir. Bazı Kuzey Kafkasyalılara göre RP'nin iktidarı kendilerini etkilemektedir ve bu durumun sürekliliği halinde "adetlerinin bozulacağına" inanmaktadır. Bu uzak duruşta ve olumsuz bakışta Ortodoks islâmî öğretiyle çatışabilecek bir kültürel yapı içinde yaşadıklarını düşünmelerinin ve islâmî ağırlıktaki siyasetin bu yaşam biçimini tehdit ettiğine dair kanaatin rolü olmalıdır. Ancak bu konuda açıkça ortaya konmuş görüşler sınırlıdır. Sadece İstanbul'daki Üsküdar'daki Derneğin Kriz Komitesi, "Çerkes yurtseverliğinin dinle bağdaşmadığını ve sosyalist görüşlere açık olduğunu" bildirmiştir.

3. Eskişehir'de Kuzey Kafkasyalıların Örgütlenme Düzeyleri

a) Eskişehir'in Önemi

Eskişehir, Türkiye'nin hızla sanayileşen ve buna bağlı olarak özellikle kendi köylerinden ve Bilecik ilinden beslenen bir nüfus artışı yaşayan merkezlerdir. Eskişehir kenti 1990 nüfus sayımına göre nüfus büyüklüğü açısından onuncu sıradadır. Buna bağlı olarak göçle birlikte geleneksel-kırsal yapılar çözülmekte ve kapalı kültür örüntüleri bundan zarar görmektedir. Kuzey Kafkasyalılar da bu gruplar içinde yer almaktadır. Eskişehir ve civarı, Kuzey Kafkasyalıların yoğun olarak yaşadığı bir bölgedir. Bu bölgenin bir diğer önemli özelliği, yine Kuzey Kafkasyalı grupların yoğun biçimde iskân edildiği Bursa, Balıkesir, Sakarya, Bilecik, Afyon, Konya ve Kütahya illerinin temas noktasında bulunmasıdır. Bu nedenle bu bölgelerdeki Kuzey Kafkasyalı grupların etkinliklerinden etkilenmekte, bu gruplar için bir "merkez" niteliği arz etmektedir. Ayrıca Eskişehir, Kuzey Kafkasyalılar dışında, Tatar, Türkmen-Yörük, Balkan göçmeni, Yerli ("Manav") ve Kürt gruplarını da barındırmasıyla etnik bakımdan bir çeşitlilik arz etmekte; buna bağlı olarak, bu gruplar arasındaki ilişki, birbirlerine karşı tutum ve kültürleşme bakımından önemli bir gözlem alanını oluşturmaktadır.

b) Eskişehir'de Kafkasyalıların Durumu

Kuzey Kafkasyalılar Eskişehir ili içinde ağırlık taşıyan bir gruptur. Eskişehir ilinde 5'i karışık olmak üzere toplam 40 Abhaz-Çerkes köyü tespit edilmiştir. Ayrıca Eskişehir'in batısında bulunan Bilecik'in Bozüyük ilçesi de Eskişehir'in etki alanı içindedir. Burada da 1'i karışık 8 Abhaz-Çerkes köyü vardır. Ayrıca 1 Çeçen, 2 Karaçay-Balkar köyü mevcuttur. Eskişehir ilinde 403, mücavir Bozüyük ilçesinde ise 44 köy bulunduğu düşünülrse Kuzey Kafkasyalıların kırsal bölgedeki demografik ağırlık ortaya çıkar (Bkz. Andrews 1989). Eskişehir Kuzey Kafkasya Kültür Dayanışma Derneği'nin tamimine göre Eskişehir'in Kuzey Kafkasyalı nüfusu 30-35 bin kişi civarındadır. Bunun yanı sıra, Eskişehir ve Bozüyük kent merkezlerine göç, büyük oranda kendi kırsal bölgesinden olmakta³ ve bunun doğal bir sonucu olarak, etnik özellikler taşıyan köy yerleşmeleri de nüfuslarını anılan merkezlere taşımaktadır.

³ Örneğin bir araştırmancının örneklemini oluşturan Eskişehir merkezindeki seçilmiş bir işçi grubunun % 81'i il kökenlidir (Bkz. Tolan 1984: 19).

lar⁴. Bu durum, diğer etnik gruplarla ve egemen kültürle girilecek yoğun teması olanaklı kılması bakımından, bu kütleyi asimilasyona açık hale getirebilecek bir faktördür.

c) Kuzey Kafkasyalıların Eskişehir'deki Örgütlenme Durumu

Eskişehir'de bir Kuzey Kafkas Kültür ve Dayanışma Derneği (KKKDD) ile bir Karaçay-Balkar Derneği vardır. KKKDD, 1967 yılında "Eskişehir Kafkas Folklor Derneği" adıyla kurulmuştur. Dernek, 1996 yılı itibarıyla 473 kayıtlı üyeye sahiptir. Derneğin 7 kişilik bir Yönetim Kurulu ve 6 kişilik bir Basın-Yayın Kurulu vardır. Ayrıca dernek, gençlik kolları, kadın kolları gibi organlarıyla faaliyet yürütmektedir. Bildirildiğine göre Abhazya süreci başlamadan önce ayda bir halk gecesi yapılan dernekte bu tür etkinlikler bugün yılda 2-3 etkinliğe düşmüştür. Ancak ayda bir gençlik gecesi biçiminde bir etkinlik sürdürülmektedir.

Eskişehir'de bulunan Anadolu Üniversitesi, Eskişehir dışından birçok öğrencinin öğrenim gördüğü bir okul olması nedeniyle, Eskişehir dışından gelen Kuzey Kafkasya kökenli öğrencileri de içinde barındırmaktadır. Ancak bu öğrenci kitlesiyle dernek arasındaki bağlar zayıftır. Üniversitede öğrenci olan sadece 9 aktif üye mevcuttur. 1996 yılında dernekle ilişkisini sürdüren 4 öğrenci bulunduğu söylenmektedir. Kayıtlı üye sayısının 473 olmasına karşın, aktif olarak çalışan üye oranı % 50'yi geçmemektedir. Ancak bütün kayıtlı üyelerin aidatlarını düzenli olarak ödedikleri belirtilmiştir. Köylerle belirli düzeylerde ilişki sürdürülebilmektedir. Çünkü Eskişehir kent merkezinde oturan ve dernekle bağı bulunan Kuzey Kafkasyalıların büyük çoğunluğu çevre köylerdendir. Ancak köylerde faaliyet yürütme ihtiyacı duyulmamaktadır. Bunun en önemli nedeni olarak, köylerin Çerkes kültürünün kendiliğinden yaşayabileceği bir vasata sahip olduğu, asıl amacı bu kültürü ayakta tutmak ve yaşatmak olan derneklere oralarda ihtiyaç duyulmadığı gösterilmektedir. "Köyün kendisi

dernektir". Buradan, dernekleşmenin kentsel bir olgu olduğu ve göçle ilişkisi bulunduğu sonucu çıkmaktadır. Kentte geleneksel dayanışma desteğinden yoksun kalan insanların dernekleşme kanalıyla kendiliğinden cemaat dayanışmasının yerine bu örgütsel dayanışma formunu ikame ettikleri, zayıflayan kültürel tutunum ve geleneksel bağların, bu dernekler aracılığıyla sağlam tutulmaya çalışıldığı söylenebilir. Dernek, 1994'ten bu yana "Kültür Sanat Haber Bülteni" adıyla, siyasi yanı olmayan ve ayda bir yayımlanan bir bülten çıkarmaktadır.

d) Derneğin Kamuya Etki Düzeyi

Bütün Kuzey Kafkas Kültür Dernekleri gibi Eskişehir Derneği de kendi etnik ve cemaatsal sorunları dışındaki genel politikalarla karşı ilgisiz görünmektedir. Abhaz ve Çeçen savaşları ortaya çıktıktan sonra, bu konudaki duyarlılık dernekleri aktif olmaya sevk etmiş ve derneklerdeki hareketlilik artmıştır. Ancak Abhaz ve Çeçen savaşlarına aktif olarak katılım konusunda derneklerin herhangi bir teşviki ve örgütlemesi olmamıştır. Bu konuda bağımsız inisiyatifler geliştirilmiş, Eskişehir Derneği'nden 7 kişi savaşa katılmış ve bunlardan biri savaşta ölmüştür. Bu arada verilen bilgiye göre Eskişehir bölgesinden Abhazya'ya gidip yerleşen 1 aile ve münferit 5-10 kişi bulunmaktadır. Bu çerçevede Kaf-Der, Dudayev'e "gıyabı cenaze namazı"nın Eskişehir'deki uygulamasını yönlendirmiş ve "hemşehrileri"nin katılımını sağlamıştır. Belediye başkanlığı seçiminde, Çerkes asıllı olan ve bugün ölmüş bulunan DYP'li belediye başkan adayını desteklemiş ve Kuzey Kafkasyalıları bu kişiye oy vermeye çağırmıştır. Oy vermede siyasal tercihlerin rol oynayıp oynamadığı sorulduğunda, oynamadığı, adayın etnik kökenine göre oy verildiği söylenmiştir.

Dernek, yerel düzeyde Çeçen savaşı sırasında kamuoyu oluşturmak bakımından DYP örgütüne etki edilebilmiştir. Ayrıca Çeçenistan'a yardım konusunda Eskişehir'deki bütün siyasal partilere gidilmiş ve hepsinden destek alınmıştır. Eskişehir'de bütün siyasal partilerin katıldığı bir "Çeçenistan'a Yardım Komitesi" kurulmuş ve toplanan yardım, Çeçenistan'dan gelen bir bakana Eskişehir'de bizzat teslim edilmiştir.

e) Diğer Dayanışmalar

Özellikle Kuzey Kafkasyalı bir kişinin kan ihtiyacı söz konusu olduğunda Dernek dev-

⁴ 1987 yılında Çerkeslerin ve Bulgaristan göçmenlerinin birlikte bulunduğu Bozüyük'ün Akçapınar köyünde yaptığımız yayımlanmamış bir araştırmada bu durumu saptadık. 1985 yılında 153 olan köy nüfusu 1987 mayısında 127'ye düşmüştü. Göç edenlerin büyük çoğunluğu göç yoğunluğuna göre sırasıyla Bozüyük, İstanbul ve Eskişehir'de işçi olarak çalışmaktadır (Aydın 1987). Bölgeye son kez gittiğimizde, 1996 yılı itibarıyla hiç Çerkes ailenin kalmadığını öğrendik.

reye girmekte ve üyelerden ya da "hemşehrilerinden" mutlaka kan temin edilmektedir. Dinar depremi sırasında, depremden zarar gören 2 Çerkes köyü için dernek bir yardım kampanyası başlatmış ve Eskişehir kent merkezinden aynı ve nakdi, köylerden de özellikle un yardımı elde edilerek yerlerine ulaştırılmıştır. Bu kampanyaya bütün köylerden ve dernek üyelerinden katılım sağlanmıştır. Bunun yanında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde okuyan 4 Çeçen öğrenci, Çeçen-Rus savaşı çıkınca öğrenimlerini bırakarak Çeçenistan'a dönmek istemişler; öğrenim haklarını kaybedecekleri bu durum karşısında Dernek devreye girmiş ve Çerkes kökenli bir profesörün de yardımıyla öğrencilerin kaydının dondurulması sağlanmış ve üyelerden her biri için 500\$ olmak üzere yardım toplanarak öğrenciler Çeçenistan'a gönderilmiştir.

f) Diğer Derneklerle ilişkiler ve Federasyonlaşma Karşısında Tutum

Eskişehir Derneği, herhangi bir üst-örgüte (Kaf-Der'e ya da Konsey'e) bağlı olmayan bağımsız bir dernektir. Ancak çevredeki İnegöl, Bozüyük, Bursa, Kütahya ve Afyon Dernekleriyle "iyi ilişkileri" vardır. Bu derneklerle birlikte birçok etkinliğe girilmiştir. Özellikle Bozüyük Derneği, kentın Eskişehir'in etki alanında bulunması nedeniyle tamamen Eskişehir Derneği'nin himayesi altındadır. Bursa Derneği, bir Marmara Gençlik Kolu kurmuş; Eskişehir Derneği de buna gönüllü olarak katılmıştır. 1996 yılı içinde çağrı alınan bütün Derneklerin etkinliklerine gidilmiştir. Ayrıca Eskişehir Derneği, bültenini bütün öteki derneklere yollamakta, herhangi bir olay karşısındaki tepkisini veya tutumunu faks yoluyla diğer derneklere bildirmektedir.

Eskişehir Derneği, federasyonlaşmadan yanadır. Bu konuda herhangi bir şartı ya da çekincesi görülmemiştir. Bu yoldaki girişimleri desteklemiş ve aktif olarak katılmıştır. Yukarıda bahsi geçen Türkiye Kafkas Dernekleri Merkezi Yapılanma Hazırlık-Çalışma Komisyonu'na iki üye vermiş ve girişimin ilk toplantısının Eskişehir'de yapılmasını sağlamıştır. Eskişehir Derneği, böyle bir üst örgüte şiddetle ihtiyaç duyulduğunu söylemektedir. Örneğin Avrasya olayında olduğu gibi, dernekler tek başlarına ne yapacaklarını bilememektedirler. "Oysa bir merkezî oluşum olsa bu tür olaylar karşısında merkezî bir örgütlenme ve düzenleme yapılabilir;

dernekler arasında birlikte ve uyumlu hareket imkânı elde edilecek; böylelikle kamuoyu üzerinde daha güçlü bir baskı unsuru olabilecektir".

Eskişehir Derneği, Konsey Derneği'ne pek sıcak yaklaşmamaktadır. Oradaki "büyükler"ın yüksek sınıflardan olduğuna vurgu yapılarak halkla pek ilişkilerinin olmadığı, "yüksek işler" peşinde olmaları ve devletle ilişkileri bozmayacak bir hareket tarzı geliştirmek istemeleri nedeniyle pasif kaldıkları söylenmektedir. Bu nedenle kendi mevzilerini kaybedebilecekleri bir üst-oluşumdan ve zaten pek ilişkilerinin olmadığı yerel derneklerden uzak durdukları belirtilmektedir.

Eskişehir'de birçok farklı etnik grubun bulunduğu deyinilmiştir. Doğal olarak bu unsurlar da dernekleşmişlerdir. Bunlar arasında KKKDD ile en yakın ve sıcak ilişkisi olan Karaçay-Balkar Derneği'dir. Ayrıca, Eskişehir'deki en güçlü etnik unsur olan Kırım Tatarlarının derneği ile de iyi ilişkiler geliştirilmiştir. Dernekler, karşılıklı olarak birbirlerini kendi faaliyetlerine ve önemli günlerine davet etmekte ve bu davetlere uyulmaktadır.

g) Derneğin Hedef ve Faaliyetleri

Derneğin kültürel alandaki hedefi, "adetleri öldürmemek" şeklinde özetlenmektedir. Bunun için öncelikle Adigece ve Abhazca dil kursları açılmıştır. Kadınlar Kolu bütün halka açık olan yemek yarışmaları yapmışlardır. Böylelikle yemek kültürü canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca sürekli olarak halk oyunu etkinliği sürdürülmektedir. Bu etkinliğin katılımcısı 80 kişi civarındadır. Bu grubun çalışabilmesi ve gösteri yapabilmesi için kentteki okullara resmen müracaat edilip spor salonları alınmaktadır. Dernek "kendi kimliğini öğretme"ye büyük önem vermektedir. Bunun için Çerkes usulünde yapılan bütün düğünlere topluca katılmaktadır. Ramazan'da iftar yemekleri salonlarda toplu halde yenilerek kendilerine özgü yemek kültürü yaşatılmaya çalışılmaktadır. Derneğin kendi okullarına, örgün eğitim sistemine sahip olmak gibi bir talebi yoktur. Çünkü "bizim okulumuz dernektir, ailemizdir" denmektedir. Bu çerçevede en önemli hedef, düzenli olarak Bülten'in çıkmasını sağlamaktır. Dernek yöneticilerine göre "iletişim çok önemlidir", "iletişim olmazsa hiçbir şey olmaz". Kültürün yaşatılması ve ona bağlı kalınması konusunda tutum oldukça serttir. Örneğin Çerkeslerle evlenme teşvik edilmekte; Çerkesle evlenmeye-

nin ya da evlense dahi Çerkes düğünü yapmayan düğününe gidilmemekte hatta ilişki kesilmektedir.

19 derneğin katılımıyla kurulması karar altına alınan birlik yapısının (Kafkas Birliği Derneği'nin) tüzük taslağında derneğin amacının "üyelerinin kültür ve sanat düzeylerini yükseltmek, ekonomik bilgilerini geliştirmek, Kafkas kültür değerlerini derleyip incelemek, korumak, bu kültürel ve coğrafi zenginlikleri Türk ve dünya kamuoyuna tanıtmak, Kafkas toplumu ile üyeleri arasındaki dostluğu ve işbirliğini yaygınlaştırmak, Kafkas toplumunun sorunlarına barışçı çözüm önerileri üretmek, böylece topluma ve üyelerine çok yönlü hizmetler sunmak" olduğu belirtilmektedir. Burada da dernek formu altında örgütlenerek "kültürün yaşandığı ve geliştirildiği" kamusal alanı bununla sınırlı tutma, bunu aşacak kültürel ve siyasal taleplerden kaçınma iradesi sezilmektedir.

h) Kuzey Kafkasyalıların Örgütlenmeleri Karşısında Devletin Genel Tavrı

Devlet organları, Kuzey Kafkasyalıların derneklerini yakından izlemekle birlikte, faaliyetlerine engel olmamakta ve belirli politikalara yönlendirmeye çalışmamaktadır. Bunda Kuzey Kafkasyalıların, örneğin Kürtlerin aksine, belirli bir siyasal örgütlenme içinde olmamalarının, yine Kürtlerin aksine bir coğrafi bölgede bir arada yaşamamalarının, genellikle "devlete sadık" bir etnik grup olarak algılanmalarının, sayılarının görece azlığının, bir kısmının "Diaspora"da olduklarını düşünerek Kuzey Kafkasya'ya dönüşü nihai hedef olarak koymalarının ve Devlet organlarında görev almış Kuzey Kafkas kökenli yüksek bürokrat ve politikacılarının kimliklerini öne çıkarmayarak "ülkenin birlik ve bütünlüğü" doğrultusunda davranmalarının rolü olmalıdır. Nitekim, Ankara'daki Konsey Derneği Tüzüğü'nün "amaç" maddesinde "Devletin birlik ve bütünlüğünün korunması yolunda çalışılacağına" dair bir ibare bulunur. Kuzey Kafkas asıllı olan, bakanlık yapan veya yüksek bürokratik/-askeri görevlerde bulunan kişilerin ağızlarından etnik mensubiyetlerine ya da uluslararası Çerkes sorunlarına dair herhangi bir göndermenin duyulmaması bu yargıyı pekiştirmektedir. Oysa bu kişilerin büyük bölümü özel düzlemde (birincil ilişkilerinde) bu geleneksel bağlarını sürdürmektedir. Özellikle yaşlı kuşaktan Kuzey Kafkasyalılar, gençlerin dernek faaliyetlerine mesafeli dur-

makta, "devlet ne der" kaygısını taşımakta ve geçmişte yaşanmış çatışmalara ve olaylara ilişkin bilgi vermek konusunda oldukça ketum bir tutum takınmaktadır.⁵

Ancak şu da belirtilmelidir ki, bazı kritik günlerde, örneğin Abhaz-Gürcü Savaşı sırasında, Şevardnadze geldiğinde vs., Kuzey Kafkasyalıların dernekleri devlet organları tarafından gözlem altında tutulmakta, güvenlik güçleri zaman zaman buralara gelerek tepkilerin ne yönde geliştiğini anlamaya, belki de deyim yerindeyse "gözdağı" vermeye çalışmaktadır. Bunda devletin "farklı" etnik gruplar karşısındaki kuşkucu tavrının payı olmalıdır. Bu nedenle ne denli "sâdık" görünürlerse görünsünler, bu gruplar karşısında kontrol ve devlet kuşkusu elden bırakılmamaktadır.

KAYNAKLAR

- Andrews, Peter Alfons (1989), *Ethnic Groups in the Republic of Turkey*. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag.
- Aydın, Suavi (1987), "Bozüyük ilçesi Akçapınar Köyünde Köyden Kente Göç" (Yayımlanmamış Çalışma Raporu).
- Şöenu, Mehmed Fetgeray (1923a), *Çerkes Mes'elesi Hakkında Türk Vicdan-ı Umûmisine ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Arızâ*. İstanbul: Karabet Matbaası.
- Şöenu, Mehmed Fetgeray (1923b), *Çerkes Mes'elesi Hakkında Türk Vicdan-ı Umûmisine ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ikinci Arızâ*. İstanbul.
- Şöenu, Mehmed Fetgeray (1993), *Çerkes Mes'elesi* (Transkripsiyon: Muhammed Safi). İstanbul: Bedir Yayınları.
- Tolan, Barlas (yöneten) (1984), *Eskişehir'de Sanayi İşçisi (Mesleki-Coğrafi-Kuşaklararası Hareketlilik Araştırması)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Tunaya, Tarık Zafer (1986), *Türkiye'de Siyasal Partiler. Cilt II: Mütareke Dönemi*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.

⁵ Bu tavrı örneklemek için Kuzey Kafkasya kökenli olan, 54. hükümette Milli Savunma Bakanlığı yapan ve şimdi DYP genel başkan yardımcısı olan Mehmet Gölhan'ın, aynı hükümette Devlet Bakanı olan DYP'li Bekir Aksoy'un, son Demirel hükümetinde ve Çiller hükümetinde Devlet Bakanlığı yapan Bekir Sami Daçen'in, eski Genelkurmay Başkanı ve şimdiki DYP Kilis milletvekili Doğan Güreş'in adlarını anmak yeterlidir. 1980 sonrasında MiT Müsteşarlığı ve Jandarma Genel Komutanlığı yapan Adıgey kökenli Orgeneral Burhanettin Bigalı'nın, sıkıyönetim komutanlığı yaptığı güney illerinde *Nartların Sesi* gazetesini yasaklatması, bu tavra ilişkin ilginç bir örnektir.

Türkiye'de Kuzey Kafkas Diasporası

Egbert Wesselink

1. Sürgün

Rusya İmparatorluğu'na karşı uzun ve acımasız bir savaştan sonra Kuzey-doğu Kafkasyalılar 1858'de ve Kuzey-batı Kafkasyalılar 1864'de yenildiler. 14 Nisan 1864'de muzafter Prens Mikhael Soçi'de Adıge kabileleri liderleriyle görüştü ve onlara dağları terk edip ovalara yerleşmelerini söyledi. Buna karşı çıkanların bir ay içinde Rusya İmparatorluğu'nu terketmesi, aksi taktirde savaş esiri muamelesi görecekları belirtildi. Bu görüşmeden sonra pek çok kişi, Osmanlı İmparatorluğu'nda barış ve refah vaadlerine inandı. Wubihların hepsi, Adıgelerin çoğunluğu ve çok sayıda Abhaz Osmanlı İmparatorluğu'na gitti.¹ Ayrılanların topraklarına, Kuzey Kafkasya'da Slavlar, Abhazya'da Gürcüler, Ermeniler ve Rumlar tarafından el kondu. Kuzey Kafkasya'dan göç, Sovyetler Birliği'nde Bolşevik yönetiminin kurulmasından sonra bile devam etti. Kuzey-batı Kafkas halkları kendi topraklarında azınlık durumuna düştüler.² 1859-1881 döneminde Osmanlı İmparatorluğu'na gelen Kuzey Kafkasyalıların sayısı 2 milyon olarak tahmin edilmektedir. [Yeni yerleşim bölgelerinde] koşullar çok kötüydü. Göç eden nüfusun %20'sinin beslenme yetersizliği ve hastalıktan öldüğü tahmin edilmektedir.³

Kuzey Kafkasyalı mülteciler Osmanlı İmparatorluğu tarafından kendi yönetimini güçlendirmek için kullanıldı. Anadolu'da Müslümanların azınlıkta olduğu veya bir ayaklanmanın başladığı hükümetin kontrolünde olmayan bölgelere yerleştirildiler. Dört Türk ailesi için bir Kuzey Kafkas ailesine izin vermek hükümetin politikasıydı.⁴ Mülteciler, militan karakterlerinden korkulduğu için imparatorluğa dağıtıldı ve pek çoğu Suriye, Filistin ve Balkanlara yerleştirildi. 1878 Berlin Anlaşması ile Balkanlarda oturanlar Anadolu'ya yerleşmek zorunda bırakıldı.⁵

Göç, Kuzey Kafkasyalı halklar için bir felaketti. Genellikle verimsiz topraklara yerleştirildiler ve sık sık, kendilerine verilen toprakları korumak

için savaşmak zorunda kaldılar. Wubih ulusu tamamen yok oldu. Wubihçe konuşan son kişi, Tevfik Esenç Türkiye'de Ekim 1992'de öldü.⁶ Wubihların yokoluşu, Kuzey Kafkasyalıların 19.yy'daki jenosit hafızalarını canlandırdı ve siyasi bağımsızlık isteklerini güçlendirdi.⁷

2. Dönüş

Yüzbinlerce Çerkesin Kafkasya'ya dönmek istediğine ilişkin duyumlar gerçekçi değildir. Elbette Kafkasya'ya dönenler olacaktır fakat dönenleri sayısı ancak, bölgede istikrar ve refah sağlandığı zaman önemli bir düzeye ulaşacaktır. "Diasporada yaşayan pek çok Çerkesin, kökeninden gurur duyan ve içinde yaşadıkları ülkeye bağlı vatandaşlar olduğu unutulmamalıdır. Koşullar uygun olduğunda, sözlerini uygulamaya geçirmeyeceklerdir."⁸

1960'ların sonlarında dönüş Kuzey Kafkasya diasporasında duygusal bir ideal oldu. 1980'lerin sonlarında Kuzey Kafkasya ile ilişkiler yeniden kurulduktan sonra, bu ideal Türkiye'de büyük bir ilgi uyandırdı ve Kuzey Kafkasya cumhuriyetlerinden destek buldu. Buna karşın, dönüş hareketi momentum kazanamadı. Dönenlerin sayısı, binlerle değil, yüzlerle ifade edilmektedir. "Dönüş hareketi, sadece topraklarını ellerinden alacağımızdan korkan Kazak ve Gürcülerin kafasında önemlidir."⁹ 1990'larda dönüş programlarını görüşmek üzere çeşitli heyetler Kuzey Kafkasya'yı ziyaret etti. Kuzey Kafkasya'daki yaşam standardı ziyaretçileri hayal kırıklığına uğrattı. Karşılaşılan bir başka sorun, Abhazya'daki Abhazların Hristiyan olması ve Kuzey-batı Kafkasyalıların dini öğretilere karşı fazla ilgili olmamasıydı.¹⁰

Abhazya Hükümeti'nin çağrısı üzerine, diasporadan kalabalık bir heyet 6 Temmuz 1992'de Abhazya'ya gitti. Heyete, Abhazya'nın ekonomik potansiyeli ve kitlesel dönüşü teşvik etmek amacıyla alınan tedbirler (başta Oçamçıra bölgesinde olmak üzere toprak tahsis, vb.) konusunda bilgi verildi.¹¹ Bu iddialı program savaşın başlaması sonucu uygulanamadı.

¹ 1995 yılında Sohum'da katledilen ünlü tarihçi Yuri Voronov, 1864 ve izleyen yıllarda Abhazların %60'ının Abhazya'dan ayrıldığını belirtmiştir. Voronov ile mülakat, Gudauta, 4 Aralık 1993.

² George Hewitt, "Demographic Manipulations in the Caucasus (with Special Reference to Georgia)", *Journal of Refugee Studies*, 1995, c.8, n.1, s.50.

³ Kemal H. Karpat, *Ottoman Population, 1830-1914* (Madison: University of Wisconsin Press, 1985), s.56; Paul B. Henze, "Circassian Resistance to Russia", M.B. Broxup (der.), *The North Caucasus Barrier* (London: Hurst, 1992), s.104.

⁴ Aynı eser.

⁵ Batıray Özbek, "Tscherkessen in der Türkei", P.A. Andrews (der.), *Ethnic Groups in the Republic of Turkey* (Wiesbaden: Dr Ludwig Reich Verlag, 1989), s.585.

⁶ Hewitt, age, s.49.

⁷ John Colarusso, "Abkhazia", Çağdaş Kuzey Kafkasya Konferansı'nda sunulan tebliğ, SOAS, Londra Üniversitesi, 22-23 Nisan 1993, s.11.

⁸ Rieks Smeets, "Circassia", *Central Asian Survey*, 1995, c.14, n.1, s.124.

⁹ Zehai Baydilli, Hollanda Çerkes Kültür Derneği Başkanı, telefonla yapılan mülakat, 10 Nisan 1996.

¹⁰ Viacheslav A. Chirikba, Abhazya Cumhuriyeti temsilcisi, özel mülakat, 20 Ocak 1996.

¹¹ "Abhaz Delegasyonunun Abhazya Cumhuriyeti İncelemeleri", *Marje*, Ağustos 1992, s.42.

Bütün [bu sorunlara] karşın, yüzlerce insan Kuzey Kafkasya'ya döndü. Abhazya'ya geri dönüş 1989'da başladı ve, Chkotua Otkai'nin belirttiğine göre¹² 1993'da Rusya tarafından Abhazya'ya ambargo uygulanmasına kadar devam etti. Dönenlerin çoğu, evlenmeden önce yaşamlarını kurmak isteyen gençlerdi. Savaş başladığında bu gençler ya Abhaz ordusuna katıldı, ya da Türkiye'ye döndü.¹³

Kuzey Kafkasya'da diasporadan gelenlerle sık sık karşılaşılabilir. Diasporadan gelenler sadece dönenler değildir; işadamları, öğrenciler ve atalarının yurdunda bir dönem kalan değişim programı öğrencileri de vardır. Sohum'daki Abhaz Devlet Üniversitesi ile Mykop (Adıgey) ve Nalçık (Khabardey Balkar) üniversiteleri Türkiye'den gelen öğrencilere burs vermektedir.¹⁴

Gürcü-Abhaz çatışmasında, Gürcü tarafı Abhazya'yı, diasporadakiler dahil olmak üzere çok sayıda Kuzey Kafkasyalıyı Gali gibi bölgelere yerleşmeye teşvik etmekle suçlamıştır.¹⁵ Bu konuda ne tarafsız kaynak, ne de güvenilir veri vardır.¹⁶ Prof. Levan Alexidze'ye göre Abhazya'ya dönüş, Suriye'den 80 Abhaz'ın dönmesiyle 1989'da başladı.¹⁷ Gürcüstan'da yaygın kanı, Abhazya'daki yönetimin yerli Abhazların değil, diasporadan gelenler dahil Kuzey Kafkasyalıların elinde olduğu şeklindedir.¹⁸ Abhazya'daki bütün hükümet görevlilerinin ve yüksek düzeyde bulunan kişilerin yerli Abhaz olduğu gerçeği, bu iddianın abartı olduğunu göstermektedir.

Abhaz kaynaklara göre, 1992'de Türkiye'den 150 kişi Abhazya'da çarpışmaya gelmiştir. Bunların dörtte üçünün Abhaz kökenli olduğu tahmin edilmektedir.¹⁹ İddialara göre Ürdün ve Suriye'den de aynı sayıda Kuzey Kafkasyalı gönüllü gelmiştir. Bu kişilerin bir kısmı savaştan sonra Abhazya'da kalmıştır.²⁰ Suriye ve Ürdün'de gayri-resmi gruplar gönüllülerin temin edilmesini örgütlemiştir. Savaşta ölen ve esir düşen gönüllüler vardır.²¹ "Abhaz yetkililer [savaş sırasında] Abhaz diasporasından önemli miktarda mali destek al-

dıklarını ve gönüllülerin geldiğini kabul etmektedir."²²

3. Gelecek

Kafkas ulusal duygularının yeniden canlanması, "adeta koma durumundan yeniden-canlanmış" olarak tanımlanmaktadır,²³ fakat bu süreci, Türkiye'deki bir grup etnik azınlığın ortaya çıkışı olarak tanımlamak daha doğru olabilir. Türkiye'deki Kuzey Kafkas örgütleri hala birliğe, fonlara ve kadrolara sahip değildir, fakat Kafkasya'daki savaşlar motivasyonlarını ve faaliyet alanlarını önemli ölçüde arttırmıştır. Yerel örgütlenmelerin oluşumu ve genişlemesi, güçlerin birleştirilmesi gerektiğinin farkına varılmasını sağlamıştır. Bu örgütlenmelerin Kuzey Kafkasya'daki savaşlarla ilgileri, resmi olarak insani ve mali yardımla sınırlı kalmıştır. Askeri konularda büyük ölçüde katkıda bulunduklarına inanmak için bir neden yoktur.

Dönüş düşüncesinin hala çok canlı olmasına karşın, sadece motivasyonu çok güçlü küçük bir grup gerçekten Kuzey Kafkasya'ya yerleşmiştir. Diasporadakiler, Kuzey Kafkasya'da durum önemli ölçüde iyileşse bile, büyük ölçekli bir dönüş gerçekleştirilemeyecek düzeyde Türk toplumuna entegre olmuştur. Entegrasyon o düzeyde ulaşmıştır ki, bazı dilbilimciler Türkiye, Suriye ve Ürdün'de Kuzey Kafkas dillerinin bir geleceği olmadığına inanmaktadır.²⁴ Entegrasyonun başarısı, Türkiye'de Kuzey Kafkas milliyetçiliğinin gelişmesindeki en önemli engeli oluşturmaktadır.

Kuzey Kafkasyalılar, Türkiye'nin gelecekteki politikalarında rol oynayabilecek potansiyele sahiptir. Bu anlamda, Kafkas Çeçen Dayanışma Komitesi'nin gelişimi önemlidir. Komite'nin büyük siyasi partilerle bağları vardır ve Türkiye'nin dış politikasının değişmesi için aktif olarak lobi faaliyeti göstermektedir. Komite, Çeçen davasının Türk kamuoyunda kazandığı destekten yararlanmaya çalışan milliyetçi ve dinci parilerden destek almaktadır. Bu destek aynı zamanda bir kaygı nedeni de olmaktadır. Sağ-kanat ve dinci gruplarla beraber görünmek, iç bölünmelere ve siyasi marjinalleşmeye yol açabilir, fakat, diğer yanda, maddi ve moral destek kabul edilmektedir.²⁵

[Bu yazı, Egbert Wesselink tarafından Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) için hazırlanan The North Caucasian Diaspora in Turkey başlıklı raporun bazı bölümlerinden Türkçeye çevrilmiştir. Raporun tamamı derneğimizden veya UNHCR web sitesinden temin edilebilir.]

¹² Chkotua Otkai, yazara mektup, Sohum, 17 Nisan 1996.

¹³ Türkiye'den dönen bir Kuzey Kafkasyalı ile yapılan mülakat, Sohum, 21 Aralık 1993.

¹⁴ Kaf-Der Bülten (Ankara), "Kafkasya'da Eğitim Olanakları", Ağustos 1995, s.20; Kaf-Der Bülten (Ankara), "Maykop'ta Eğitim", Eylül 1995, s.10.

¹⁵ Alexander Kavsadze, Gürcüstan Başbakan Yardımcısı, özel mülakat, Tiflis, 8 Aralık 1993.

¹⁶ Greg Hansen, 1994-95'da Gali bölgesinde bulunan eski Birleşmiş Milletler gönüllüsü, özel mülakat, Amsterdam, 1 Nisan 1996.

¹⁷ Prof. Levan Alexidze, Tiflis Üniversitesi Dekan Yardımcısı ve Abhazya'da Etnik Temizlik ve Jenosid Gürcüstan Devlet Komitesi başkanı, özel mülakat, Tiflis, 10 Aralık 1993.

¹⁸ Iorik Marshania, (Gürcüstan'daki) Abhazya Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı, özel mülakat, Tiflis, 8 Aralık 1993.

¹⁹ Chirikba ile mülakat, 16 Ocak 1996.

²⁰ Ruslan Jaritsba, Garga Belediye Başkanı, özel mülakat, Gagra, 2 Aralık 1993.

²¹ İmad Jaimoukha, Ürdün'deki Çerkes topluluğun önde gelen üyelerinden, yazara mektup, 6 Mayıs 1996.

²² Human Rights Watch/Helsinki, Georgia/Abkhazia, Violations of the Laws of War and Russia's Role in the Conflict, c.7, n.7 (New York/Washington, Mart 1995), s.43.

²³ Lowell Bezanis, "Soviet Muslim Emigrés in the Republic of Turkey", Central Asian Survey, 1994, c.13, n.1, s.85.

²⁴ Smeets, age, s.125.

²⁵ Süleyman Yançatarol, Kafkas Derneği Başkan Yardımcısı, yazara mektup, 26 Şubat 1996.

'Bir Sözcükler Ülkesi'

Filistin Ulusunu Sürgün Konumundan Kavramak

Ayşe Mermerci

*Bir sözcükler ülkemiz var. Konuşa konuşa
yolumda*

taş taş üstüne koyarım.

Bir sözcükler ülkemiz var.

Bu yolculuğun sonunda

Bu yazıda, Mahmut Derviş' in şiirinde de dile getirildiği gibi, ya sürgünde ya da İsrail işgali altında yaşayan yaklaşık 5 milyon Filistinli'nin, içinde artık Filistin denilen bir ülkenin olmadığı bir dünyada kendilerini Filistinli olarak tanımlarken karşılaştıkları sorunlar tartışılmaktadır.*

Filistinlilerin 1948'de anayurtlarını yitirmelerinden sonra, sürgünde oldukları yerlerdeki farklı deneyimlerine uygun olarak bir dizi farklı "Filistin" ortaya çıkmıştır. 1948 Savaşı yerli Filistinliler'i dünyanın birçok ülkesine dağıtarak İsrail Devleti'ni doğurmuştur. 1949'da yapılan ateşkes ile İsrail'in savaşta kazandığı toprakların sınırları sabitleştirilmiş olmasına karşın bu sınırlar manda Filistin'in % 73'ünü İsrail Devleti sınırları içinde bırakmış ve el konulan topraklarda yaşayan 861.000 Filistinlinin 711.000'inini sürgün durumuna sokmuştur. 1967 Savaşı ise manda Filistin'in geri kalan kısmının da İsrail denetimine geçmesi ve 200.000 Filistinli'nin daha ülkeyi terk etmek zorunda kalmasıyla sonuçlanmıştır. 1986 rakamlarına göre İsrail Devleti'nin dışında yaşayan 2.880.000 Filistinli bulunmaktadır. İsrail'in işgali altındaki topraklarda yaşayan yaklaşık 2.040.000 Filistinli, bir zamanlar Filistin olan topraklarda yaşıyor olmalarına karşın, anayurtlarını yitirmeye tanık olmuşlardır. Bowman'a göre İsrail ve İşgal Altındaki Topraklar'da yaşayan Filistinlilerin durumu da filen bir sürgün yaşamıdır. İsrail'in sosyo-politik düzeninin kurulması ile birlikte ortaya çıkan yer değiştirmeler ve kopmalar, gerek "dışarıda"ki gerekse "içeride"ki Filistinlilerin kendi kimliklerinin temeli olan toprağın oldukça farklı bir biçimde, el konulmuş ve çalınmış olarak algılan-

masına yol açmıştır. Bu düşünceyle onların, Filistin olan topraklarda yaşamaları, anayurtlarından sürgün edildiklerine dair iddialarını hiçbir şekilde çürütmemektedir. Çünkü "anayurt" kelimesi, oluşumu, ulusal bir söylem içinde ve ulusalının kendi kimliğinin tam anlamıyla gerçekleştirileceğini düşündüğü yerdir. Filistin kimliğinin yadsındığı bir alan, gelecekteki Filistin ulusunu üzerinde kurmayı düşündükleri toprakla aynı olsa bile, Filistinlilerin anayurdu olarak düşünülemez.

Cemaatler, bireylerin kendilerini üyesi olarak düşündüğü bir grup düşüncesiyle var olurlar. Aynı zamanda "kendileri" gibi olan ötekiler hakkında düşünme ve konuşma biçimidir. İnsanlar kendilerine benzediğini düşündükleri insanlarla cemaatleri oluştururlar.

Benedict Anderson cemaatin bu yönüne işaret ederek "En küçük ulusun üyeleri bile, üye arkadaşlarının pek çoğunu asla tanımayacak, karşılaşmayacak, hatta haberini bile alamayacaktır, yine de her birinin zihninde cemaattaşlıkları imgesi, düşüncesi yaşar" demektedir.

Bir ulusal cemaatin bütünselliğini o cemaat üyelerinin küçük bir kesimiyle tanışıklık yoluyla imgeleyen ya da ulusun niteliğini yerleşmiş adetlerle ilgili bilgisini genişletme yoluyla kavrayan insanlar, bütünüyle farklı adetleriyle, farklı grupların kendi deneyimleriyle ulusal cemaat ve ulus imgelerini inşa eden ötekilerle sert bir anlaşmazlığa düşeceklerdir. İşte bu bağlamda ulusal cemaatin çok farklı yerlere dağıldığı Filistinlilerininkine benzer örneklerde, ulusu anlayış düşüncesiyle, imgeyle ilgili bu sorun görülmektedir. Dağınık yerleşim sonucu, çeşitli diaspora alanlarında bulunan Filistinlilerin Filistin imgelemeleri çok farklıdır, bir alandaki Filistinliler diğer bölgelerdeki Filistinliler'i yabancı hatta düşman gibi görebilmektedir.

Ulusun verili olarak alındığı yerde, ulusal kimlik, ulusal cemaat bağlamı içinde kabul edilen farklı kimliklere bir arka plan olarak işlev görür. Ortaya çıkan anlaşmazlık, ikincil kimlikleri içine alarak yutan ulusal kimlikten çok bu ikincil kimliklere bir tehdit olarak

* Bu yazı Glean Bowman'ın "Bir Sözcükler Ülkesi: Filistin Ulusunu Sürgün Konumundan Kavramak" makalesinden özetlenerek hazırlanmıştır.

algılanır Söylemsel olarak ulusun tehlikede olduğu belli olur olmaz, muharebe hatları çizilir ve seçici dışlama/kapsama süreçleri devreye girer. Bu sebeple belli bir hegemonyacı grup ulusun dağılma ya da çürüme tehlikesinde olduğunu iddia edip, ulusun karakterini moral ya da siyasal çizgilere uygun olarak "düzeltme"ye kalkıştığında, ulusal kendiliğin bileşen parçaları düşman olarak damgalanır. Bu durumda grupların söylemleri yeterince etkili olursa, görünüşte bu ayrı gruplar arasında eşdeğerliliği yaratan bölünme ya da parçalanma süreçleri devreye girebilir. Fakat, grupları ideolojik aygıtların operasyonlarıyla öne çıkararak, ya da ulusal konsensus yıkıcı oldukları anlaşıldığında cezalandırıp bastırarak bu grupları yalıtıp marjinalleştiren devlet, böylesi süreçleri genelde sınırlar. Bu şekilde bölünme ve parçalanma süreçleri ulusal imgeselin çözülmesi, dolayısıyla bizzat ulusun dağılması tehlikesinin belirtisidir.

Bir ulus yitirildiğinde ya da tehlikedeymiş gibi algılandığında bunun nedenini tanımlama konusu ortaya çıkar. Kendilerini ulus-suz uluslar olarak kavrayan insanlar, kendi ikincil kimliklerini etkileyen bütün çelişki tezahürlerini kendi uluslarının yadsınmasının belirtileri olarak yorumlarlar. İsrail ve İşgal Altındaki Topraklar'da mülksüzleştirme, işsizlik, cezalandırmalar, vs. Filistinliler tarafından İsrail Devleti'nin Filistin varlığını yok etmeye yönelik sistematik programının kanıtı olarak yorumlanır. Ayrıca ulusal cemaatin görece olarak bir dizi yerleşim bölgeleri biçiminde tüm dünyaya yayıldığı çağdaş Filistinliler'inkine benzer bir durumda, "Filistinli" teriminin bütün Filistinliler için bir kimlik etiketi gibi işlev görmesine olanak sağlayan bulanıklığı, eş zamanlı olarak, terimi, tikel düşmanlıklardan zarar gördükleri ortamlardaki Filistinliler'e kendi durumlarını farklı durumlardaki Filistinliler'inkine benzer kabul etmelerine olanak sağlayacak ayırt edici nitelikler duygusunu veremez duruma da getirir.

Raja Shehadeh "The Third Way" adlı çalışmasında şöyle diyor: "Amman'a gitmem... Ürdün'ün başkentinde, zenginleşmiş ve olabildiğince yüzeysel bir tavırla mücadelemize dil ucuyla değinen insanlar görmek, yoksul ve sevgili toprağında sineye çekilebilenden çok daha yutulmazdır." Bu da her cemaatin farklı, çelişkili biçimleri yaşadığı diasporik durumda, her tikel cemaatin üyeleri kendileriyle "aynı" çelişkilerden zarar görenleri ken-

di ulusdaşları olarak düşündüklerini gösterir. Nitekim R. Shehadeh'in İşgal Altındaki Topraklar'da alan çalışması yaptığı sırada görüştüğü Filistinliler, Batı'da Filistin Hareketinin sözcüsü olarak kabul edilen Edward Said'den "O Amerikalı" diye söz etmektedir. Bu da gösteriyor ki her Filistinli cemaat kendi tikel durumunu "Filistinli" olarak görmüştür. Diğer grupların mücadelelerinin "Filistinli" niteliğini reddetmiş ya da göz ardı etmiştir.

Tüm bunların ışığı altında, Filistinli kimliği ile ilgili tikel eklemlenmelerin nasıl Filistin Ulusu'nu birleştirmekten çok parçalama işlevi görebildiği açıktır. Bu konuda Filistinli kimliğinin anlamını farklı biçimlerde inceleyen üç Filistinli'nin eserleri (Fawaz Turki'nin **The Disinherited: Journal of a Palestinian Exile**, Edward Said'in **After the Last Sky: Palestinian Lives** ve Raja Shehadeh'in **The Third Way: A Journal of Life in the West Bank** adlı eserleri) örnek olarak incelenebilir.

Fawaz Turki ve O'nun kuşağı için Filistinli olmanın anlamı küfredilmek, taciz edilmek, sömürülmek ve hapsedilme. Böylece, kampli Filistinliler için düşman olan, kendi halkını Filistin'den kovanlar olmaktan çıkıp, önce genel olarak "Araplar", ardından da sürgünlüklerinde kendilerini sömüren herkeştir.

Ghurba'da (gurbette) kamp yaşamının yarattığı Filistinliler, geçmişle hiçbir bağı olmadan ve şimdiyle çok az baskıcı-olmayan bağlantıyla büyüdüler. Deneyim pek çoğunu, Turki gibi, ulusalcı parametrelerden çok enternasyonalist parametreler içinde çalışan devrimcilere dönüştürmüştür.

Edward Said **After the Last Sky** adlı eserinde Filistin Ulusu, bir parçası olduğu Filistinli cemaat gibi, ortak sahip olunanlardan çok ortak yitirilenlerle gevşek bir şekilde birbirine bağlı bireylerden ibaret bir gruptur. Said'in "Filistinli"si, onun tanıdığı Filistinliler'in bir bileşimidir ve onun tanıdıkları kapitalist dünyanın kural tanımaz havasının ortasında sürgün ağına takılmış, bu dünyaya karşı yola çıkan bir kimliğin kutsanmasında yabancılaştırmadan kısa bir süre kurtulup rahatlama imkanı bulan kişilerdir.

Raja Shehadeh'e göre Filistinli'nin kimliğini deforme edip dağıtan ve Filistin'i çalan siyonizmden önce var olmuş Filistinli'nin idealitesidir. Filistin'i ve onun henüz belirli olmayan sınırlarını dolduracak imgelemiş

[Devamı 41. Sayfada]

Kültürel Kimlik ve Diaspora

Nejan Huvaj

Politika, ırk ve kültür üzerine yazılar yazan Jamaikalı sosyoloji profesörü Stuart Hall'ın,[†] "Kültürel Kimlik ve Diaspora" adlı makalesinden özetleyerek sizlere aktardığımız bu yazı kültürel kimlik üzerine iki farklı düşünüş yönteminden bahsediyor.

Birinci görüş: kültürel kimliği paylaşılan tek bir kültür, bir tür ortak "tek gerçek benlik" bağlamında, daha yüzeysel ya da yapay olarak yüklenmiş diğer benliklerin içinde saklı, ortak tarih ve ataları olan insanların ortak noktası olan benlikler anlamında tanımlar. Bu tanımlama ışığında, kültürel kimlik ortak tarihsel deneyimleri ve paylaşılan kültürel kuralları yansıtır; bunlar da bizi, "bir halk" haline getirir. Bu birlik bütün diğer farklılıklardan daha önemlidir.

Ancak ikinci bir kültürel kimlik görüşü daha vardır. Bu ikinci durum, birçok benzerlik noktasını kabul eder; ama aynı zamanda derin ve önemli kritik farklılık noktaları da vardır ve bunlar gerçekten ne olduğumuzu belirler. Bu ikinci anlamda kültürel kimlik "var olma" kadar bir "olma" meselesidir. Geçmiş olduğu kadar geleceğe de aittir. Kültürel kimlikler bir yerden gelir, tarihleri vardır ve tarihsel olan herşey gibi sürekli dönüşüme maruz kalırlar. Sonsuza kadar kökleşmiş bir geçmişe sabitlenmiş olmaktan çok uzaktırlar; bitmeyen tarih, kültür ve güç oyunlarına bağımlıdırlar. Kimlikler bizi konumlayan ve kendimizi konumladığımız farklı durumlara verdiğimiz isimlerdir.

Kültürel kimlikler, tarih ve kültür söylemleri içinde oluşan değişken özdeşleşme ya da birleşim noktalarıdır. Bir özelliğe değil, konumlamadır. Bu nedenle her zaman bir kimlik politikası, bir konum politikası vardır ve bunların kesin bir "köken hukuku" içinde mutlak bir güvencesi yoktur.

Kimlikleri iki eksenle çerçevelenmiş olarak düşünebiliriz: Benzerlik ve süreklilik eksenini, farklılık ve kopma eksenini. Biri bize

geçmişe dayalı bir temeli, geçmişle olan sürekliliği verir. İkincisi bize paylaştığımız şeyin büyük bir devamsızlık deneyimi olduğunu anımsatır: Bunu köleliğe, sürgüne, sömürgeleşmeye itilmiş Afrika halklarında görebiliriz. Bunlar Afrika'dan Jamaika'ya göç eden, oradan da ikinci bir göçle İngiltere'ye dağılan Afrikalılardır. Batı dünyasının getirmiş olduğu kölelik, sürgün ve plantasyon ekonomisinin yarattığı ayrılıklar, bu insanları bütün farklılıklarına rağmen birleştirmiş ve aynı zamanda onları geçmişlerinden tamamen koparmıştır.

Farklılık, sürekliliğin içinde ve yanı sıra varlığını sürdürür. Örneğin; uzun bir ayrılıktan sonra Karayiplere dönmek, benzerlik ve farklılığın iki yüzölçümünün şokunu yaşamak demektir. Martinik ve Jamaika arasındaki fark topoğrafya ya da iklim farklılığından çok, büyük bir kültür ve tarih farklılığıdır. Ve bu farklılık Martiniklileri ve Jamaikalıları hem aynı hem farklı olarak konumlar. Gelişmiş Batı ile karşılaştırıldığında çok fazla düzeyde "aynı"dırlar. Onlar, marjinal, az gelişmiş, "Öteki"ne aittirler. Metropolitandünyanın sınırında, kenarındadırlar. Aynı zamanda, metropolitandünya merkezlerine karşı "öteki"liğin aynı ilişkisi içinde bulunmazlar. Her biri, kendi ekonomik, siyasi ve kültürel bağımlılığını farklı biçimde müzaker eder. Ve bu farklılık kültürel kimliklere kazınmış durumdadır.

1940'larda Kingston'daki çocukluğu sırasında Afrika diasporasında büyüyen Stuart Hall, etrafındaki herkesin siyah olmasına karşın kimsenin kendisinden "Afrikalı" olarak söz etmediğini ve bu Afro-Karayipli kimliğinin Jamaikalılar için ancak 1970'lerde ortaya çıkabildiğini belirtiyor. Bundan sonra Jamaikalıların, kendilerinin "siyah" olduklarını ve köleliğin oğulları ve kızları olduklarını keşfettiğini ve Karayiplerdeki herkesin, etnik kökeni ne olursa olsun, eninde sonunda bu Afrikalı varlığıyla uzlaşması gerektiğini söylüyor.

Hall, ortak bir Afrikalı kimliği oluşturmak için, farklı parçaların geçmişlerine ve tarihe bakarak ortak özdeşleşme noktalarını, "kültürel kimlikleri" oluşturmak gerektiğini, ancak bunun yetmeyeceğini, halkın, kendi-

[†] Stuart Hall, Jamaika'da doğmuş ve İngiltere'de büyümüş bir Afrikalı bilim adamıdır. Bu yazı, Hall'ın "Kültürel Kimlik ve Diaspora" (Kimlik: Topluluk/Kültür/Farklılık, 1998, Ankara: Sarmal Yayınları, s.173-192) adlı makalesinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

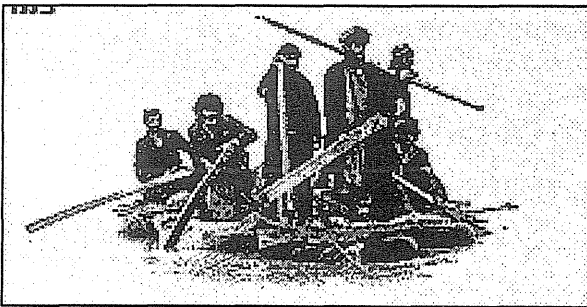
sini yaratması ve varolmayı sürdürmesi için göstereceği çabalarla ulusal bir kültür oluşturulmasının gerektiğini de vurguluyor.

Uzlaşılması gereken ortak bir kimlik, Çerkesler için de çok yabancı olmayan bir durumdur. Çerkesler de, bir çok kabile ve boy halinde parçalanmış görünmelerine rağmen, sonuçta tek bir kimlikte uzlaşmalılar ve bu ortak kimlikleriyle bütünleşmelidirler. Çünkü, ortak siyasi, politik ve ekonomik çıkarlar göz önüne alındığında, birbirlerine destek olmaları, tek bir güç oluşturmaları açısından bu son derece önemlidir.

Kültürel kimlikler, asimilasyon (yani toplumsal yapının özündeki, kişilik yapısındaki ve kültürel mirastaki -ortak deneyim ve gelenekteki- değişim süreci) içinde büyük anlam ve önem kazanır.

Toplumsal yapının genel özellikleri açısından bir köy-kır toplumu olan Kuzey Kafkasya toplumu, süratle bir kent toplumu olma yolunda çeşitli kültürel değişmelere uğramaktadır. Kent toplumunda çok yönlü ilişkiye girme zorunluluğu, dağınık yerleşim, iletişim teknolojisinin büyük bir hızla ilerlemesi gibi etkenler dil ve kültürde asimilasyonu hızlandırmaktadır.

Toplumun coğrafi yerleşim konumu, değişen sosyo-ekonomik yapı, gün geçtikçe zayıflayan duygusal, kültürel atmosfer Kuzey Kafkaslıların ulusal-kültürel sorunlarının çözümünü zorlaştırmaktadır. Çerkes toplumu da, çeşitli ekonomik, sosyal ve tarihi nedenlerden dolayı, dilini, kültürünü korumak konusunda fazla dirençli ve istekli görünmemektedir. Toplumda dili, kültürü koruma ve geliştirme konusunda bir isteğin, direncin sağlanması gereklidir. Kültürel dayanışma atmosferinin zayıflatılmaması için dayanışmayı artırıcı kültür öğelerine ağırlık verilmelidir. Dayanışmayı güçlendirici çalışmalar, toplumda kaçınılmaz olarak bazı arayışları da beraberinde getirecektir.

Bir Sözcükler Ülkesi

[Baş tarafı 39. Sayfada]

cemaati "sabitlemez"; gelecekteki bir ulusal zeminin sınırlarını ve nüfusunu imgelemeye bile başlamadan önce girilmesi gereken tikel bir mücadele tasarlar. Shehadeh, "toprağın halkınızla ve dolayısıyla sizinle özdeşleşmesi"nin İsrail ve İşgal Edilmiş Topraklar'ın her tarafındaki Filistinliler'in yüreklerinde ve zihinlerinde gerçekleştiğini kavrar. Bu özdeşleşmenin, bu insanları ortak bir toprağın -çalınmış ve geri alınması gereken bir toprak olsa da- vatandaşları haline getirerek, özel topraklarıyla ilgili önceki ve yakın zamandaki deneyimlerinin zorunlu kıldığı yahtılmışlıktan kurtardığını kabul eder.

Büyük ölçüde, İsrail ve İşgal Altındaki Topraklar'da yaşayan geniş ölçüde heterojen Filistinli nüfusun tekillikleriyle karşılaşabildiği, onlarla konuşabildiği ve onlara saygı duyabildiği için, Shehadeh imgeleyen Filistinliler cemaatinin, hem her türlü baskı altında acı çeken çok çeşitli bir nüfus, hem de İsraili saldırılara karşı topraklarını ve yaşamlarını ele geçirme mücadelesinde birleşen tek bir kolektivite olduğunu kabul eder. Turki ve Said'den farklı olarak Shehadeh için hiçbir "Filistinli" yoktur; sadece bir Filistinliler çokluğu vardır.

Bugün Filistinliler'i etkileyen baş sorun, Laclau ve Mouffe'nin "toplumun olanaksızlığı" dedikleri konudur. İnsanın fantazisi, gerçeklenebilir olandan her zaman fazladır ve Filistin'in yokluğunda inşa edilen Filistin fantazileri, kendilerini "Filistinli" kabul eden insanların şu anda oluşturulmakta olunan Filistin'deki yerlerini kabul etmelerini önüyor. Tekil bir Filistinli cemaati etkileyen düşmanın gücü zayıflamaya başlarken, bu nüfusun bazı gereksinme ve özlemlerine yanıt verebilen bir ulus biçimlenmeye başlıyor. İşgal Altındaki Topraklar'daki Filistinliler devletliliğin oluşmasına her geçen gün daha da yaklaşırken, temelden bir devlet inşa etmenin gerektirdiği ödümler ve pragmatik özveriler ideal "ulus" imgesini yok ediyor. Bu devlet oluşumu sürecinden çıkacak Filistin, bütün Filistinliler'e kaybettikleri her şeyi geri veren, düşmanın gitmesi durumunda kazanacaklarını düşündükleri her şeyi kendilerine miras bırakan bir Filistinli olmayacaktır. Birçoğu, bu devletin vatandaşlarına verdiği özne konumlarında, kendi deneyimlerinin kendileri için oluşturduğu kimlikleri koyabilecekleri bir yeri kabul etmeyecektir. Bu Filistin onların Filistin'i olmayacaktır.

ANILARDA YOLCULUK

Arslan Arı ile bir söyleşi

Bugüne dek Çerkeslerin Anadolu'daki siyasal hareketi çeşitli nedenlerle yazılmadı. Oysa 1864'de Çerkesler Anadolu'ya sürgün edilirken bile mutlaka geriye Kafkasya'ya dönüşün planlarını yapıyorlardı. Osmanlı İmparatorluğunun içinde bulunduğu çalkantılar ve yeni cumhuriyetin kuruluş süreci, anayurda dönüşün ertelenmesine neden oldu. 1961 Anayasası'yla, genelde Türkiye'de meydana gelen düşünsel faaliyetler Çerkesleri de etkiledi. "Kafkas Kültür Dernekleri" bu dönemde Türkiye'nin pek çok ilinde ard arda açıldı, Çerkesler kimliklerini araştırmaya başladılar.

Kafkas Derneği ilk Genel Başkanı Sayın Arslan Arı ile yaptığımız bu röportaj, Çerkeslerin siyasal arayışlarının bir kesitini bize vermektedir. İlgili okuyacağınızı umuyoruz.

Arslan Arı

Nart: Kendinizi biraz tanıtır mısınız ?

Aslan Arı: Karaman'ın Gökçe Köyü'nde 10 Mart 1939 tarihinde doğdum. İlk ve orta okulu Karaman'da okudum. İlkokula başladığımda Türkçe bilmiyordum. Köyde Çerkesçe'den başka dil konuşulmuyordu. Bugünlerde ise köyüm Gökçe'de Çerkesçe bilen çocuk yok. Çünkü evlilikler civar Türk köyleriyle yapılmaya başlandı. Zaten bir köye bir iki yabancı karıştı mı, yavaş yavaş "onlar da anlasınlar" diye, kendi dilimizi bırakmaya başlıyoruz. Artık şimdilerde büyükler de Adige dilini kullanmaz olmuşlar.

Liseyi, Konya Lisesi'nde okudum. Ortaokul ve lisede İnkılap Tarihi derslerinde "Çerkes Ethem" konusu işlendikçe, bütün arkadaşların bakışlarına, tenefüste de saldırılarına uğradım. Onlar Ethem'in hainliğini, bense vatanperverliğini inatla iddia ederdim. 1950'li yıllarda, İstanbul dışında, ne dernek ne de yayın organımız vardı. Kafkasya'yla ilgili bilgiyi, ancak kütüphanelerde, ne kadar tararsak tarayalım sadece Kadircan Kafıl'nın "Şimali Kafkasya" isimli kitabından öğrenebiliyorduk.

O günlerdeki bizimle ilgili yayın eksikliğini, geçtiğimiz yıllarda Av. Dursun Hurmuoğlu şu benzetmeyle ifade etmişti: Gençliği-mizde "Kafkas" veya "Çerkes" yazar bir gazete parçasını yerde çamura batmış da olsa bulsak; alır, öpüp anıma koyar, saklardık, demişti. Buna tüm samimiyetimle ben de katılıyorum.

Üniversiteye 1957 yılında, İstanbul'da İ.T.Ü. T.O.'da başladım. Konya Lisesi'nden tanıdığım benden üç sınıf önde okuyan, yıllar sonra sıkıyönetimin tutuklusu olarak hapishanede yattığımda avukatım olan- Racih Yılmaz, seni derneğe götürüyem, dediğinde çok sevinmiştim. Aksaray Laleli'de bir binaya gittik. Bodrum katın merdivenlerinden inerken bizim müziğimiz çalıyordu. Kendimi Kafkasya'ya gitmiş gibi hissettim. Bir grup gençle tanıştım. Hep Çerkeslik'ten bahsediliyordu.

Oradakilerin önderi durumundaki Afer Özcanoğlu, Konya'lı olduğumu duyunca; "Ankara'da otobüste bir arkadaşla Çerkesçe konuşuyorduk. Birisi hemen yerinden kalkıp bize sahip çıktı. Konyalı imiş. Adı Sırrı Coşkun idi". Onun ne derece milliyetçi olduğunu anlata anlata bitiremiyordu. 1961'de Ankara Derneğimizin kurucu başkanlığını yapan büyük halamızın oğlu Av. Sırrı Coşkun'du bahsettiği. Şimdi aramızda bulunmayan Kurucu başkanımızı rahmetle anıyorum.

Bir müddet sonra başkanımız geldi, tanıştıralım dediler. Sanki Cumhurbaşkanımıyla tanışıyordum. Genç, kırk yaşlarında bir adamdı. Saygıyla hazır olda elini sıktım. Karaman'lı olduğumu, Adigece bildiğimi duyunca, "Karaman'da da Adige olduğumu bilmiyordum. Hele hele senin gibi dilini bilen olmasına çok sevindim" dedi ve sırtımı okşadı. O zaman Doçent olan başkan, şimdi Kafkas Derneği'nin eğitim fonuna en çok bağışı yapan Prof. Hayri Domaniç'ti. Bilvesile kendilerine saygılarımı sunuyor sağlıklılar diliyorum.

İstanbul Laleli'deki bu bodrum katta derneksel faaliyetlerin çok güzel ve etkin bir şekilde icra edildiğini gördüm. 1957'de derneğin üyesi oldum. Yeni Kafkas Dergisi'ne de abone oldum. Derginin yazarlarını burada tanımış, ilk vıg oyununu burada oynamıştım. Köylümüz Hayri Cankat ile ilk burada tanıştım. Sonraları birçok kez evinde de ziyaretlerine gittim. Çerkes aile yapısının tipik örneği olan ailesini, kibarlıklarını hep hatırladım. Kendisini rahmetle anıyorum.

Laleli'deki dernek kapandıktan sonra, Beşiktaş'ta bir pasajın içinde küçük bir dükkana taşındığını duydum. Ne zaman bu pasaja gittimse, kapalı olduğunu, eşyaların darmadağın atıldığını gördüm. Tek derneğimizin, bu kadar zavallı bir ortamda oluşuna, kimsenin gelmeyeşine, kapısının açık olmayışına üzüldüm, camekandan dakikalarca içeriye seyreder, ayrılırdım. İşte o zaman şu karara vardım: Biz halkımıza, kültürümüze, anavatanımıza hizmet etmek istiyorsak, derneksel faaliyetlerle birlikte derslerimize iyi çalışmalı, iyi öğrenci, iyi işadamlı olmalıydık. Yani yoksulluk içinde yüzerken, derneğin aidatını ödeyemez, kirasını veremezken halka da hizmet götürmemiz mümkün değildir.

Meslek hayatınızda nerelerde bulundunuz? O yıllarda oralardaki Çerkesler'in kültürel yapıları nasıldı?

1961 Anayasası'nın geniş özgürlük ortamında Anadolu'daki derneklerimiz yavaş yavaş açılmaya başlamıştı. İlk açılanlardan biri de Ankara derneğimizeydi.

1961'de üniversiteyi bitirip Aksaray'da DSİ'de Kontrol Mühendisi olarak göreve başlamıştım. Ankara'ya geldikçe, Necatibey Caddesindeki derneğimize uğurdım. Ancak açık bulabilmek birilerini görebilmek çok ender nasip oluyordu.

1960'lı yıllarda taşradan Ankara'ya geldikçe, derneğe uğurdım. Ancak kültürel haberleri; "Kafkas Kültürel Dergi" yi çıkartan İzzet Aydemir'den alırdım. İzzet Ağabeyin ve Kemal Cankat'ın evleri 1960'lı yıllardaki Çerkes milliyetçilerinin kargahı durumundaydı. Onlara ve değerli eşlerine toplumumuza verdikleri hizmetten dolayı şükranlarımı sunuyorum.

1964 güzünde askerliği bitirip evlenerek Aksaray'da DSİ'de Proje İnşaat Şefi olarak göreve başlamıştım. Aksaray'da ne kadar yaşlı Çerkes varsa hepsini ziyaret ediyor, anılarını not tutuyordum. Gençleri de kültürel dergiye abone ediyorduk. Bize tüm bildiklerini aktaran, Sefer Bey, Şaban Amca, Sandık Emin, Ahmet Eruz ve Hatko Şükri ile adını hatırlayamadığım, şimdi öbür dünyaya göç eden bu Adıgeler'i rahmetle anıyorum.

Şereflikoçhisar, Aksaray, Niğde, Bor, Konya Ereğli gibi İç Anadolu şehirlerine 92'şer hanelik

Hamidiye Mahalleleri kurulmuştu. Ancak şehirlere yerleştirilen Çerkesler, asimilasyonun en acımasız girdabından ilk geçenler oldu. Daha o yıllarda bu şehirde benim yaşında olup da Çerkesçe bilen kalmamıştı.

1966 Martında DSİ'den ayrılıp Konya Ereğli'de proje bürosu açtım. Yine aynı yıl müteahhitliğe başladım.

Ereğli'de, Çerkes örfü ve adetlerini bizim köyün ilişkisi olanlar biraz daha unutmamışlardı. Genelde hemşehrilerimiz, büyük şehrin yaşantısına uyum sağlamış, geçim derdiyle boğuşuyorlardı. Asimilasyonun tam kucağına düşmüş bu Çerkesler'e, etnik kimliğini, folklorüyle ve töresiyle yaşatmak için büyük çaba sarf ettik. Başhüyük'ten bir Karaçay genç getirip folklor hocası yaptık. 1972'lerde Ereğli derneğini kurduk. 1980 İhtilali'ne kadar yaşattık. Ben aktif politikanın içerisinde olduğum için eşim Suzan Arı dernek başkanlığını üstlenmişti. Bu çalışmalarda şunu gördüm; bir topluma bir ideal verilirse - heyecanla beslenirse - ve aktivitesi eksilmezse duygular yeniden dirilebiliyor. O devirde ne kadar emekli Karaçay, Adıge, Çeçen ve Asetin varsa dernekte toplanır, eskileri yad ederlerdi. Gençler de adeta Kafkasya ile yatıp kalkıyorlardı. Lisede sağ sol mücadelesinin en kızıştığı devirlerde, hep birbirlerini gözetip kollamışlardı. Kimbilir bu hızlı aktivite birilerinin dikkatini çekmiş olacak ki, ilk defa bizim derneğimiz saldırıya uğradı. 1976'da Kayseri'deki dernekler arası toplantının olduğu gece, Ereğli derneğimiz bir kısım sopalı adamların baskınına uğramış, içerdeki eşyalar kırılıp dökülmüştü.

O günlerin heyecanını içlerinde yaşatan Ereğli'li gençleri sevgiyle anıyorum.

Siz 1970'li yıllarda da dernek faaliyetleri içerisindeydiniz. O günün dernekçilik anlayışıyla bugünün arasında ne gibi gelişmeler ya da gerilemeler oldu? Baskı dönemiyle bugünü kıyaslayabilir misiniz ?

1970'li yıllar Türk siyasi hayatının en hareketli yılları idi. Gençlik sağda ve solda politize olmuş, gruplaşmış, birbirlerine silah çekecek durumlara gelmişti. Aynı toplumda yaşayan Çerkes gençliği de bu politik ortamdan yeterince nasibini aldı. Bizde de gruplaşmalar oldu.

Bir kısım gençlik, sol ihtilalin tüm halklara kendi kaderini tayin hakkı vereceğini savunuyor, solcuların yanında yer alıyordu.

Bir kısım gençlik ki, MHP'de yer alanlar, Kafkasya'nın kılıç zoruyla kurtarılacağına inanıyor ve yer edindiği Ülkü Ocakları'nda ön saflarda mücadele ediyorlardı.

Toplumun çoğunluğu ise geçim derdinde, etliye sütlüye karışmadan yaşayıp gitme taraftarıydı.

Benim de içinde yer aldığım "Kurtuluşu Anavatan Dönüşte Bulanlar" daha detaylı ve mantıklı düşünüyor, politik uç noktalara bulaşmadan, demokrat yapılarını sürdürerek kendi aralarında daha sıkı ilişki içerisinde çalışıyorlardı.

Özetlersek, 70'li yıllar arayış yılları idi. Aydın kesim gruplara ayrılmış, hangi çözümün Çerkes halkını yok olmaktan kurtaracağını arayışı içerisindeydi.

Solcular ve dönüşçüler MHP'de yer alan Çerkes gençliğini hiç hesaba almıyor, onları asimile olmuş gözüyle görüyorlardı. O gençler de derneklere, solcu gözüyle baktıkları için gelmiyorlardı.

Gençlik, derneklere iki kutba ayrılmıştı. Dönüşçüler ve kalışçılar. Derneklere etkinliklerde birbirleriyle kıyasıya mücadele ediyorlardı.

1977 Antalya'daki derneklere toplantı, kalışçılarla dönüşçülerin mücadele arenasını şeklinde geçmişti. Her kesim kendi düşüncesinin doğru olduğunu inatla savunuyordu. Mutedil dernek temsilcileri, kızışan bu saflaşmada hayretler içerisinde kaldılar. Esas benim hayret ettiğim, 12 Eylül'deki iki tutuklanmamda, Antalya toplantısını sorgucuların sık sık sormaları idi. "Toplantıya kimler katılmıştı? Neler konuşuldu? Kim hangi tarafta yer almıştı?" gibi...

70'li yıllarda dönüşçülerden bir grup bir yayın organı çıkararak daha etkili bir mücadele yapalım diye bir araya geldiler. Bu 7 kişilik grubun ekonomik katkılarıyla **Yamçı** Dergisi çıkarılmaya karar verildi. Bu kadro ayda bir kez Ankara'da buluşuyor, derginin politikası, izleyeceği yol ve yayımlanacak yazılar tartışılıyordu. Sanırım bu çalışma ilk profesyonelce yapılan bir kadro hareketiydi. Ve o zamanın politize olmuş gençliği, Yamçı hareketinden ve onun gerçekleştireceği dönüş yolundan anayurduna kavuşacağı umudunu taşıyordu. Bir toplumsal hareketi organizeli bir biçimde gerçekleştirmeyi amaçlayan ve beraber çalışmaktan onur duyduğum değerli kardeşlerim: Özdemir Özbay, Yediç Haluk, Dr.Namık Sarıgül, Eray Yüksel, Fahri Huvaj ve İbrahim Alhas'ı halkımız için taşıdıkları güzel duygulardan ve çabalarından dolayı sevgiyle anıyorum.

70'li yılların en önemli toplantılarından birisi 5.11.1977 günü Ankara'da yapılan derneklere toplantı idi. Toplantıya katılanlar bir federasyon çatısı altında birleşmek üzere anlaşmışlardı. Benim Ereğli'de Belediye Başkanlığı ön seçimim olduğu için Ankara'daki bu toplantıya katılamamıştım. Ama temsilci göndermiştik.

Bu toplantının bitiminde dernekten çıkanlar, Emek'te durakta otobüs beklerken üzerlerine ateş açılmıştı. Tsey Mahmut Özden'i kaybetmiş ve 4 gencimizde çeşitli yerlerinden yaralanmışlardı.

70'li yıllar Çerkes toplumunun sorunlarına çözüm arayışlarıyla geçti. Mücadeleci, azimli ve hırslı insanlar yetişti.

Bugünkü derneklerimizi sürükleyenler de o devirde yetişen gençlikti. Ekonomik imkanları yoktu. Ama ölesiye arkasından gittikleri idealleri vardı.

Bugün artık yapılacak iş aydınlandı. İnsanlarımızın dönüşlerine kucak açan Anayurdumuzda Cumhuriyetlerimiz var. "Buyurun" diyorlar. Bugün halkımızın ekonomik durumu da gelişti. Gidip o hayallerimizdeki cennet ülkeyi görme imkanları da var. Ne var ki, hedef görününce o eski heyecan kalmıyor.

Baskı dönemini daha ziyade 80'li yıllarda yaşadık. 12 Eylül 1980 Askeri Rejimi tüm dernekleri kapattı. Demokratik tüm haklar yasaklandı. O güne kadar polis ve hakim önüne hiç çıkmamıştım. Sadece mühendis olduğum için bilirkişi olarak hakimlerle beraber oluyordum.

O tarihten itibaren sıkı yönetimden, ben de bolca nasibimi aldım, sorgulandım, yargılandım.

1984'te derneği açtıktan sonra 84-90 arası 6 yıllık başkanlığım döneminde dernek 2 defa arandı. Bense DGM ve Basın Savcılığı'nda yargılandım. O baskı ve sindirme dönemleri şimdilerde çok şükür kalmadı. Kabul etmek gerekir ki, Türkiye demokراسi yolunda hayli mesafe katetti.

Kaf Der hangi amaçla ve nasıl kuruldu? Ne tür engellerle karşılaştınız?

Kaf Der; ulusal kültürel sorunlarımızı derneklerimizin tek tek çözmeleri zor olduğu için işbirliğine, güç birliğine gitmek gerektiği fikrinden doğdu.

1977'de Tsey Mahmut Özden'in öldürülmesiyle askıya alınan bu birleşme, federasyonlaşma fikri, 12 Eylül 1980 Askeri rejimi ile uzunca bir süre ertelendi.

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği, 26 Mayıs 1990 tarihinde tüm diğer derneklerimizi danışma ve dayanışma toplantısına çağırdı. Bu toplantıyı Sıhhiye'deki muvakkat binamızda yaptık. Açış konuşmasını da başkan olarak ben yapmıştım.

1989'da 125.yılı organize eden Ankara Derneği, derneksel faaliyetlerde ön plana çıkmıştı. Anayurttan, Ortadoğu'dan, Avrupa'dan ve Amerika'dan bir araya getirdiğimiz insanlarımız, -en çok Çerkesin Türkiye'de yaşaması sebebiyle- Ankara Deneği'ne çok işler düştüğünü açık açık söylüyorlardı.

Derneklerin birleştirilmesi, tek çatı altında toplanması amacıyla yapılan bu 1990 toplantısına, katılan diğer tüm derneklerimiz iyi hazırlanarak ve birleşme isteğinde bulunan konuşmalarla katıldılar.

İkinci toplantı Kayseri'de oldu. Burada teknik olarak birleşmenin nasıl olacağı araştırıldı. Yasal olarak Federasyon kurulamıyordu. Dernekler ya Merkez-Şube ilişkisi içinde bir çatı altında birleş-

cekler ya da vakıf çatısı altında birlikteliğini yürüteceklerdi. Üç kişilik komite kuruldu. Komite bir sonraki toplantıya somut öneriler getirecekti.

Üçüncü toplantı, 16-17 Şubat 1991'de Düzce'de yapıldı. Bu toplantıda 5 kişiden oluşan Kafkas Dernekleri Koordinasyon Kurulu(Kaf-Kur) kuruldu.

Bu kurul, derneklerin çalışmalarını koordine edecek, Merkez-Şube ilişkisindeki bir derneğin Merkez Yönetim Kurulu gibi çalışacaktı. "Dışarıya karşı derneklerimizi temsil etsin, kalıcı bir birleşme olanağı aransın" dendi. Başkanlığa, şimdi Maykop'a yerleşen ve Dünya Çerkes Birliği Genel Sekreterliğini de yapan Dr. Nejdet Hatam seçilmişti. Adıgey Cumhurbaşkanı Carım Aslan'ın Diaspora yardımcılığını da yapan Sayın Nejdet Hatam ve arkadaşlarını Kaf-Kur'daki hizmetlerinden dolayı sevgiyle anıyorum.

Birleşme ve örgütlü bir toplum olabilmek için, Kaf-Kur'un çabalarıyla 1992 güzünde, Ankara'da yeni binamızda bir toplantı yaptık. Bu toplantıda, büyük bir coşku içerisinde "Türkiye Kafkas Derneği'nin" yasal olarak kurulması kararlaştırıldı.

Bir ay sonra yaptığımız birleşme toplantısında; daha evvel gönüllü olarak kuruluşa katılmayı isteyen derneklerin, baştan beri birleşmenin karşısında olanların aleyhteki propagandaları nedeniyle, bu toplantıda isteksiz olduklarını gördük. Evvelki toplantıya katılan bir kısım dernekler de toplantıya hiç gelmediler.

Gelen bazı delegeler söz alarak bazı tanınmış kişilerin işlerini ve kendilerini tarif ederek şehir şehir dolaşıp derneklerin birleşmesinin aleyhinde bir propaganda kampanyası başlattıklarını ve bugünkü tedirginliğin ondan kaynaklandığını söylediler.

Pek çok olumsuzluğun yaşandığı bu toplantıda, dernekleri bir çatı altında toplamak için kimse ortaya çıkmıyordu. Bazı delegeler; "görevi alıp bizi birleştirecek kimse ortaya çıkmayacaksa biz gidiyoruz" diye toplantıyı terk etmek istediler.

Tüm Türkiye'nin dört bir tarafından, uzak şehirlerinden gelen dernek temsilcilerimizde bir moral bozukluğu ve kendi halkına güvensizlik belirmişti.

Bana, "6 yıllık dernek başkanlığın ve 2 yıllık da aktif yürüttüğün Onur ve Danışma Kurulu Başkanlığın var. Dernekçiliği ve çalışanlarımızı biliyorsun. Bu bütünleşme senin başkanlığında gerçekleşmeli" diye ısrar edenler oldu.

Birleşmeden dağılmanın toplumda moral bozukluğu yaratacağı endişesiyle, halkımızın kendine güveni kaybolmasın diye sağlığımın en problemli olduğu dönemde, "Kafkas Derneği Müteşebbis Heyeti"ni kurma görevini üstlendim ve toplantı amacına ulaşmış oldu. Çok kıymetli arkadaşlarla

çalıştım. Görev bölümü yapıp derneklerimize, amacımızı anlatan ziyaretler yaptık.

Nihayet Kaf-Der kurucu üyeleri 4.4.1993 günü toplanarak geçici yönetim organlarını seçti.

5.4.1993 günü Kaf-Der, Merkez Yönetim Kurulu tüzüğünü Emniyet Müdürlüğü'ne teslim ederek resmen kurulmuş oldu.

Bu tarihten 5.6.1994 tarihinde gerçekleşen Genel Kurul'a kadar Genel Başkanlığı'nı yürüttüğüm Kafkas Derneği 1. Olağan Genel Kurulu'ndaki açılış konuşmamın sonunda, artık derneklerdeki yöneticilik görevimi fiilen tamamladığımı söyleyerek kendimi aktif görevden emekli saydığımı açıkladım.

Başkanlığa hangi amaçla geldiniz? Bu amaçlarınızı gerçekleştirme olanağı buldunuz mu?

Ben hayatım boyunca, Çerkeslerin bir birlik adı altında birleşmelerini ve temsil edilmelerini hayal ederek yaşadım. Birlik olamamanın yarattığı olumsuzlukları ve zayıflığı tarih boyunca yaşayarak gördük. Kaf-Der birleşme için Diaspora'da atılan ilk ciddi, olumlu adımdı. Bunun gerekliliğine ve gerçekleşmesine gönülden inandım.

Çerkes kimliğinin canlı tutulması ve kültürel varlığımızın yaşatılması için bütün derneklerin birleşerek bir çatı altında toplanması, güçlü olmamızı ve tek elden temsil edilmemizi sağlayacaktı.

Bu düşüncenin gerçekleşmesi için biraz daha hizmet etmem gerektiğine inandığımdan, Müteşebbis Heyet ve Kurucu Genel Başkanlığı'nı kabul ettim. Görev alan değerli arkadaşlarımla çok çalıştık. Pek çok etkinlik tertip ettik.

Toplumsal hareketler yavaş yavaş zaman içinde gelişir. Ancak her toplumda olduğu gibi bizim de muhaliflerimizin olumsuz propaganda ve gayretleri nedeniyle, birleşme sürecimiz geciktirilmiştir. Buna rağmen Kaf-Der, üye dernek sayısını her yıl biraz daha artırarak gelişmektedir. Dünya Çerkes Birliği'nden sonraki en güçlü kuruluş Kafkas Derneği'dir. Tüm emeği geçen, halkımız için fedakarlıktan kaçınmayan kardeşlerimi kutluyorum.

Abhazya Savaşı döneminde Kaf-Der Başkanıydınız. Kaf-Der'in bu savaşa ne tür etkisi oldu? Türkiyeli Çerkeslerin bu olaya duyarlılığı yeterli miydi sizce?

14.8.1992'de Gürcüstan'ın savaşı başlattığı günün akşamı, Abhazya direnişinin başladığını duyar duymaz derneğe geldim. Ankara Derneği Yönetim Kurulu konuyu görüşmek üzere toplanmıştı. Olayı görüşüyorlardı. Savaşı protesto için geniş çapta toplantı yapılması kararı alındı. Bütün dernekler Ankara'ya davet edildi. Tüm Türkiye'deki derneklerimizin katılımıyla pankartlarla Başbakanlık önüne kadar yürüyüş yaptık. Bir bakanla görüştük. Başbakanlığın önünü "Bağımsız Abhazya" nidalarıyla inlettik.

23.12.1992'de İstanbul Abhaz Derneği'ndeki toplantıda Kafkas Derneği'nin teklif ve desteğiyle "Kafkas Abhazya Dayanışma Komitesi" kuruldu.

Yine savaşın başlamasının akabinde, bir heyetle Sovyet Büyükelçisi Sayın Albert Çernişev'e gittik. Bu savaşa karşı ne denli duyarlı olduğumuzu, Abhaz kardeşlerimizin her zaman diaspora Çerkesleri olarak arkasında olacağımızı ifade ettik.

Sayın Çernişev'le göreve başladığından beri nezaket kuralları içerisinde olumlu iyi bir diyalog içerisindeydik. Bizi basın da önünde dikkatle dinledi.

Toplantı çıkışında, elçilik önünde toplanan gençlerimiz Gürcüstan'ın işgalci tutumunu protesto için siyah bir çelenk bıraktılar. Ve Abhazya'nın bağımsızlığını hep birlikte haykırdık.

Kaf-Der, Abhazya direnişini desteklemek için pek çok etkinlikte bulundu. İnegöl'de, Adapazarı'nda, İstanbul'da yapılan mitinglere katıldı.

Amerikan elçiliği önünde toplanıp bir yetkiliyle görüşüldü. Basın bildirisi okuduk ve tüm Kavaklıdere'yi inletircesine Abhazya'nın bağımsızlığını haykırdık.

Bir başka seferde İstanbul'dan başlatılan Ankara'ya kadar ulaşan araba konvoyuyla protesto eylemine katıldık.

Türkiye'nin Gürcüstan'a hibe ettiği 50 milyon dolarlık yardımın silah olup Abhazları vuracağını, Dışişleri önünde yaptığımız toplantıda Dışişleri yetkililerine anlattık. Adige ve Abhaz bayraklarıyla Dışişleri'ne gelirken polis bayrakları indirmek istediye de, fırsat buldukça tekrar kaldırıyorduk. Burada toplanan kalabalıkla, toplu olarak Anap ve Refah Partisi Genel Merkezlerine gittik. Abhazya'nın haklı davasını anlatmak için çabalıyorduk.

Abhazya'nın elektriklerinin kesilmesi ve karanlıkta kalması nedeniyle tekrar Sovyet elçiliği önünde toplanıp, müsteşarla görüştük.

Şevardnadze'nin Ankara'ya gelişini protesto için Kuşulu Park'ta toplandık. Sloganlar atarak kaldığı otele doğru yürüyünce polis coplarına maruz kaldık.

Kaf-Der bu savaşta, sadece mitinglere katılıp etkinlikler düzenlemekle kalmadı. Abhazya'da ölen kardeşlerinin ya cenazelerine katıldı veya taziyelerde bulundu.

3.11.1992'de Sohum'da şehit edilen Sıba Efkân ÇAĞLI ile 30.11.1992'de Oçamçıra'da vurulan Kozba Vedat AKAR için Adapazarı'na gidip ailelerine taziyelerde bulunduk. Efkân'ın yeşillikler içerisindeki mezarını ziyaret edip saygı duşunda bulunmuştuk.

10.10.1993 tarihinde, Kırıkkale, Çorum, Göksun ve Kayseri derneklerimizden birer heyetin katılmasıyla, Kaf-Der Başkanlığı'nda Uzunyayla'nın Y.Karagöz Köyü'ne gittik. Abhazya'da şehit düşen Yeğoj Hanefi Arslan için ailesine taziye de bulun-

duk. Çerkes törelerine uygun olarak taziyelerimizi kabul eden Kabarday annenin metanetini, ağabeyi Ali Rıza Arslan'ın duyarlı konuşmasını hiç unutmuyacağım.

Kaf-Der ayrıca ilaç, yiyecek ve giyecek kampanyası başlatarak ilgili yerlere sevketti. Bu meyanda Abhazya'nın en zor döneminde, Ayan-cıklı keresteci dostum Salim ACAR çevresinde topladığı parayla 500 çuval unu Trabzon'da Abhazlara teslim etti ve yerine ulaştırdı. Salim Arca'ya bu vesile ile saygılar sunuyorum.

Abhazya ile ilgili etkinlikleri meclise de taşıdık. Abhazya'nın gündeme alındığı bir meclis oturumuna topluca gidip dinleyici sıralarından konuşmaları izledik. Dışişleri Bakanı'nın Gürcüstan lehine konuşması nedeniyle, protesto maksadıyla, topluca oturumu terk ettik.

Türkiye'deki etkinliklerin %90'ı Ankara'da yapıldı diyebilirim. Bütün bu toplantılara, uzak şehirlerden en uç yörelerden Kafkas Dernekleri katıldı. Antalya'dan, Balıkesir'den, Göksun'dan, Reyhanlı ve İskenderun'dan daha pek çok yörelerden...

Türkiye'deki Çerkeslerin çoğunluğu (yaklaşık %80'i) Adige olduğundan mı bilmiyorum; Abhazya olayını Adigeler sürükledi diyebilirim. Abhazlar kadar duyarlı ve heyecanlı idiler. Var güçleriyle çalıştıklarını rahatlıkla söyleyebilirim. Örneğin; ailem ve birçok Adige ailesi tüm fertleriyle her etkinlikte bulundular.

Abhazya şehitleri çocuklarının korunması ve desteklenmesi amacıyla kurulan "Koruyucu Aile Kampanyası" neler yapabildi?

Abhazya'nın özgürlük mücadelesinde öksüz kalan şehit çocuklarının yaşamlarını ve geleceklerini güvence altına almak, korunmasını sağlamak amacıyla "Koruyucu Aile Kampanyası" başlatılmıştı. Bu kampanyaya heyecanla ilk yıl katılan çok oldu. Ben de katıldım.

Ancak Kafkas Abhazya Dayanışma Komitesi'nin olayı sıcak tutamaması nedeniyle o ilk atılan adım gevşedi ve insanlarımız yeterince iştirak etmedi veya devam ettiremediler.

Bu tür kampanyalarda görevi üstlenen kuruluşlar, usanmadan yardıma katılabilecek olanları durmadan uyaramalıdır.

Örneğin, "Kurbanlarımızı Bu Yıl Abhazya'da Keselim" kampanyasına katıldık. 1976'da Çeçenistan'da kurban kesme kampanyasına da katılmıştık.

Ulusal kültürel varlığımızın korunabilmesi ve çağdaş bir nitelik kazanabilmesi için sizce neler yapılmalıdır?

Hiçbir ulusal varlık, anayurt dışında ebediyen korunamaz. Korunabilecek olsa, Çerkes Kölemenleri devrinde Mısır'da korunurdu. Çünkü devletin başı, ordu ve güç kaynakları hep Çerkeslerdi.

Etkin kültür ve çoğunluğun dili ağır bastı. Ve bugün Çerkesler orada bir hatıra, bir anı olarak kaldılar.

Şimdilerde Ürdün'de yaşayan Çerkesler ekonomik olarak varlıklılar. Ve ayrıca kendi dilleri ile eğitim olanakları da var. Ancak, genel nüfusun Müslüman oluşu, azınlık olmaları, ekonomik rahatlık onlarda ulusal varlığını koruma düşüncesini zayıflattı.

Çerkesler, Türkiye ve Suriye'de kendi dilleriyle eğitim olanağını bulamadılar. Geçim için büyük şehirlere göç zorunluluk olmuş, köylerinden kopmuşlardır. Etkin nüfusla aynı dinin insanları olmaları, karışımı ve asimilasyonu hızlandıran nedenler olmuştur.

İsrail'dekiler, en son Çerkesliği unutacak olanlardır sanıyorum. Yahudiler, her türlü kültüre, kültürel varlıklarını yaşatmaları için yasal ve maddi olanaklar sağladılar. Din farkı da evlenmelerine mani olduğundan orijin şimdilik aynen korunuyor.

Ulusal kültürün çağdaş bir nitelik kazanarak yaşatılabilmesi ancak anayurtta mümkündür. Kendi toprağında soydaşlarıyla bir arada yaşayarak sağlanabilir. Her fidan kendi toprağında, kendi ikliminde kök salıp gelişir. Bu kültürün orijini o topraklarda yapılan kazılardan çıkmaktadır.

Peki, bu dönemin gençlerini nasıl görüyorsunuz? Gelecek neslimiz hakkında umutlu mu yoksa karamsar mısınız?

Bu dönemin gençlerini, daha ziyade rahata alışmış, yaşamayı ve eğlenmeyi seven ulusal sorunlardan biraz uzak bir ruh hali içerisinde görüyorum. Ancak onları suçlamıyorum. Bu diasporadaki yaşamın kaçınılmaz sonucudur. Ne zaman ki onlara anavatanına faydalı olmak ümidi ve düşüncesi verilirse, bundan kaçacaklarını sanmıyorum.

Güzel ve onurlu Çerkeslik kimliğinin yüreklerinin bir köşesinde sıcak olarak yaşayacağına inanıyorum. Elverir ki onlara bu ümit ışığını yakabilelim.

Bugün 60 civarındaki derneklerimizi açık tutan, aktivite sağlayan gençlerimizdir. Bu derneklerimizin bir kısmı da, oturdukları binanın sahibidirler.

Kafkasya'ya gidip ilk iş kuranlar dünün gençleri idi. Pek çoğuyla dernekte beraber çalıştım. Bugünün gençlerinin daha iyi ekonomik imkanlarla Kafkasya'ya gidip iş kuracaklarına, orada yerleşip yurtlarının kalkınmasına katkıda bulunacaklarına inanıyorum.

Daha evvelki günlerin eski bir genci olarak Allah'tan en büyük dileğim; bir an evvel sağlığıma kavuşup anavatanımın gelişmesine alın terimi aktırmaktır.

Son olarak ekleyebileceğiniz bir şeyler var mı?

Derneklerin görevlerini yapabilmeleri ekonomik imkanlarıyla sınırlıdır. O bakımdan üye aidatlarının ödenmesi, çıkan yayınların alınması, önerilecek

eğitim fonu gibi ihtiyaç gösterilecek faaliyetlere maddi katkıda bulunulmalıdır.

Bölünmelerin bizi, sona götürecek en güçlü etken olduğunu unutmayalım.

Yine unutmayalım ki, Çerkes boyları vaktiyle tek bir liderin etrafında toplansaydı, bir tek yerden emir alıp onu tatbik eden bir devlet düzeni içerisinde yaşasalardı, bugünkü gibi dünyaya dağılmazdık.

Harpler kaybedilir, ancak "Sel gider kum kalır" misali yerli halk yerinde kalabilirdi. Yunanistan, Bulgaristan, Gürcüstan, Ermenistan vb. gibi.

Bugünkü ortamda yönetime getirdiğimiz başkan ve genel başkanlara değer vermeliyiz. Onlara sahip çıkıp görevlerini yapmalarına yardımcı olmalıyız. Yapılacak etkinliklere mutlaka katılarak yenilerini yapmaları için onları teşvik etmeliyiz.

En önemlisi, seçilmiş görevlilerin aleyhinde yapılacak konuşmalara asla meydan vermemeli, aksine onları onore edecek söz ve tavırlarda bulunmalıyız. Bunların karşılıksız yapılan hizmetler olduğunu unutmamalıyız.

Bu vesile ile muhaceretten bu yana derneklerimizi ve kültürümüzü bugünlere taşıyan tüm bilinçli insanlarımıza, dernek başkanlarımıza ve dernek çalışanlarına, basın yoluyla onları destekleyenlere ve siz duyarlı gençlerimize bütün kalbimle şükranlarımı sunuyorum.

Bu güzel söyleşi için biz de size çok teşekkür ediyoruz.

Uzunyayla Kültür Şenliği'nin Düşündürdükleri

Muhittin Ünal

Doğrusunu söylemek gerekirse çok sayıda insanımızın bir araya geleceğini düşünerek planladığımız **Uzunyayla Kültür Şenliği** bitinceye kadar içimde bir endişe, bir korku hep vardı. Acaba "istmeden de olsa olumsuz bir şeye sebep olur muyuz?" diye huzursuzdum. Aynı gün bir siyasal partimizin toplantısının olması bu endişemi daha da arttırıyordu. Kayseri ve Pınarbaşı şubelerimizdeki gençlerimizin taahhütlerini düşününce de nisbeten rahatlıyordum.

Allah'a çok şükür ki sorumluluktan gelse de korkularım boşunaymış ve gençlerimiz haklıymış. İnsanlarımız kinin, nefretin ve kavganın peşinde değil, barış içinde yaşamının peşinde olduğu içindir ki, en basit bir olay vukuu bulmadı. Bu sonuç, aynı zamanda Kafkas kökenli insanlarımızın birlikte olmayı, kendi kültürünü birlikte yaşamayı, yılların özlemini topluca gidermeyi her şeye tercih edişinin de bir ürünüdür. İlaveten belirtmek gerekir ki, aynı gün toplantısı olan siyasi partinin Genel Başkanı ve yardımcısının hassasiyetlerimize değer vererek herhangi bir tahrike mahal bırakmayacak tarzda yapmış oldukları sessiz ve centilmence ziyaretlerinin de katkısı vardır.

Doğma büyüme Uzunyaylalı bir kişi olarak, her yıl köyüme gidip gelmeme rağmen, Sayın Sabahattin Diyner'in konuşmasını dinlerken kendi yörem ve insanların temel sorunlarından, derneklerimizin asıl tabanı olması gereken köylerimizin ve köylülerimizin sorunlarından ne denli uzaklaşmış olduğumuzu üzümlere yüreğimden hissettim ve inanmı ki utandım. Oysa, hayatım boyunca Çerkesliği gizlemedim. Nereden gelirlerse gelsinler hemşehrilerimin sorunlarına ilgi duyuyor ve elimden geleni esirgemişyordum. Ama bunun yeterli olmadığını esas sorunun ortada sahipsiz olarak durduğunu farkettim.

Kentlerde yaşayan duyarlı ama sınırlı sayıda insanımızın katılımıyla yürütmekte olduğumuz ve "Ben Çerkesim" diyen herkese kapımızı açık tutan uygulamamıza rağmen, yapmakta olduğumuz Dernekçiliğin yeterli olmadığını, aydın geçinen biz okumuş takımının lüzumsuz "sen-ben" çekişmeleriyle harcadığımız tüm zamanların, tabandaki asıl kitleyi oluşturan toplum kesimine hiç birşey vermediğini ve dedikodu kaynağı olmaktan öteye hiçbir şey vermeyeceğini görmemek için kör olmak lazımdır. Özellikle Ürdün, İsrail ve Suriye'de yaşayan Çerkes aydınlarının düşünce tarzına ilaveten değerli konuşumuz genç Prens Ali'nin etkinlik hakkındaki değerlendirmeleri ve insanımıza ilişkin intibaları oldukça ilginç ve yukarıdaki ifademizle paralellik arz etmektedir.

Kapısındaki 20-30 koyunundan birisini kesip yanında torbalar dolusu halgana ve fiçılarla yorgurt getiren köylülerimizin hiç birisi, kişisel bir

hesabın, asaletin veya asaletsizliğin ve hepsinden önemlisi ben duygusunun esiri olarak böylesi bir davranışı sergilemedi. Mensubu olduğu ırkın üstün meziyetlerinin bir sonucu ve kendi insanlarından oluşacak büyük katılımlı birlikteliğe katkı olsun diye isteyerek ve bir aidiyet duygusu içerisinde bu katılımı gösterdi. Bunun anlamını ve bu davranışın yüceliğini çok iyi anlamak ve yeni nesillerimize de kavratmak lazım. Ayrıca, onlara layık etkinlikler planlayıp gerçekleştirmek de gerekli. Şüphesiz bu şekilde düşünmeyenler de olacaktır. Hatta çevrelerini gezip aksaklıklar listesi sunarak bu güzel birlikteliğe kulp takma gayreti içinde olanlar da bulunabilecektir. Böylesi bir davranışın anlamını köylü diye, taban diye küçümsenen o insanların davranışındaki yücelikle değil kıyaslamak, bir arada düşünmek bile mümkün değildir.

Kafkas Derneği olarak yönümüz doğru olmakla beraber görüş ufkuumuzun olması gerekenin gerisinde olduğunu Uzunyayla etkinliğinde bir kez daha gördüm. Hedef kitlemiz köyümüz, köylümüz ve kent varoşlarındaki insanlarımız olmasına karşın henüz katettiğimiz mesafe çok az. İşte bu nedenle bir taraftan örgütlenme çalışmalarını (hem dernek hem de Vakıf için) devam ettiren diğer taraftan da Çerkes insanının yoğun olarak yaşadığı yörelerimizde **Uzunyayla Etkinliği** benzeri büyük katılımlı bölge toplantıları planlayıp gelecek senenin hazırlıkları için şimdiden çalışmalara başlamalıyız. Zira insanlarımız büyük katılımlı hemşehri birliktelikleri yanında ses getirecek, gaflet uykusundaki insanlarımızı uyandıracak, fiili varlığının ve kültürünün her kesimce tescilini temin edecek ve sorunlarının tartışılmasını sağlayacak toplantılar istemektedirler. İşte bu maksatla her yıl değilse bile 2 yılda bir planlı, hazırlık işlemleri en ince ayrıntılarına kadar düşünülmüş büyük katılımlı hemşehri toplantıları yapmalıyız. Bu toplantılar bir sisteme kavuştuğu andan itibaren de içlerinden en organize olanına diğer ülkelerdeki hemşehrilerimizin de katılımını sağlamak suretiyle organizasyona uluslararası boyut kazandırmak da mümkün olabilecektir.

Bu tür büyük organizasyonlarda finansal imkan oldukça önemli bir engel gibi gözüküyorsa da Uzunyayla örneğinde olduğu gibi köylü-kentli tabandaki insanlarımızın gönüllü ve anlamlı katkıları oldukça değerlidir. Buna ilaveten Uzunyayla etkinliğine katılan genç iş adamlarımızın konuşmaları ve mali destek taahhütleri öbür yöre iş adamları için de geçerli olduğu takdirde finansal sıkıntı çekmeyeceğimizi rahatlıkla söyleyebiliriz. Yeter ki dernekler olarak kişisellikten arındırılmış toplumsal amaçlı güzel hizmetler sunalım, gerisi kendiliğinden gelecektir.

Kullandığımız Kavramlar Üzerine Bir Eleştiri

Murat Papuşu

Son yıllarda Kafkasya ve Kafkasyalılarla ilgili yayınlarda memnuniyet verici bir artış görülüyor. Bununla birlikte, özellikle terminoloji konusunda bir karışıklık göze çarpıyor. **Nart** Dergisi'nin 5. sayısında, Osetler hakkında yayımlanan yazılarda kullanılan terminoloji vesilesiyle bu konudaki bazı düşüncelerimi belirtmek istiyorum.

Kafkasya gerçekten, adlandırmalar konusunda bir çok kişinin kafasını karıştıran bir çeşitliliğe sahiptir. Bu, Kafkasya'nın çok etnikliliğinden ve halklarının toplumsal yapısından kaynaklanmaktadır. Bugün karşımızda, Kafkas halklarının adlarıyla ilgili birkaç gruba ayırabileceğimiz bir terminoloji vardır.

1. Bazen tartışmalı da olsa, bilimsel literatüre yerleşmiş, tarihi-etnik ve dilbilimsel sınıflandırmaya dayanan terminoloji;

2. Kafkas halklarının kendilerine ve komşu halklara verdiği adlardan oluşan, daha çok kendi aralarında bilinen terminoloji;

3. Stalin döneminde politik amaçlarla yaratılmış, daha çok yapay idari sınırlara dayanan terminoloji (Çerkesler, Adıgeler, Kabardeyler gibi.)

Bunlara bir de Türkiye'ye özgü terminolojiyi ekleyebiliriz. (Bütün Kafkas halklarına Çerkes denmesi gibi). Bunlardan birini tercih edenler olduğu gibi, hepsini bir arada kullananlara da rastlıyoruz.

Nart dergisinin 5. Sayısında yayımlanan Osetlerle ilgili (köy tanıtımı dahil) sekiz yazıda bunun çok tipik bir örneğini görüyoruz. Hetegkatı Kosta hakkındaki çeviri yazıda İron ve Oset adları eş anlamlı kullanılmış. Sayın Yahya Alpay, Kuzey Osetya ve İron Edebiyatı başlıklı yazılarında Osetler olarak İronlardan bahsediyor. Bir de Alanlar ve Asetinler var. Aynı yazılarda veya aynı yazının içinde bu adlar aynı anlamda kullanılmış. Konuya yabancı biri bu ad karmaşasından ne anlayabilir? Kafkasya hakkında bu kadar bilgi eksikliği ve terim kargaşası varken, bu konuda biraz daha dikkatli olunması gerekmez mi?

Diğer birçok Kafkas halkında olduğu gibi Osetlerin de kendine verdiği ortak bir ad yoktur. Oset halkı, kendilerini İr(tekil İron) ve Digor (tekil Digoron) olarak adlandıran topluluklardan oluşur; yani İron, Osetlerin kendine verdiği ad değil, onu oluşturan topluluklardan biridir. Yazılarda kullanıldığı gibi, eğer İron ve Oset aynı halkın adıysa, o halde Osetya'da Digoronlar yaşamıyor mu veya İron Edebiyatı'ndan ayrı bir Digoron Edebiyatı mı var?

"Oset" Gürcülerin verdiği addır. Kökü, bazen batı literatüründe da rastlandığı gibi, "Os" veya "Osi"dir; sonuna Gürcüce'de aitlik bildiren -et takısı eklenmiştir.(Svanet, İmeret, İnguşet vb.) Asetin ise, halk adlarının Rusça'daki kullanı-

mıyla ilgilidir. Rusça'da bazı halk adlarının sonuna -in takısı eklenir (Abazin, Kabardin, Lezgin, Tatarin vb.). "O" sesi ise vurgusuz okunduğunda "a" gibi okunur; yani Asetin, Oset adının Rusça okunuşudur, dolayısıyla Türkçe'de Asetin adını kullanmak tercih edilmemelidir (Abazin ve Kabardin de aynı şekilde).

Bir de son zamanlarda ısrarla yaygınlaştırmaya çalışılan Alan adı var. Osetlerin, tarihteki Alanların torunları oldukları kabul edilir. Kuzey Osetya Parlamentosu geçtiğimiz yıllarda aldığı bir kararla Cumhuriyetin adını Alanya olarak değiştirdi. Bir grup tarihçi-aydının insiyatifinde gelişen bu akım Türkiye'de de yankısını buldu.

Bir halkın tarihte ve bugün farklı adlarla anılması sık görülen bir durumdur. Ancak tarihte yaşamış bir halkın bugün aynı şekilde kaldığını iddia etmek mümkün değildir. Alanlar tarihi süreç içinde mutlaka değişmişler, Kafkasya'daki diğer unsurlarla karışarak Oset halkını oluşturmuşlardır. Ayrıca bir adın yaygınlaşması ve yerleşmesi uzun zaman alan bir süreçtir. Bugün hem Türkiye'de hem de dünyada en bilinen ve yerleşmiş ad "Oset"tir. Bunu değiştirmeye veya yanlışmış gibi düzeltmeye çalışmanın ne amacı ve mantığı vardır?

Aynı karışıklık diğer Kafkas halklarının adlandırılmasında da sürmektedir. Bu konunun tartışmaya açılarak ortak bir terminoloji konusunda birlik sağlanması gerekli görünmektedir.

Nart bir yaşında!

Geçtiğimiz yıl yayım hayatına başlayan Nart, 7. sayısı ile bir yaşını doldurdu. Yeni yayım yılında, okuyucularımızın da desteği ve katılımı ile, daha iyi bir dergi çıkarma umuduyla...

İLAHE PŞİNE

Halil Hatko

Yüreğimden gelen ses: "Haydi, haydi durma yaz." De-yince cesaret edemedim doğrusu. Pşineye haksızlık ede-bilirim diye kaygılandım uzun bir süre. Pşineyi anlata-bilmek, pşineyi sözcüklerle ifade edebilmek kolay de-ğil-di. Sonunda yüreğimin sesini dinledim. Yüreğim: "Gizler öyle kolay çözülmez. Sen pşinedeki gizi çözmüşsün. Paylaş dostlarınla o güzelim enstrümanın gizini" deyince, mahçup mahçup koyuldum pşinedeki gizleri yazma-ya, yazabilmeye...

Babaannem pşine çalıyor. Gözleri derinlerde, öy-lesine derinlerde ki beni görmüyor. Duvara yaslanmış, ellerimi dizlerimde birleştirmiş karşısında oturuyorum. Pşinenin nağmeleri yüreğimi açıyor, hoşuma gidiyor. Ben de babaannemle birlikte derinlere doğru yol alıyo-rum. Kimi zaman onunla mırıldanıyor, kimi zaman elle-rimle tempo tutup dejuv yapıyordum. Babaannem bir süre sonra pşineyi bırakıyor. Saçlarımı okşuyor "yavrum, yavrum" diyerek. Arkasından:

- Dayımlar Kafkasya'da kaldı, diye ekliyor.
- Dayıların mı vardı? diye soruyorum. Derin bir nefes alarak:

- Vardı ya, diyor. Ona da annesi anlatmış. Yani görmemiş dayılarını.

- Neden? Diye soruyorum.

- Gelememişler. Diyor bir ah çeker. Yüre-ğim daralıyor, üzülüyorum.

- Peki neden gelememişler babaanne? Diye so-ruyorum.

- Savaş varmış yavrum, diyor. Ruslarla sava-şmışlar, kaybetmişler. Gelebilen gelmiş, gelemeyen ge-lememiş, diyor. Peki neden? diye arkasından bir soru daha soracakken, babaannem:

- Yeter. Sen daha küçüksün, anlamazsın. Haydi çık dışarı. Hava çok güzel oyna, diyor. Babaannemin üzüldüğünü hissediyorum. Ona sarılıp öpüyorum. Baba-annemin ezgisini mırıldanarak dışarı çıkıyorum...

Yaz tatilimiz var. Okullar kapalı. Artık her gün o-yun var. Mutluyuz. Dünya umurumuzda değil. Oynama-ya doymuyoruz. Oynuyoruz, büyüyoruz, yaşamı öğreni-yoruz. İlk kaşenim tatile memleketimize geliyor. Heye-canım dorukta. Sabah kahvaltı yaptıktan sonra ilk işim bahçelerinin karşısında oturup onu görebilmeye çalış-mak oluyor. Amcası beni fark ediyor ve kaşenime sesle-niyor: "Eniştemiz geldi!..." Hoşuma gidiyor aile tarafın-dan kabul edilmek. Ama kaşenim olarak düşündüğüm kızdırıyor beni, "sümüklü" diye. Biraz üzülüp, bozuluyo-rum ama kaşensiz de olmaz diye düşünüyorum. Onun için yaz tatillerini özlüyorum.

Yaz tatillerinde düğünler oluyor. Kimi sünnet olu-yor, kimileri evleniyor ama sonunda illa ki düğün oluyor. Eğleniyor herkes, sevinci paylaşıyor. Gündüzden düğün yeri ayarlanıyor. Bir taraftan zemin üzerindeki tümsekler düzlenirken, çukur olan yerler dolduruluyor. Tahtalar kesiliyor, pxeçiç için Yer sulanıyor tozlanmaya karşı. Gençler akşama hazırlık yapıyor. Kızlar süsleniyor, er-kekler saçlarını sakallarını bir düzene sokuyorlar. **Hatıyako, Pşase Thamate**, düğün sahibi genç kız ve genç erkek ev ev dolaşıp kızları topluyor ve ev halkını düğüne davet ediyorlar. Düğün saati yaklaştıkça gençle-rin heyecanı artıyor. Yüreklere artık kıpır kıpır. Sonsuz sevdalara açık her biri. Düğün başlayacak artık. Kızlar bir sıra inci gibi diziliyor. Karşılarındaki delikanlılar ise

dünyayı ben yarattım havasında. Yan taraftaki izleyiciler herkesi pür dikkat incelemeye koyuluyor. Hatıyako mızıkayı eline alıyor, düğünün başlayacağı işaretini verip **Pşınavo**'yu yerine davet ediyor. Pşınavo pşine elinde yerini alıyor. Her bir şeyi gözden geçiriyor ve hatıyakoya göz göze geliyor, tamam ben hazırım diyor. Hatıyako oyuncularını davet ediyor oyuna. Artık pşine devrededir ve pşinenin tuşları konuşuyor. Artık pşineyi kimse susturamaz. Pşine **voredleri** yayar, ta ki voredlerin geldiği yere kadar. Getirilen asırlaşmış ezgiler, sürgünün evlat ve torunlarını kimliklerine ve memleketlerine ulaştırır beyinlerde. O ezgiler ki yürekleri parçalar, yürekleri coşturur her bir bedende. Ezgileri çıkaran pşine artık bir ilahedir. Onun tuşlarına dokunan, sürgün pşınavonun parmakları hipnotize olur. İlahe pşine, sürgün pşınavonun yüreğini içine alır okşar, okşar, okşar... Sürgün pşınavo sonsuz bir doyuma erişmeye çabalar. İlahe pşine, bunun öyle kolay olmadığını sürgün pşınavo'ya **Oşhamafe**'yi göstererek okşamasını keser. Sürgün pşınavonun boğazı düğümленir, parmakları hipnotizmadan çözülür, yorulur ve yığılır. İlahe pşineyi bir başka sürgün alır. Her bir değişim, bir öncekinin tekrarı olur. İlahe pşinenin nağmeleri her bir sürgün pşınavonun parmaklarında yürekleri daha bir parçalar, daha bir coşturur sıcak yaz gecelerinde... Çocuklar ilahe pşinenin gözdesidir. Onları içine daha çok çekmek ister ve çocukların küçük yürekleri daralır, daralır...

Çocukluğumuzda canlı olarak dinlediğimiz ilk müzik enstrümanı pşineydi. Babaannem, amcalarım, halalarım, annem, ablam güzel pşine çalıyorlardı. Ne zaman bir araya gelirse, ne zaman birileri misafir olarak gelse pşine ortaya çıkar, ona hünerleri gösterilirdi kullanıcıları tarafından. Bir çocuk olarak hemen pşinenin yanına sokulurduk ister istemez. Elimize almak istediğimizde kızardı büyüklerimiz: "Dokunmayın ona!... Çekil!... Çekilin ordan!..." sözleriyle. Ona dokunamamanın sırlarını biraz daha olgunlaştığımızda anlayacaktık. O bir köşede sessiz, bize bakar, bizim onu almamızı, kendisiyle oynamamızı isterdi.

Babam Hac için Mekke'ye gidip döndüğünde ablama oradan bir küçük oyuncak pşine getirmişti. Ablamın sevincine ortak olmuşuk ağabeyimle beraber. Ablam onu çalmaya başladığında ağabeyimle beraber oynar, büyüklerimizin nasıl oynadıklarını taklit ederdik. Hakunaj, Gülahmet Dayı, Karadaşlı Mahmut Dayı, Doşemedaşlı Ferdavus taklit ettiğimiz tiplerdi. Herkes kahkahayla yerlere yığılırdı. Ablam o minik oyuncakıyla yatar kalkardı. Bize vermez, biz ise onu ondan alıp oynayabilmek için bin türlü hile yapar, bir türlü başarılı olamazdık. Ne zaman elimize alsak ya dayak yer, ya da azar işitip otururduk. Sabah kalktığımızda ilk işimiz gizlice onun yanına gitmek olur, onu elimize alıp sesini kimse duymayacağı bir köşede seslerini keşfetmekle uğraşıp özelemlerimizi gidermeye çalışırdık. Her seferinde yarım kalan bu istemi bir başka güne, bir başka zamana diye erteler dururduk.

İşte o pşine, çocukluk yıllarımızın en değerli, en ulaşılmaz oyuncakıydı. Pşine Çerkeslerin acılarının, sevinçlerinin, duygularının ortak bir sesi, bir diliydi. O yaşanan olayları, ağızlardan dökülen sözcüklerden daha iyi anlatan bir tanıktı.

Liseyi bitirdiğimde iki kültürde yetişmenin verdiği bir kimlik arayışı, yaşamın dengesizlikleri, bir yüksekkula girebilme kaygısı, daha doğrusu gelecek kaygısı, ayrıca ideolojik ayrışma ve çatışmaların bende oluşturduğu karmaşık duygular içerisindeydim.

1977 yılında ilçemizde bir Kuzey Kafkasya Kültür Derneği kurulunca bir grup arkadaşla birlikte oradaki yerimizi hemen almıştık. O ana değin kulaktak kulağa dinlediğimiz, yaşayarak öğrendiğimiz Çerkeslerin dramını artık okuyarak tüm gerçeğiyle öğreniyorduk. Kendi çapımızda bir ulusal bilinçlenme sürecini başlatmıştık. İlk işimiz Adıge alfabesini öğrenmek oldu. Kendi aramızda Kafkasya, Çerkesler ve Türkiye'ye geliş üzerine seminerler düzenliyor, karşılıklı birbirimizi bilgilendiriyorduk. Kısacası kendimizi yeniden keşfetmenin mutluluğuyla karmaşık duygularımdan yavaş yavaş sıyrılıyordum. Bu ara, derneğimize iki pşine bağışlandığında oldukça sevinmiştik. Her boş kalışımızda onları elimize alır, bir parça çıkarmaya uğraşır, seslerini keşfetmeye çalışır, her seferinde başarısız kalırdık. Bir gün can arkadaşım Oğuz ile birlikte pşineleri elimize alıp uğraşmaya başlamıştık. Bir takım sesler çıkartıyorduk, fakat sonunu getiremiyorduk. Oğuz: "Ben bu işi yapamayacağım" diyerek pşineyi bırakmıştı. Ben hala uğraşıyordum. Bir **zefakoyu** çözmeye çalışıyordum. Suratım bin bir çeşit oluyor, adalelerim kasılıyor, vücudum çeşitli şekillere giriyor, bir türlü sesleri birbirine bağlayamıyordum. Pşineyi bırakıp, sanki ağır bir yük taşımış gibi sere serpe oturdum. O ara Oğuz bana dönerek :

- Sen o pşineyi çalamazsın, kendini boşuna yorma kabiliyetin yok. Deyince sinirlenmiştim. Oğuz'a dedim ki:

- Ben o pşineyi çalacağım, seni de oynatmayaacağım.

Oğuz'a kızgınlığımdan o gece pşineyi eve getirmiş, bu sefer de evde kaldığım yerden devam etmeye başlamıştım. Bir anneme, bir babaanneme soruyordum. Oluyor mu, olmuyorsa nasıl olacak. Annem kızıyor bu halime, başka uğraşacak bir şey bulamadın mı diye. Ama babaannem seviniyor. Hatta çok ama çok seviniyor. Babaannem, yaşadığı bir üzüntüden sonra felç geçirmişti. Sol yanı tutmuyordu. Zor yiyor, zor yürüyor, zor anlaşılıyordu. Babaannemin benim pşineyi öğrenmeme sevinmesi beni daha bir kamçılardı. Artık gündüzleri dernekte, geceleri evde bıkmadan, yorulmadan pşinenin seslerini keşfediyordum. Yorucu bir zaman sürecinden sonra artık sesleri keşfetmiş, bu sefer de repertuar genişletme çalışmalarına başlamıştım. Yöremizdeki pşinavo ailesine bende katılmıştım. İkinci sınıf bir pşınavo. Usta pşınavo düğünde yorulunca, o dinleninceye değin düğünü ben idare ediyordum. Ben pşineyi elime aldığımda dernekten arkadaşlarım yanıma geliyor, **agu** onlar vuruyor, dejuv ve voredleri onlar söylüyorlardı.

Derneğin gençleri olarak, çağrılı olsak da olmasak da her düğüne katılıyor, unutulmuş oyunları, yitirdiğimizi zannettiğimiz, asırlaşmış düğün **xabzelerini** büyüklerimizden öğrenip her düğünde uyguluyor, izleyenlerin şaşkınlığı ve beğenisini gördükçe bir sonraki düğüne daha bir istekle katılıyorduk. Yıllardır yapılamayan coşku düğünleri yeniden canlanmaya başlamıştı. Belli bir yaşta insanların katıldığı düğünlerin yerini artık her yaşta insanların katıldığı düğünler almış, yılların kaybolan

o güzelim pşnavoları teker teker ortaya çıkmaya başlamıştı. Bizle başlayan bu hareketlilik düğüne gelen tüm insanlara yansiyordu. Ortaya bir mutluluk ve sevinç tablosu çıkıyor bu da insanların yüzlerindeki ifadele kendini buluyordu.

Amcamların evine taşınışımız bugünlere denk geliyordu. Pşneyi artık öğrenmiştim, hatta kendi çapımda ustalaşmaya bile başlamıştım. Babaannemle artık aynı odada kalıyorduk. Bazı geceler eve geç dönerdim. Babaannem ise yatmaz, ben dönünceye değin pencerede beni bekler, görünce de seslenirdi:

- Halil, **vora, vora**, yavrum!...

Ben de:

- **Seri, seri. Şıyeba, ha'e vu şıs şeşnuke xuge goll**, derdim. Peşinden babaannem gece yarısı kahkahayı patlatırdı. Aslında o benim Çerkesçe'ye gülüyordu. Alfabeyi öğrenince ona Çerkesçe hikayeler okuyordum. İlk başlarında kötü olan telaffuzum yavaş yavaş düzelmeye başlamıştı. Ben Adığexer diye büyük laflar etmeye çalışınca babaannem:

- **Mode mode, yepl** diye bana dudak bükür, beni beğenmezmiş gibi yapar ama bilerek beni kışkırtarak konuşturur, sonra da gülerdi.

Sabah kahvaltıdan sonra pşneyi alır, yanına oturur, başlardım çalmaya. Beni dinlemekten bıkmaz, yanlışlarını söyler, bazen de dayanamaz, pşneyi benden alır, o hasta haliyle çalar, doğrusunu öğretmeye çabalar. Her seferinde Döşemedaşlı Cefi'yi örnek verir, onun ne kadar usta bir pşnavo olduğunu söyler, onun bestelediği müzikleri çalar, onun ne duygulu, pşneye ne denli tutkun olduğunu anlatırdı. Hey gidi **Thamıç Cefi, yi voredijhemre kojıg, keğot cı...** diye hayıflanarak; "Haydi, **uç mode, Sefer dexeme adıy ko. Ay nex tereze yevost...** diye yoremizin en usta pşnavosu Sefer Dayı'ya gitmemi salık vermişti.

Bir akşam babaannemin sözünü tutup Sefer Dayı'nın yanına gittim. Sefer Dayı tüm yaşamı boyunca oldukça sıkıntılar çekmiş, hayatın şamarını yemiş, hayatın tüm olumsuzluklarına rağmen direnen, onurlu, alçakgönüllü tam bir Çerkes beyefendisiydi. Bakışlarıyla, davranışlarıyla biz gençleri onore ederdi. Bize, bizim bir büyüğümüze göstermemiz gereken saygıyı gösterirdi. Onun bu ince nezaketi, bize, insan sevgisini, daha doğrusu insanlaşmayı aşıliyordu. Biz onun farkına daha sonraları varacaktık... Kendisine pşneyi tüm güzelliğiyle öğrenmek istediğimi anlattım. Bana yardımcı olursa çok sevineceğimi, kendisini sık sık dinleyebilmeyi arzuladığımı ilettim. Sevmişti. "Ne güzel, ne güzel. Böyle öğrenmeye azimli, istekliler olursa hiç bir şey unutulmaz." dedi umutsuzca. Arkasından pşneyi eline aldı. Sefer Dayı ve pşne artık baş başaydılar. İnce bir sestten başlayıp kalın seslere doğru giden, duygu yüklü, insanın yüreğine inen bir **zefakoçih** çalıyordu. Sefer Dayı'nın gözleri bir noktaya takılmış, artık kimseyi görmüyor, kimseyi iştirmiyordu. Parmakları sanki tuşların üzerinde bale yapıyor, ayakları ise sanki pamuk üstünde uçarcasına ritim tutuyordu. Sefer Dayı pşneye dans eder gibiydi. Pşne hoşnuttu bu ilgiden!... O zaten böyle ilgiler istiyordu her zaman... Hızlandı her ikisi de. Zefakoçih'tan **Zegelate** geçmişler, tempo hızlanmıştı. Duymadığım ezgiler işitiyor, pşnenin maharetlerini ve

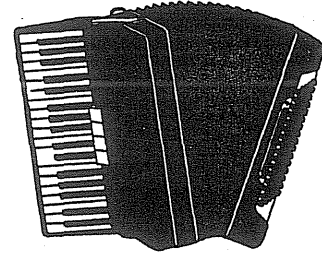
onun muhteşem sesini bir ustadan dinleme farklılığını canlı olarak yaşıyordum...

Bu dinletinin sonunda, neden orada bulunduğu-
mun yanıtını almıştım. Babaannemin beni Sefer Dayı'ya göndermesinin nedeni ilahe pşnenin gizlerine yapılacak bir yolculuk içindi. Yolculuk yorucuydu ve yolculuk şöfö-
rü varsa sonsuzluğa gidiyordu. Doğrusu ilahe pşne işini iyi biliyordu...

Artık duygularımı pşneye yüklemiştim. Günler, ayları kovalıyor ve ayrılmaz bir ikili oluşturuyoruz. Parmakların su toplamıyor, pşnenin tuşları onlara sıcak bir şefkat gösteriyordu. Bu sıcak şefkate ben de, bir zefakoçih ve **vuc** besteleyerek karşılık veriyordum. Çevremiz kalabalıklaşıyor, düğünlerin, **zexeslerin** vazgeçilmez davetlileri oluyor, yaptığımız işlerden büyük mutluluk duyuyorduk.

O günler artık çoktan gerilerde kaldı. Babaannem, Sefer Dayı, oyunlarını taklit ettiğimiz kimi insanlar bedenlen hayatta değiller. O güzel insanlar **Nartij Tha**'nın himayesinde ince ruhlarıyla ülkelerine geri döndüler. Oşhamafe'nin eteklerinden doruklarına ulaşan kalabalıklara karıştılar. Şimdilerde ilahe pşneye voredler söyleyerek çocuklarının dönmesini bekliyorlar...

...Ve ben ilahe pşneyi ne zaman elime alsam Oşhamafe'deki o kalabalıkların pşne ve voredleriyle bana katıldıklarını hissederek gibi olurum.

Pşne: mızık, armonika

Dejuv: müziğe sesle yapılan eşlik

Kaşen: sevgili, yar

Pxeçic: vurmali tahta ritim

Hatıyako: düğünü yöneten, yönlendiren

Pşşe Thamate: düğünde kızların lideri

Pşnavo: mızık çalan

Vored: şarkı

Oşhamafe: Kuzey Kafkasya'daki mitolojik Kaf Dağı, Elbruz

Zefako: Adıgelerin ağır bir oyunu, kafenin anası

Agü: müziğe yapılan ritmik alkış

Xabze: gelenek, görenek, anane

Vora, vora: sen misin, sen misin

Seri, seri, ha'e vu şıs şeşnuke xuge goll: Benim, benim.

Neden oturuyorsun? Gece yarısı oldu, yatsana.

Mode, mode yepl: Şuna bak sen

Thamıç: Acınası, zavallı

Yi voredijhemre kojıg, kegot cı: Şarkılarıyla gitti. Bul şimdi.

Uç mode: Çekil başımdan

...dexeme adıy ko. Ay nex tereze yevost: ...gile git. O daha iyi çalar.

Zefakocih: Adıgelerin en ağır oyunu, kafenin anası, babası.

Zegelate: Adıgelerin en hızlı oyunlarından biri. Leperuş

Vuc: Çiftlerle oynanan herkesin katıldığı düğünün final oyunu

Nartij Tha: Mitolojik Adıge Tanrısı

Kafamın içinden haberler

Kafamın içine girdin,
fakat dikkatli gezin,
Çarpma, yeşeren kılıçlara.

Baş kesildiği yere bir zamanlar gitmiştim.
Burada olan her şey çok çabuk yapılıyor,
Bekletilmeden kimse kapı hemen açılıyor,
Altın kılıç asılmış hemen yarı başına.
Koparıyor tek vuruşla başın.
Atıyorlar bir kenara.
Sonra da bedenin ile yaşıt
Yeni bir baş takıyorlar.
Ne ücretin, ne adın var,
Rahatlıyorsun:
Yepyeni bir baş ile
Dönüyorsun geriye.
Değiştirildiği doğru,
Bir anda binlerce başın.
Tıpa tıp benzeşiyor
Takılan tüm kafalar.
Bilmek istersen şimdi kafanın biçimini
Gereksiz senin için ne ayna, ne de bilge.
İlk karşılaştığına yönel ve bak şöyle:
Seninlike benziyor onun başı da işte.

NALBI

Adıgey'den bir mektup var

Merhaba Değerli Arkadaşlar,

Sizlere yazmaya iyi niyetli, milli duygularla dolu insanlar sayesinde karar verdik. Konu, Adıge gençliğinin yaşam biçiminden kesintiler.

Bizler, Adıgey Maykop Teknoloji Üniversitesi 3. Sınıf Turizm Fakültesi öğrencileriyiz. 1994 yılında açılan okulumuz üniversite statüsünü aldı. Üniversitemizde halen, tüm Kuzey Kafkasya'dan, Adıgey, Karaçay Çerkesk, Khabardey Balkar, Abhazya, Çeçenya, Dağıstan Cumhuriyetleri ve kıyı boyu Şapsığ olmak üzere 7000 öğrenci öğrenim görmektedir. Üniversitemiz açıldığından beri değişmeyen rektörü, Thakuşine Aslan. Kısacası Adıgey, Rusya'nın önemli yüksek öğrenim merkezlerinden biri konumunda.

Genç Cumhuriyetimizin, genç öğrenim kurumları çağdaş eğitim sistemini yakından izleme olanağına sahip değiller. Okulumuzda gençlerin haklarını korumak amacıyla UNESCO'nun programı doğrultusunda bir "Gençlik Klübü" kurduk. Üniversite öğrencileri, klüpte toplanıyorlar, sergi, şiir, kitap geceleri gibi bilimsel etkinlikler düzenliyorlar. Almanya, Fransa gibi yabancı ülkelerdeki sivil toplum kuruluşları da dahil, bizim konumumuzdaki çeşitli örgütlerle de iletişim içerisindeyiz.

Tüm bunlardan daha somut olarak "Berlin Gençlik Dayanışma Derneği" (Freie Hilfe Berlin e.v.) ile aktif çalışmalarımız devam ediyor. Geçtiğimiz yaz tatilinde Berlin'den 7 kişilik bir genç grup söz konusu dernek tarafından Adıgey'e gönderilmişti. Adıgey'in turistik yerlerini gezen Berlinli arkadaşlarımız, hem bizlerden gördükleri sıcak ilgiden hem de Adıgey'in doğal ve tarihi güzelliklerinden oldukça memnun kalarak ayrıldılar. Gezilerinin asıl amacı olan ekolojik araştırmalardan da istedikleri sonucu aldıklarını yazışmalarımızda belirtiyorlar.

Bu gezinin ardından Berlinli arkadaşlarımız tarafından bir grup Adıgeyli öğrenci Berlin'e davet edildik. Bir haftalık Almanya gezimizde arkadaşlarımızla bağlarımızı pekiştirdik, ileriye dönük projeler hazırladık, gerçekleştirmeye çalışıyoruz.

Yukarıda vurguladığımız her şey karşılıklı insan ilişkileri açısından çok önemli. Fakat bizlerin Adıge gençlerinin birtakım artı amaçları olmalı, zaman bizlere bir çok sorumluluklar yüklüyor.

Almanya gibi bazı Avrupa ülkeleri çeşitli neden ve amaçlarla Adıgey'e geliyor, görülmeye değer yerlerini geziyorlar. Peki neden Adıge gençleri buraya gelmiyor, neden gelmek istemiyorlar? Kendi anavatanlarını görmek için bir istek duymuyorlar?

Dil, gelenek, göreneklerimiz açısından, tarihi topraklarımızı görmek, Adıgey'de kalan Adıgeileri tanımak ne kadar önemli sonuçlar verecektir.

ÇAĞRIMIZ ADIĞE GENÇLERİNE, ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK!

Sizleri ağırlamaktan, dağlarımızı, ormanlarımızı, akarsularımızı, kısacası doğal zenginliklerimizi birlikte solumaktan gurur duyacağız.

Bu konuda bilimsel anlamda bir "Gençlik Merkezi" kurma projemiz var. Projemize dış ülkelerden de katılım olacak. Niçin bu organizasyonda Adıge diaspora gençliği de olmasın?

Böyle bir katılımın Adıgeiler açısından çok önemli olacağına inanıyoruz. Yani Kafkasya olarak hazırız ve sizleri gönülden davet ediyoruz.

Not: Yazışmalarımız Adıgece, Rusça, Türkçe, Arapça, Fransızca, İngilizce ve Almanca olabilir.

Adres: 352700/Rusya Federasyonu

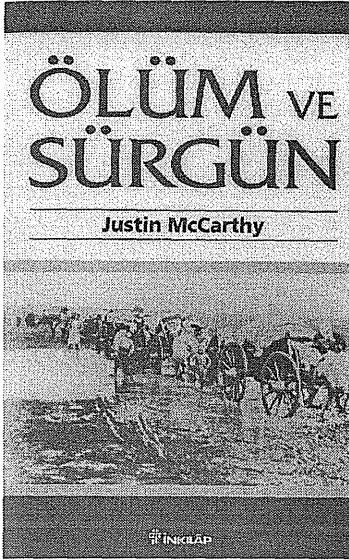
Adıgey Cumhuriyeti

e-mail: root@mgti-Adygeya.su

Telefon: 87722 39957

87722 31342

YENİ YAYINLAR

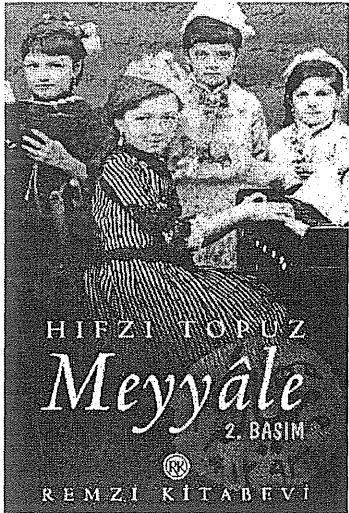
Justin McCarthy, **Ölüm ve Sürgün**, İnkılap Yayınları, İstanbul 1998.
Çeviren: Bilge Umar

"Çarlık Rusyası'nın benimsediği yöntem, daha sonra Kafkasya'da ve Balkanlar'da uygulanacak olan, göçe zorlamanın klasik yöntemi idi: evleri, tarlaları yak, yık; kaçırmaktan ya da ölmekten başka seçenek bırakma."

Lousville (ABD) Üniversitesi'nde Tarih Profesörü olan Justin McCarthy Balkanlar ve Orta Doğu üzerine birçok çalışmalar yapmış ve bunları yayımlamıştır. "Birinci Dünya Savaşı sırasındaki Osmanlı nüfusu üzerinde yaptığım araştırmalar, beni, Müslümanlar arasındaki ölüm ve göçü konu alan bu çalışmaya götürdü." diyen Justin McCarthy, araştırmalarını derinleştirdikçe, Kafkasya, Anadolu, Kırım ve Balkanlar'daki yüksek nüfus kaybı ile karşılaşılıyor.

İstatistikler, 19. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında Müslüman nüfusun dörtte birinin yok olduğunu gösteriyor. Nüfustaki büyük fark ile karşılaşan yazar, tarih kitaplarında yer almayan bu kaybın sebebini; ölüm ve sürgüne, bağlıyor. Çok geniş ve uzun bir araştırmanın sonucu olan bu eser, Kafkasya'da olmuş olan ve kaynaklarda da genişçe yer verilmemiş olan tarihin ayrıntıları ile dolu.

İnkılap Kitabevi tarafından 1998 tarihinde yayımlanan kitap, tarihin doğru ve objektif olması gerekliliğini, halklara haklarının verilmesini bir kez daha gözler önüne seriyor.

Hıfzı TOPUZ, **Meyyale**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1998, 224 sayfa.

"...II. Mahmut'un eşi Pertevniyal Kadınefendi Fatma'nın önünde durarak yeşil gözlü, sarışın iki aylık çocuğun yanaklarını okşadı. Sonra Fatma'ya dönerek Çerkesçe,

"Yavrun çok güzel maaşallah. Onu bana satar mısın?" dedi.

Fatma'nın gözleri yuvasından fırladı.

"Ne dedin, satmak mı? Ölürüm de satmam. O benim bir tane kızım, kimselere vermem onu."

Pertevniyal Kadınefendi,

"Evet, satmazsın, haklısın. Ben de anayım. Beni de beş yaşında Çerkezistan'dan getirdiler, sonra da cariye olarak sattılar. Ama Allah'ın talihli kuluymuşum, saraylara girdim, ikbal oldum, padişah karısı oldum..."

Hıfzı Topuz'un çeşitli belgeler ve aile mektuplarından yararlanarak kaleme aldığı bu tarihsel romanda, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü sırasında yaşanmış olaylar anlatılıyor.

Saray'da II. Mahmut'un karısı Şapsiğ kökenli Pertevniyal Valide Sultan'ın yanında büyütülen, Ubih kökenli Meyyale'nin çevresinde gelişen olaylar sürükleyici bir biçimde anlatılmış.

Abdülaziz'in devrilmesi, Abdülhamit dönemindeki yargısız infazlar, şeriatçıların devrimlere karşı direnişleri ve dönemin siyasi entrikalarını daha iyi anlamak isteyenler için tavsiye edebileceğimiz ilgi çekici bir eser.

Örgütlülüğümüz güçleniyor

Çağdaş toplumun "örgütlü toplum" olduğu bilinciyle sürdürülen birlik çalışmalarında geçtiğimiz yıl önemli adımlar atıldı. Kafkas Derneği Türkiye'nin çeşitli il ve ilçelerinde kurulan şubeleri ile yıllar eksikliği ve özlemi duyulan örgütsel birliğin gerçekleştirilmesi yolunda önemli mesafeler katetti. Bu sayımızda, geçtiğimiz çalışma döneminde açılan şubelerimizi ve yöneticilerini tanıtıyoruz.

Kafkas Derneği Çanakkale Şubesi*Kurucular*

Rahmi Eryiğit (Başkan)
Sedef Sayım (Bşk. Yrd.)
Cavit Koyuncu (Sayman)
Mustafa Kalkan (Yazman)
Afet Kars
Semahat Alagök
Ferit Altunışık

Kafkas Derneği Kayseri Şubesi*Yönetim Kurulu*

Sabahattin Dişner (Başkan)
Cafer Aslan (Bşk. Yrd.)
Saim Gülden (Sekreter)
Ertuğrul Atıcı (Sayman)
Necmettin Kılıç
Ahmet Özden
Şeref Ceyhan

Kafkas Derneği Kocaeli Şubesi*Kurucular*

Şükrü İnci
Hikmet Canay
Erdal Yenişen
Ender Şenol
Kubilay Argun
Erdal Çatan
Halis Çakır
Sami Korkut
Merih Yiğit
Nurhan Özcan
Meral Atan

Kafkas Derneği Manisa Şubesi*Yönetim Kurulu*

Menderes Hırçiner (Başkan)
Kerim Aktürk (Bşk. Yrd.)
Emine Uçak (Sayman)
Müşerref Necat (Sekreter)
Fahri Tay
Abdullah Hırçiner
Kadir Yılmaz

Kafkas Derneği Pınarbaşı Şubesi*Yönetim Kurulu*

Sinan Karaçay (Başkan)
Avni Kaynar (Bşk. Yrd.)
Nafiz Aydemir Skreter
Fatih Yıldırım Sayman
Hakan Arslan
Aydın Yağan
Musa Arslan

Kafkas Derneği Tokat Şubesi*Yönetim Kurulu*

Erkan Haykır (Başkan)
Habib Karabekiroğlu (Bşk. Yrd.)
Zeki Südüpak (Sekreter)
Mustafa Akbay (Sayman)
Fevzi Ay
Aladdin Şimşek
Recep Bay

Kafkas Derneği Pendik Kaynarca Şubesi*Kurucular*

Orhan Özmen
Nuriye Bayrak
Ruşen Güser
Nuray Toğuz
Emrullah Çelik

Kafkas Derneği Pazar Şubesi*Kurucular*

Ahmet Ülkü
Cahit Ülkü
Cemal Arslan
Harun Güler
Yahya Olgun
Mustafa Diker
Yusuf Baş
S. Yavuz Baş

Kafkas Derneği Samsun Şubesi*Kurucular*

Abdülkadir Özyılmaz
Sakure Yükselci
Hüseyin Erdem
Kabire Özdemir
Ekrem Akalın
Ali Köksal
Şakir Yüksel
Kemal Bay
Muharrem Akar
Nevzat Yavuz

"Dünden Bugüne Kuzey Kafkasya"

Bilkent Üniversitesi Öğrenci Konseyi Diploması Kulübü tarafından 6 Mayıs günü "Dünden Bugüne Kuzey Kafkasya" konulu bir konferans düzenlendi. Güzel Sanatlar Fakültesi'nde yapılan konferansa konuşmacı olarak Özdemir Özbay, Hasan Kanbolat ve Sevdâ Alankuş Kural katıldı.

Bitlis'te İlk Ekip

Bitlis'in Ahlat ilçesinde 23 Nisan 1998 günü kutlanan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda Yatılı İlköğretim Bölge Okulu bünyesinde kurulan Kuzey Kafkas Halk Dansları Ekibi ilk gösterilerini yaptı. Bu ekip Ahlat Kaymakamı'nın, Y.İ.B.O. Müdürü ve değerli idarecilerinin, yine Y.İ.B.O. öğretmenlerinin ve yörede yaşayan bir çok hemşehrımızın değerli katkılarıyla oluştu. Ayrıca, bu ekip, Bitlis'te ilk olma özelliğini taşıyan ekibin ilk gösterisi yoğun merak ve ilgiyle karşılanmıştır.

ABHAZYA'DA KURBAN BAYRAMI

Kafkas-Abhaz Dayanışma Komitesi öncülüğünde derneğimizce yürütülen "Kurbanlarımızı Abhazya'da Kestirelim" kampanyasına ilgi ve katılımlarınızla Kafkaslar'ın mağdur ve mazlum bölgesi Abhazya'da muhteşem bir bayram yaşandı. Başta sayın Cumhurbaşkanı olmak üzere tüm devlet ricali ile halkın kaynaştığı hafızalardan silinmeyecek şekilde sonuçlandı. İnsanlar özlemini duydukları moral ve manevi değerleri daha yakından tanıdı, anladı.

Birlik Kardeşlik Böyle Olur!

Kampanya Türkiyemizin her yöre ve kesiminden büyük ilgi gördü. Kafkas kökenli olan olmayan yüzlerce insan dini bir vecibeyi yerine getirmekle kalmadı, Abhazya'ya önemli bir yardım ve büyük moral verdi.

Katkı ve destekleri nedeniyle Kafkas-Abhaz Dayanışma Komitesi ile Ankara temsilcisi Bediz Tantekin'e, Kafkas Derneği Genel Başkanlığı'na, İzmit, Kayseri, İnegöl, Tokat, Sivas, Gebze, Düzce, Bozüyük, Eskişehir, İstanbul-Abhaz, İstanbul Güngören Kafkas, Bursa Birleşik Kafkas dernekleri ile Almanya Hagen, Münih, İngiltere, Londra Kafkas Derneklerine, "GÖREV HEPİMİZİN" anlayışı ile kişisel olarak yörelerinde önemli katılım sağlayan Amerika'dan Sayın Burhan Şat (Satar) Hocamıza, İngiltere'den Burhan Ciba'ya, Nevşehir'den Yakup Karadöl, Bandırma'dan Av. Nejan Nart Ünver'e, kısacası başta CHP Genel Başkanı Deniz Baykal olmak üzere herkese yürekten teşekkür ediyor, ebediyete intikal edenlere Allah'tan rahmet diliyoruz.

Hedef Gelecek Kurban

Bu yıl kampanyaya katılamayan dernekler başta olmak üzere herkesi gelecek yıl için bu hayırlı ve gerekli kampanyaya davet ediyoruz. Bu nedenle bazı hususları bilgilerinize sunmayı zaruri görmekteyiz.

- Bu yıl vekalet veren bazı değerli katılımcılar adres bildirmediklerinden kendilerine mektup ve belgeler gönderilememektedir.

- Mark olarak yatırılan kurban bedellerinin dolara çevrilmesi sorun olmaktadır. Bu nedenle gelecek yıl sadece dolar hesabı kullanılacaktır.

Para yatırılması ve havalelerin son günlere bırakılması yatırıldığına dair telefon ve faks ile bilgi verilmemesi bazı karışıklıklara neden olmuştur. Bundan böyle bayramdan mutlaka en az 10 gün önce kampanya sona erdirilmelidir.

- Bu yıl biri sadece kurban kesimleri, yapılan toplantılar, halkın duygu ve düşünceleri ile ilgili diğeri, Abhazya'nın son durumu çeşitli etkinliklerle Gagra'daki ABHAZYA BAŞARAN KOLEJİ'ndeki eğitim öğretim görüntüleri olan Abhazya ile ilgili son derece kapsamlı iki kaset yapılmıştır. Her iki kasette önemli olmakla birlikte özellikle kurbanla ilgili kasetlerin izlenmesini tavsiye ediyoruz. Arzu edenlere iki kaset (10) milyon birini 6 milyon olarak ödemeli gönderebiliriz.

Sakarya Kafkas Kültür Derneği

NOKTA DERGİSİNE TEKZİP

Haftalık Nokta dergisinde Türkiye'deki Çerkeslerin siyasal tercihleri ve örgütlenme çalışmalarına ilişkin, derginin 29 Mart-4 Nisan tarihli sayısında çıkan yazısı üzerine Kafkas Derneği Merkez Yönetim Kurulu, 6 Nisan'da söz konusu dergiye ve basın kuruluşlarına bir açıklama gönderdi. Aşağıda Kafkas Derneği Merkez Yönetim Kurulu tarafından yapılan açıklamayı okuyucularımızın bilgisine sunuyoruz.

Sn. Masum Türker'in Dikkatine

Kafkas Derneği Genel Merkezi'nden Basın Açıklaması

Ülke gündeminde seçim takviminin yer aldığı, Kafkas Dernekleri'nin güçlü ve merkezi tek yapı çatısı altında yer alma çalışmalarının yoğun biçimde sürdüğü bu günlerde;

"Tercih sürecindeler, Barış Partisi mi, HADEP mi, ÖDP mi? ÇERKESLER SİYASALLAŞIYOR." Başlığıyla, Nokta Dergisi'nin 29 Mart-4 Nisan 1998 tarihli sayısında yayınlanan, gerçeklere aykırı ve maksatlı haber-yazı ile ilgili olarak kamuoyunu aydınlatma ve Çerkes halkının tepki ve düşüncelerini dile getirme gereğini duymuş bulunuyoruz.

Sözü edilen yazıda, Kafkas kökenli araştırmacı-yazar Ümit Örtün'ün anlatımlarına atıfla ve özetle;

-130 civarındaki Kafkas Derneği'nden 109 tanesinin bir araya gelerek Kafkas Birliği adı altında toplandığı,

-Siyasallaşmanın ilk adımı olarak, Çerkesler'in mensubu oldukları partilerden istifa ettikleri,

-Değişik partilerden istifa eden Çerkesler'in tek bir siyasal çatı altında toplanmayı düşündükleri, tercihlerinin Barış Partisi, HADEP veya ÖDP olduğu,

ifade edilmektedir.

Türkiye'nin 60'a yakın yerleşim biriminde Kafkas Kültür Dernekleri kurulmuş ve yıllarca faaliyetlerini sürdürmüştür.

90'lı yılların öncesinde "...Kafkas toplumunun sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının daha güçlü biçimde karşılanması, daha güçlü temsil etkisinin yaratılması vb. bir çok nedenle..." tüm Kafkas Dernekleri'nin merkezi bir yapı ve çatı altında toplanması gündeme gelmiş, tüm derneklerce benimsenen bu görüş doğrultusunda, yapılan çalışmalar sonrası "Kafkas Birliği Derneği" yapısı oluşturulmuştur. Halen derneğimiz bu birlik çalışmalarının ortaya çıkardığı ana yapı olarak "Kafkas Derneği" adı ile Türkiye'nin 29 yerleşim biriminde kurulu şubeleriyle ve şubeleşme süreci devam eden dernekleriyle Kafkaslıların yaygın yegane örgütlü yapısı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Öncelikle bilinmesi gereken husus, Türkiye'deki derneklerin "Birlik konusundaki tek çalışması derneğimizin kuruluş çalışmalarıdır. Bu çalışmalar sonucu ortaya çıkan tek birlik yapısı da derneğimizdir. Bunun dışında Kafkaslılarca ayrı bir çalışma ayrı bir yapı oluşturulmadığı gibi, yazıda ifade edildiğinin tersine, adı geçen ya-

zarın kuruluş komitelerinde veya derneğimiz Merkez Yönetim Kurulu'nda herhangi bir görevi olmamıştır. Hayali komiteler ve hayali bir birlik varsa onlarla da bizim ilgimiz yoktur, olamaz da.

Bu gerçek dışılığın yanında, yazının ana kur-gusunu oluşturan Kafkaslılar Birliği oluşumu ile ilgili olarak, birliğin tek örgütlü yapısı olan der-neğimizden veya herhangi bir yöneticisinden bilgi almak gereği dahi duyulmadan hazırlanan yazının ne denli gerçekleri yansıtaacağı da tartışılacak bir konudur. Nitekim Kafkas toplu-munun en yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, toplumla iç içe etkin biçimde çalışan şubelerimiz veya şubeleşme sürecinde olan derneklerimiz bulunmasına rağmen, bu güne dek yazıda belir-tildiği gibi, bir siyasal yöneliş için partilerden toplu istifa duyumları alınmamıştır. Barış Partisi, HADEP, ÖDP tercihi iddiası da hayal mahsulü ve birlik çalışmaları sonucu etkin bir potansiyel oluşturan toplumumuzu kendi arzuları istika-metinde yönlendirme amaçlı gayretlerdir.

Türkiye'deki sayıları 6-7 milyonlarla ifade e-dilebilecek Kafkas toplumunun, toplum içinde, TBMM gibi önemli ulusal kurumlarda daha etkin biçimde temsil edilmelerini istemesi ve kültürel sorunlarını dile getirmesi en doğal haklarıdır. Bunu sağlayacak siyasal tercih ve çözümleri ü-retmeyi de bulup ortaya koyabilecek kadar aydın bir toplum olan Kuzey Kafkaslılar, siyasal hevesli ve hayal mahsulü yazıların etkisiyle değil, kendi doğrularıyla tercihlerini yapacaklardır.

Bulundukları yerlerde, tarihleri boyunca çağ-daşlığın ve aydınlığın simgesi olan Kafkaslı toplu-mumuz, laik Cumhuriyetimizin kuruluşunda, kahramanlarıyla Atatürk'ün en yakınında yer almışlardır. Doğaldır ki tercihlerinde bu özellikler-i ve demokrasiye içten bağlılıkları en önemli et-ken olacaktır.

Kamuoyuna saygıyla duyururuz.

Kafkas Derneği Genel Merkezi ve Şubeleri
Adına Merkez Yönetim Kurulu

Osetçe dil kursu

Oset hemşehrilerimizden değerli büyüğümüz Yahya Alpay Alan Vakfı'nda Osetçe Okuma ve Yazma Kursu açmıştır. 7. haftasına ulaşan kursa ilginin çok büyük olmasından dolayı Eylül ayın-dan itibaren hiç bilmeyenlere bir kurs daha açı-lacaktır.

Kafkaslılar Konya'da buluştu

Konya Kuzey Kafkas Derneği tarafından düzen-lenen "Kafkas Şenliği" 28 Haziran 1998 Pazar gününü İlgin Orhanözü Köyü'nde yapıldı. Açılış ko-nuşmasının ardından şenlikte, Şıpsı-P'aste, haluj ve ayran ikram edildi. Geniş katılımın olduğu şenlikte, Ankara'dan katılan sanatçımız Hayri Kazbek ve Kafkasya'dan gelen müzisyen Allo Nehune'nin şarkıları şenliğe ayrı bir renk kattı. Şenlik, değişik yörelerden hemşehrilerimizin ta-nışma ve kaynaşmasına vesile oldu.

Konya'da kooperatif kuruluyor

Saygıdeğer Adıgöler

Nedeni ne olursa olsun köylerimiz tamamen da-ğılmış durumda. Dağılmanın sonucu değişik sos-yal etkinlikleri olan ayrı çevrelerde yaşamaya başladık. Çevremizdeki etkileşimler kendi öz benliğimizi, dilimizi, yasa niteliğindeki törelerimi-zi, maalesef yaşamımızdan sildi.

Bugün kırk yaşın üstündeki nesil gittikten sonra mumla ararsanız dilimizi konuşabilen bir vatandaş bulamazsınız.

Şimdiden lütfen bir düşünün; kaçımızın ço-cukları dilimizi konuşuyor? Kaçımızın çocukları törelerinden haberdar? Kaçımızın çocukları töre-lerimize uygun, beklediğimiz davranışı gösteri-yor? Böylesine kültürü tükenmiş, dili bitmiş, benliği kalmamış, geçmişini masallarda dinleyen ve anlatan bir gençlik bırakarak gitmek cehen-nemi hak etmek kadar sorumluluk taşır kanaatindeyiz.

Eğer genç neslimizin düşeceği bu durum biz-leri rahatsız etmiyorsa mesele yok. Eğer bir ra-hatsızlığımız varsa bir şeyler yapmanın zamanı geçiyor. Bu gençlerimizi ve değerlerimizi korumak için birilerinin bir şeyleri yapmasını beklemek de-ğil, hepimiz bir şeyler yapabilmek için çaba gös-termeliyiz. Her duyarlı insanın elini bu yükün al-tına koyması gerekir. Bu düşünceden hareketle bir kapı açtık. Kafkas Kent Yapı Kooperatifini kurduk. Amaç; herkesi bir ev sahibi ve tatil köyü yapmak değil, herkesin oturabileceği gibi bir evi var zaten. Kar amacını da taşımıyor. A köylü, B köylü, A şehirli, B şehirli demeden bütün Kon-ya'da yaşayan hemşehrilerimizi kapsayan, yaşlı-mızla gencimizle bir arada yaşayabileceğimiz, kültür etkileşimlerinin yapılabileceği, sabah e-vinden çıkıp işine gidip gelebileceği, Konya'ya azami 25-30 km uzaklıkta, İstanbul yolu kıyısın-da bir köy kurmak istiyoruz. Bu birliktelik sağla-nırsa çağın gelişimi içerisinde ekonomik birlikteli-ği de getireceğimizi umuyoruz. Bu amaçla kapıyı açtık. Biz yönetim kurulu olarak, bu işlerde daha tecrübeli, daha aktif, inanmış, ehil kadrolara teslim ederiz.

Evleri isteğe göre 60m² 100m² A tipi, B tipi gi-bi, bahçeli, tek kat, bahçesini 500-700m² arası düşünüyoruz. Ancak bunlar genel kurulun kara-rıyla ya da İmar İskanın kararıyla değişebilir. Herkes sorumluluğu kendisinde hissederse bu projenin gerçekleşmemesi için hiç bir sebep yok.

Yönetim kurulu olarak, arsanın hemen alına-bilmesi için giriş 500 DM ayda 100 DM olarak belirlemiştik. 500 Mark bir anda veremeyecekleri için 150-200 DM gibi ödemek suretiyle kapatabi-rlirler. Üye olmak isteyenler mutlaka hemen bir miktar para yatırsın ki üye sayımız belirlensin. Kooperatif: S.S. Kafkas Kent Yapı Kooperatifi. Hesap Numarası: Toprak Bank Nalçacı Şubesi: 36-453326-2

Orhan NURAY (Başkan)

Nedim ŞAHİN (İkinci Başkan)

Ramazan MANGIR (Muhasisip)

Resim sergisi

16-26 Haziran 1998 tarihleri arasında Ankara'da Emlak Sanat Galerisi'nde Meral Sezgin'in sulu-boya resimleri sergilendi. Eskişehir doğumlu sanatçımız, daha önce Ankara, Elazığ ve Eskişehir'de kişisel sergiler açtı ve karma sergilere katıldı. Khabardey-Balkar ve Adıgey Cumhuriyetlerinde "tahta baskı" konulu el sanatları sergisi ve Almanya'nın Hannover kentinde suluboya resim sergisi açtı. Sanatçımız halen Kız Teknik Olgunlaşma Enstitüsü'nde resim öğretmeni olarak çalışmaktadır. Sanatçımıza çalışmalarında başarılar dileriz.

Hacımuratlı pikniği

7 Haziran 1998 Pazar günü Ankara Hacımuratlı Köyü'ne piknik düzenlendi. Kafkasya'dan konukların da olduğu piknik, yoğun katılım ile coşku içerisinde geçti.

Kafkasya'dan bilim adamları geldi

Adıgey Devlet Üniversitesi ve Araştırma Enstitüsü'nden 8 bilim adamımız Mayıs ayında Türkiye'deydi. Bu bilim adamlarımız: Zafes Aydemir, Vunarokova Mira, Vunarokova Raysa, Candar Mariyet, Shaplok Guçips, Çuyakova Nafiset Düzece, Bursa ve Balıkesir'de, Lovpaçe Nurbıy ve Huvaj Fahri ise Hitit Uygarlığı kalıntıları hakkında Ankara, Konya, Çorum ve Kayseri'de araştırmalarda bulundular. Araştırmalarına 11 Haziran'da son veren katile yurda geri döndüler. Kafkasya'dan gelen bilim adamlarımız tarafından kültürümüzün derlenmesi konusunda yapılan bu çok önemli çalışmanın gerçekleşmesinde emeği geçen tüm hemşehrilerimize şükranlarımızı sunuyoruz.

Genç hastamıza yardım

Eskişehir Kuzey Kafkas Kültür ve Dayanışma Derneği üyesi, İnegöl-Mezit Köyü nüfusuna kayıtlı, 1975 doğumlu, böbrek hastası A.Taldiya Sedat Aydoğ'un böbrek naklinde gerekli masrafların karşılanması için Eskişehir Valilik Makamı'ndan 11.5.1998 tarihli olurlarıyla gerekli izin alınarak bir kampanya başlatılmıştır. Konunun aciliyeti ve ciddiyeti göz önünde bulundurularak duyarlı hemşehrilerimizden kampanyaya destek vermelerini bekliyoruz. Katılmak isteyenler için, Eskişehir T.C.Ziraat Bankası Merkez Şubesi'nde 0117 0003 003 4310 136 no'lu hesap numarası açılmıştır.

Kayseri'de gece

22 Mayıs 1998'de Kayseri'de Abhazya'ya yardım için düzenlenen gecede Kafkas Derneği Genel Başkanı Muhittin Ünal 'Abhazya'nın içinde bulunduğu durum, yapılanlar ve yapılması gerekenler' konusunda bir konuşma yaptı. Geniş katılımın olduğu geceye Sungurlu, Pınarbaşı ve Şarkışla'dan hemşehrilerimiz de büyük ilgi gösterdi.

Eskişehir'de imza günü

22 Mayıs 1998'de Eskişehir'de, değerli yazarlarımızdan Mevlüt Atalay ve Özdemir Özbay'ın katıldığı bir imza günü düzenlendi. İmza gününde okurlarıyla buluşup sohbet etme imkanı bulan yazarlarımız akşam Eskişehirli genç arkadaşlarımızın hazırladığı "sürgün" konulu bir gösteriye katıldılar. Ardından M.Atalay ve Ö.Özbay'ın konuşmalarıyla noktalanan gece yoğun ilgi topladı.

Üniversitelere öğrenci kabul edilecek

Geçmiş yıllarda olduğu gibi bu yıl da Nalçık, Maykop ve Krasnodar Kuban Üniversiteleri'ne öğrenci kabul edilecektir. Her üniversitenin koşulları birbirinden farklıdır. Üç üniversitenin yönetiminden alınan bilgilere göre benzer olan üç husus şunlardır:

1-Bu yıl zayıf öğrenci (Liseden "Geçer" notla mezun olan öğrenciler) kabul etme yerine daha seçici olacaklar,

2-Ayda 6 saatten fazla devamsızlık halinde okulla ilişik kesme konusunda tavizsiz olacaklar,

3-Okullar 1 Ekim 1998 tarihinde resmen açılacağından bu tarihten sonra öğrenci kabul etmeyecekler,

4-Turist vizeli değil, tahsil için özel vizeli olarak gelenlerin kaydı yapılabilecektir.

Maykop Adıgey Üniversitesi

Ücret ve sistem değişikliği

Maykop Devlet Üniversitesi'nde geçmiş yıllarda hazırlık sınıfı iki yıl olarak uygulanıyordu. Bunun birinci yılı Rusça ve Adıgece öğrenime, ikinci yılı da tercih edilecek bölümün hazırlığına tahsis edilmekteydi.

Üniversite Yönetimi, bu sistemi değiştirme ve hazırlık sınıfını bir yıla indirip, ilk 4 ayı sadece Rusça ve takip eden ayları da bölüm hazırlığına tahsis etme çalışmaları yapmakta olduklarını, çok sıkı bir öğretim yılı olacağı için de zayıf öğrencilerin zorlanacağını, en çok 10 kişilik sınıflarda öğrenim yapılacağı için de maliyetin yükseleceğini, bu fiyatın da 1200 dolar/yıl olabileceğini ifade etmişlerdir. Diğer yıllarda tarife ise şöyledir:

İlgili bölüm	Hazırlık İkinci Yıl	1.sınıf ve sonrası
Hukuk Fak.	6000 Ruble	8000 Ruble
Ekonomi	3750 "	5000 "
Dil Fak.	3750 "	5000 "
Tarih Fak.	3750 "	5000 "
Pedagoji	3750 "	3750 "
Müzik Fak.	3000 "	4000 "
Diğer Fak.	3000 "	4000 "

Notlar

1- Dolar şu anda 6.15 rubledir. Üst sınıflarda ücret nispeten düşmektedir.

2- Maykop Üniversitesi bu yıl Tarih, Diller, Ekonomi, Literatür, Pedagoji, Biyoloji ve Spor Bölümlerine doktora öğrencisi kabul edecektir.

Uzunyayla Kafkas Kültür Şenliği düzenlendi

Kafkas Derneği Genel Merkezi tarafından planlanıp Kayseri, Şarkışla, Sivas, Gökşun ve Pınarbaşı derneklerince müşterek organize edilen UZUNYAYLA KAFKAS KÜLTÜR ŞÖLENİ 11 Temmuz 1998 tarihinde Pınarbaşı İlçesine bağlı Büyükgümüşgün Köyü yakınlarındaki vadide 10.000 civarındaki hemşehri topluluğunun katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Ürdün Prensi Ali'nin özel konuk olarak katıldığı şenlikte; Necdet Aşkın, Sabahattin Diner, Enver Kaplan, Cemalettin Ümit, Muhittin Ünal, Uzunyayla Thamadesi Kuşha Fikri, Vali Vekili Şemsettin Bey, Kayseri Milletvekili Osman Çılsal, Ürdün Prensi Ali birer konuşma yaparak şenlikle, Çerkes kültürü ve medeniyetiyle ilgili duygu ve düşüncelerini dile getirmişlerdir. Uzunyayla Thamadesi seçilen Sayın Kuşha Fikri'ye bir yıl süreyle yedinde bulundurmak üzere özel olarak Nalçık'tan gönderilen yamçı, başlık ve kalpak giydirilmiştir.

Uzunyayla Thamadesi Kuşha Fikri'nin konuşması

Çok sayıda Kafkas Kültür Derneği'nin katılmış olduğu şenlikte folklor ekipleri, Adıgece okuyan Ürdün'lü ve Türkiyeli şarkıcılar, Adıgece sunulan tiyatro gösterileri ve korolar saatlerce süren, birbirinden güzel programlar sunmuşlar ve büyük alkış almışlardır. Ayrıca, geleneklere uygun olarak yolcu edilen düğüncü kafilesinin dönüşünde hep bir ağızdan VARİDADA söylenerek gelinin indirilişi, Çerkes kıyafetli yaşlılar, Çerkes atlısı ve genç Prens Ali, basın ve katılımcıların ilgi odağı olmuşlardır. Tertip komitesince; en çok 5000 kişiye göre hazırlanıp hizmet planlaması yapılmasına karşın iki katı insanın gelmesi karşısında aksamalar olmuştur. İlk kez yapılan bu boyutta bir organizasyonda aksamalar kaçınılmazdır. Önemli olan aksayan hususları tespit edip gelecek yıllardaki organizasyonlarda bunların tekrarına meydan bırakmamaktır.

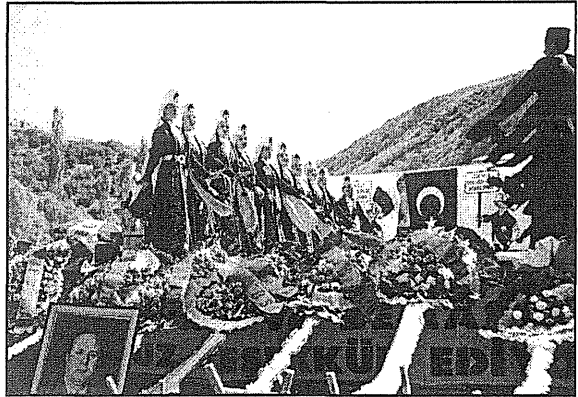
11 Temmuz saat 23.00'de son verilen birinci gün etkinliklerinden sonra 12 Temmuz günü de Kafkas Derneği Ankara Şubesi Folklor Ekibi iki köyde folklor gösterileri sergilerken, Ürdün Prensi ve 11 arkadaşı da Uzunyayla köylerini gezmişler

Genel Başkanı Muhittin Ünal, Ürdün Prensi Ali ile

ve Kaynar Nahiyesinde şerefine düzenlenen düğünde bol bol Çerkes oyunları oynayarak neşeli saatler geçirmişlerdir. İki gün süren Uzunyayla Kafkas Kültür Etkinlikleri basında yankı bulmuş, Kayseri yerel televizyonları konuşmalar da dahil, oldukça uzun süre izleyicilerine görüntü ve bilgiler sunmuş, ülke çapında yayın yapan Kanal-D, Kanal-E ve Kanal-7 de etkinliğe haber bültenlerinde oldukça geniş yer vermişler, keza yazılı basında da büyük ilgi görmüştür.

İstenmeyen aksaklıklara rağmen çok sayıda hemşehrimiz bu etkinliğin gelenekselleştirilmesini, gerekirse yapılacak her türlü masrafa ortak olmak istediklerini yönetime bildirip, teşekkürlerini bildirerek ayrılmışlardır.

Şenlikten bir görünüm

Çerkes Şenliği

Galip Hırka

Hakimiyet-Kayseri gazetesi, 13 Temmuz 1998, s.7

Başta Ürdün Veliaht Prensi Ali Binal Hüseyin olmak üzere siyasal parti temsilcileri, il ve ilçe yöneticilerinin katılımıyla Pınarbaşı Büyükgümüşgün mesire alanında gerçekleştirilen UZUNYAYLA KAFKAS KÜLTÜR ŞENLİĞİ gerçekten de görkemli başladı ve görkemli sona erdirildi.

Konuşmaların içeriği oldukça anlamlı ve evrensel deyiş ve vurgulamalarla şölenin didaktik özelliği öne çıkartılabildi.

1864 yılında yayılmacı Rus politikasının bir sonucu olarak Kafkaslardan sürülen milyonlarca insan, başta Osmanlı olmak üzere dünyanın bir çok ülkesine göç ettirilme zorunda bırakılan bir kültürün temsilcilerinin kültürlerini yaşatma mücadelesini verdikleri bir etkinliğe tanık olduk.

Kamuoyunda, ÇERKEZ olarak tanımlanan bir uluslar topluluğu tarihlerinde 8 Cumhuriyet kurabilmiş olmalarına karşın, başta dil birliğinin sağlanamamış olması, aşiret kültüründen millet kültürüne dönüşememişlik ve hepsinden de daha önemlisi örgütsüzlükleri nedeniyle ki, beklentileri bugüne değin gerçekleşememiş ve hala bir arayışın sancılarını yaşamaktadırlar.

Protokol çadırının önüne astıkları bir slogan dikkatimizi çekti. Nasrettin Hoca'nın "Ye Kürküm Ye" özdeyişiyle biraz örtüşen ve biraz çelişen "BİZ MİSAFİRLERİMİZİ KIYAFETLERİNE GÖRE KARŞILAR, KONUŞMA VE DAVRANIŞLARINA GÖRE UĞURLARIZ" vurgulaması engin bir tasavvufun simgesi gibiydi.

Hammaddelerin kültüründen yararlanma özlemi, motivasyonun öne çıkartılma isteği, örgütsel mantaliteye atfedilen önem kültürdeki kalıcılığın ve kuşaklardan kuşaklara aktarılabilmesi için dökümanite edilebilirlik niteliği eğitim gereksinmesi,

dünyayla ve siyasal ve ekonomik entegrasyon, eşitlik, sevgi, saygı ve paylaşma, laiklik, demokrasiye tam inanç, başka ülkelerin içişlerine karışmama, ekmeğini başkalarıyla bölüşme, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasındaki katkıları, al bayrağın üzerindeki kanda atalarının kanlarının bulunduğu, fazilet, yiğitlik, doğaya duyarlık ve hepsinden de önemlisi "DİLİ OLMAYAN TOPLULUKLARIN MİLLET OLAMAYACAĞI" tezleri dünyanın ön yargısız benimseyebileceği ve herkesin tereddütsüz altına imza atabileceği akideler.

"ALLAH BÜTÜN MİLLETLERİ KORUSUN VE BİZİ DE UNUTMASIN" şeklindeki yollamaları en ciddi konuda bile ince esprinin ne denli ortaya konulabileceğine güzel bir örnekti.

Aynı topraklar üzerinde, halkların kendi kültürlerini yaşayarak, birbirlerinin boğazına sarılmadan aynı amaç ve aynı hedefe birlikte yürüyebilmenin bir ayrımcılık, bir bozgunculuk değil, örgütlü güçleri birleştirerek daha büyük bir güç olunabileceğini dile getirmeleri ayakta alkışlanabilecek bir temenniydi.

Türkiye'nin Kafkas'lara yaklaşımında daha bilinçli hareket edilmesinin gerekliliği vurgulandı ve siyasal ve ekonomik güç birliğinin sağlanabilmesi, Kafkas'lardaki ekonomik potansiyelin işe ve aşıya dönüştürülebilmesinin altyapısının oluşturulması, umarsızlığın umuda dönüştürülmesi gerçekten güzel değişimlerdi.

Tarihte; Abhazya, Adıgey, Kabartay-Balkar, Karaçay-Çerkes, Osetya, Dağıstan, Çeçenistan ve İnguşetya adlarıyla kurulmuş olan 8 Cumhuriyette 40'dan fazla dilin kullanılmış olması elbette ki bir dezavantajdır. Birbirlerini anlamaları ve ulusal bütünlüğün sağlanabilmesi için ortak bir kültürden oluşan ortak bir dilin kullanılması olmazsa olmaz koşuludur.

Önyargısız, hümanist, bilinçli ve direngen bu tür şölenlerin toplum bir varlık olan insanlara ulaştırdığı mesajların sürdürülmesi dileklerimizle tertip komitesini ve şenliğe gönül verenleri yürekten kutluyoruz.

İzmir'de Kafkas Şölenu

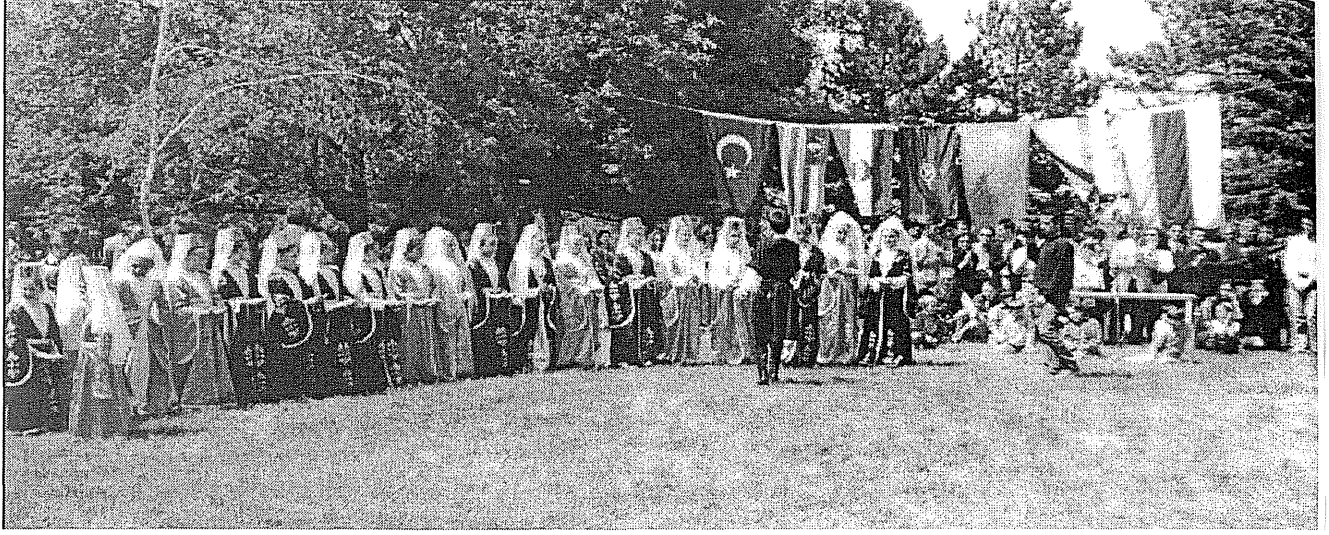
27 Haziran 1998'de İzmir'de, Kafkas Derneği İzmir Şubesi'nin organize ettiği bir Kafkas Şölenu düzenlendi. Folklor Ekibinin gösteriler yaptığı şölende kitap standı da açıldı. Şölen hemşehrilerimizden büyük ilgi topladı.

Bursa ve Samsun'da Kafkas Gecesi

28 Haziran gecesi, Bursa'nın Mustafa Kemalpaşa İlçesi'nde Kafkas Derneği Bursa Şubesi ve aynı gün Samsun'da Samsun Şubesi tarafından "Kafkas Gecesi" düzenlendi.

Uzuntarla'da "Akrabalar Günü"

Her yıl geleneksel olarak düzenlenen Uzuntarla "Akrabalar Günü" 27 Haziran 1998'de İzmit-Uzuntarla'da gerçekleştirildi. Kalabalık bir misafir topluluğunun katılımıyla gerçekleşen organizasyona Kafkas Derneği'nden, Genel Başkan Yardımcısı Cihan Candemir ve Genel Sekreter Daryal Çeviker de katıldılar. Çeşitli eğlence ve etkinliklerle hoşça vakit geçiren ve akrabalarıyla bir araya gelmenin mutluluğunu yaşayan misafirler, gelecek yıl tekrar buluşmak üzere ayrıldılar.

Abhazyaya için Kafkas Şenliği

Kafkas Abhazyaya Dayanışma Komitesi tarafından, komitenin Ankara temsilciliği ve Kafkas derneklerinin işbirliği ile 24 Mayıs 1998 günü Ankara Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün yazlık tesislerinde bir şenlik düzenlendi. Çok sayıda hemşehrimizin katıldığı şenlikten elde edilen gelirin tümü, Abhazyaya'da protez ihtiyacı olan savaş gazileri için harcanacak.

Libya'da 35000 Çerkes aile var

DÇB Kongresi'nin son dakikalarında söz alan Libya doğumlu 40 yaşlarında bir Çerkes izleyenleri şaşırtan bir konuşma yapmıştır:

"Libya'da yaşamakta olan Çerkes kökenli vatandaşlar adına sizi selamlamakla başım göklere eriyor. Bir Adıge çocuğu olarak gördüğüm manzaradan dolayı gururlanıyorum. Libya'ya yaklaşık 600 yıl önce ve kendi istekleri ile giden Çerkesler din uğruna Hristiyanlarla savaşmışlardır. Bugün dil bilmiyorlar ama Çerkes olduklarını biliyorlar. Libya kurulmadan da önce kurulmuş Çerkes köyleri vardır. Oralarda yaşayanlara "Kabile-i Çerakise" deniliyor. İçlerinden büyük din alimleri çıkmıştır. İleri bir toplumdurlar. Yaklaşık 35000 aile civarındadırlar. Adıgey Devlet Başkanı'nı davet ettik, yakında gelecekler. Kosova Fonu için tüm delegasyonların ödemeyi taahhüt ettiği toplam meblağ ne ise ben de bir o kadar katıyorum. Devamını da getireceğiz. Hepinize saygılar sunuyorum."

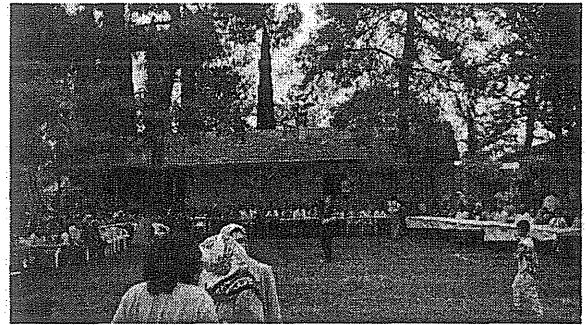
Akrabalar aranıyor

Kayseri yakınlarında Khanokhoların olduğunu duyudum. Akraba gününe çağırmak istiyorum. En büyüklerine ulaşabileceğim bir adres bildirmenizi rica ediyorum.

Khanokho Boris Hamidoğlu
Кханокхо Борис Хамидовлю
россия, кбр, налчик
глабпочтампт, д о
бострэбования
конокову борису хамидовичу

II.Çerkez Karamazar Kafkas Şenliği

10 Mayıs 1998 tarihinde Ceyhan'ın Çerkez Karamazar Köyü'nde "II.Çerkez Karamazar Kafkas Şenliği" düzenlendi. Şenliğe Adana, Mersin, İskenderun, Osmaniye ve Ceyhan yöresindeki derneklerden geniş katılımı bulunuldu. Ceyhan Kaymakamı Mehmet Öklü, Adana Milletvekillerinden Arif Sezer, Cevher Cevheri'nin de katılıp konuşma yaptıkları şenlik, Çerkez Karamazar Köyü gençleri tarafından organize edildi. 1500 kişiye yemek servisinin yapıldığı şenlik, Çukurova çapında tüm Çerkesleri bir araya getirmesi açısından önemliydi. Katılan derneklerin büyük ilgi ve beğenisini toplayan organizasyon gelecek yıl aynı yerde bu derneklerin ortak katılımı ile Mayıs ayının ikinci Pazar günü yapılacaktır. Tüm hemşehrilerimiz davetlidir.

2. Çerkez Karamazar Kafkas Kültür Şenliği'nden bir görünüm

Adıge Xase Genel Kurulu yapıldı

Adıgey'deki Adıge Xase'nin genel kurulu 24 Nisan tarihinde Maykop Büyük Tiyatro Salonu'nda yapıldı. Bir önceki dönem Yönetim Kurulu çalışma raporu Başkan YEMİJ Ruslan tarafından genel kurula sunuldu ve denetleme kurulu raporu okundu. Yapılan konuşmalarda Adıge halkının sorunları ve yeni yönetim kurulunun dikkate alması dileğiyle çözüm önerileri geliştirildi. Ardından dernek organları için seçimler yapıldı. Genel başkanlığa eski başkan Ruslan Yemij yeniden seçildi. Mehmet Uzun, Fahri Huvaj ve Necdet Hatam yönetim kurulunda yer aldılar.

Abhazya Şenliği'nden bir görünüm, Ankara, 24 Mayıs 1998

FKÖ'den Carım'a ziyaret

Filistin Kurtuluş Örgütü genel sekreter yardımcısı Hatko Ali Cumhurbaşkanı Carım Aslan'ı ziyaret etti ve Yaser Arafat'ın bir mesajını kendisine iletti. Arafat mektubunda A. Carım'ın Rusya içindeki politik gücünü Filistin Devleti'nden yana kullanmasını rica etti.

Samboda altın madalya

Litvanya'da yapılan Avrupa Sambo müsabakalarında Adıgeyli sporculardan 52 kiloda Alho Sihatbiy, 82 kiloda Kanavalov Aleksandr ve 100 kiloda Hasanako Murat Avrupa şampiyonu oldular. Voz Murat ve Hust Adam da kilolarında madalya aldılar.

Etnoloji Sözlüğü

Adıgey Araştırma Enstitüsü Filoloji İlimleri Dekanı Zefes Aydemir, Tarihi Etnolojik Sözlük adıyla bir kitap yayımladı. Sözlük Adıgeyler'in tarih ve kültürlerini, dil ve folklorlerini yakından tanımak isteyenlere yardımcı olabilecek. Sözlükte 1000 civarında madde mevcut olup Adıgeyler'in tarihleri ve dinleri üzerine ayrıntılı bilgiler yer alıyor.

Kuzey Kafkasya Kadınlar Birliği Maykop'ta toplandı

Merkezi Moskova'da bulunan Rusya Federasyonu Kadınlar Birliği'ne bağlı Kuzey Kafkasya Kadınlar Birliği (KKKB) Maykop'ta toplandı. Toplantıya Dağıstan, Kuzey Osetya, Khabardey Balkar, Karaçay Çerkes Cumhuriyetleri'nden, Krasnodar ve Rostov Bölgeleri'nden kadın örgütleri temsilcileri katıldı. Rusya'da kadın sorunlarının tartışıldığı KKKB toplantısına onur konuğu olarak katılan Adıgey Cumhuriyeti Başkanı Carım Aslan yaptığı konuşmada konunun anlam ve önemine dikkat çekerek, sorunun çözümü için herkese, her toplum kesimine görevler düştüğünü belirtti.

Nebziy çıktı

Adıgey Cumhuriyeti Anayurda Dönüş Yapanlar Adaptasyon Merkezi Aylık Haber Bülteni *Nebziy* çıktı. Anayurda dönüş yapan Adıgeylerin sosyal organizasyonu olan DAR'ın, oradaki dil bilmeyen hemşehrilerimizin bilgi edinmeleri amacıyla çıkarılan *Nebziy*, her ay bir önceki ayın yurt haberlerinden derlenecek.

Abhazya ve Adıgey Cumhuriyetleri arasında iletişim antlaşması

Abhazya ve Adıgey Cumhuriyetleri Radyo-TV kurumları arasında haber değişimi ve iletişim antlaşması imzalandı. Antlaşmayı Abhazya Radyo TV Kurulu adına direktör Guram Amkuaba, Adıgey Radyo-TV Kurumu adına Genel Müdür halklar arası ilişkiler basın yayın ve enformasyon bakanı Ç'eraşe Aslanbeç imzaladılar. Antlaşmaya göre; iki kardeş cumhuriyet radyo-TV kurumları arasında haber ve program değişimleri yapılacak, ortak yapım olarak radyo programları hazırlanacak, tv filmleri çekilecek. Bu antlaşma ile Abhazya ve Adıgey cumhuriyetleri arasında ekonomik ve kültürel bağların pekiştirilmesi yolunda önemli bir adım daha atılmış oldu.

Kafkasya'da Barış Bitmesin...

"Kafkasya'da Barış Bitmesin" adı verilen kültür ve sanat festivalinin üçüncüsü bu yıl Maykop'ta yapılacak. 29 Eylül-4 Ekim 1998 tarihleri arasında festival çerçevesinde özgün resim ve fotoğraf sergileri, seminer ve konferanslar, kültür ve sanat gösterileri yer alacak. Festivale kardeş cumhuriyetlerimiz; Abhazya, Karaçay Çerkes, Khabardey Balkar, Kuzey Osetya, İnguşetya, İçkerya ve Dağıstan Cumhuriyetleri ile Krasnodar, Stavropol ve Rostov bölgelerinden çok sayıda sanatçının katılması bekleniyor. Ayrıca Rusya Parlamentosu'ndan ve Moskova'dan da konuklar davet ediliyor.

Anavatana Dönüş Fonu kuruldu

Adıgey Cumhuriyeti Başkanı Maykop'ta Bjemiko Boris başkanlığında 35 kurucu üyeye anavatana dönüş fonu kurulmuş ve çalışmalara başlanmıştır. Çikolata fabrikası sahibi olan başkanın verdiği bilgilere göre büyük bir binayı geçici konaklama tesisi olarak hazırlamaya başlamışlardır. Başkan, bundan böyle dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar, dönüşü düşünsün düşünmesin tüm Çerkeslerin her türlü katkılarını belediklerini, ayrıca Adıgey Cumhuriyeti adına da her yıl bütçe kanalıyla belirli bir meblağın fonlarına aktarılacağını sözlerine ilave etmiştir. Bilindiği gibi Kafkasya'da FON kavramı VAKIF anlamında kullanılmaktadır.

Kıyı Boyu Şapsığ'da kültür merkezi kuruluyor

Kıyı Boyu Şapsığ bölgesinin tamamında dağıntık vaziyette 10.000 Adıge yaşamaktadır. Adıge Derneği Başkanı Abdülmecit Teber'in verdiği bilgilere göre Dernek Başkanı olarak kendisi başka bir işle uğraşmamaktadır. Devlet bu işi resmi bir görev olarak telakki edip, Lazarovski Hükümet Binası'nda kendisine çalışma ofisi tahsis etmiştir. Ayrıca, temeli bu yıl atılacak olan Kültür Merkezi'nin tüm maliyeti Krasnodar Eyaleti Yönetimi'nce karşılanacak olup kendileri herhangi bir harcama yapmayacaklardır. Hazırlanan projeye göre, kentte 1000 Adıge yaşıyor olmasına karşın 40 yataklı misafirhanesi, 100 kişilik lokali ve 500 kişilik salonu olan bir kompleks inşa edilecektir.

Avrupa Konseyi üyeleri Abhazya'ya gidiyor

Derneğimizin 23 Mayıs tarihinde düzenlediği panelden de tanıdığımız Adana Bağımsız Milletvekili ve aynı zamanda Avrupa Konseyi Başkan Yardımcısı olan Cevdet Akçalı'nın başkanlığında bir parlamenter heyet 7-11 Temmuz tarihleri arasında Gürcistan ve Abhazya'yı ziyaret edeceklerdir. Bugüne kadar bölgeye giden uluslararası organizasyon heyetleri çalışmalarının önemli bölümünü Tiflis'te yaptıktan sonra çok kısa bir süre için Abhazya'ya geçmeleri hep rahatsızlık yaratmıştı. Tecrübeli bir parlamenter olan Sayın Akçalı'nın Abhazya'daki tetkikleri için yeterli zaman ayıracığı sanılmaktadır.

Nalçık'taki facia büyük üzüntü yarattı

25 Haziran 1998 tarihinde Nalçık kentinde yaşanan Spor Kompleksine ait balkonun çöküşü ve çok sayıda can kaybı oluşu Türkiye'de ve Dünya'nın her tarafında yaşayan Çerkesler arasında büyük üzüntü yaratmıştır. Kafkas Derneği'nden Ali Çurey başkanlığında 4 kişilik bir grup baş sağlığı dilemek ve geçmiş olsun demek için Nalçık'a gitmiş ve ilgilileri ziyaret etmiştir.

KAYBETTİKLERİMİZ

4.DÇB Olağan Kongresi'ne misafir olarak katılan ve kongre bitiminden sonra Adıgey ve Kıyı Boyu Şapsığ Bölgesi'ni gezen Newjersey Kafkas Derneği üyesi **PŞESEV YELDAR** 06.07.1998 tarihinde Maykop'ta vefat etmiş ve 07.07.1998 günü Tahtamukay Rayonu'na bağlı eski Koşhable köyünde toprağa verilmiştir. Pşesev Yeldar'ın babası da 4 sene önce katıldığı kongre sonunda akraba ziyaretinde iken vefat etmiş ve vasiyeti gereği atalarının köyü olan aynı köye defnedilmişti. 68 yaşında vefat eden Pşesev Yeldar da babasının yanına defnedilmiştir.

Değerli arkadaşımız **ŞAMBA MÜMTAZ DEMİRÖZ**, geçtiğimiz ay Moskova'da geçirdiği kalp krizi sonucu vefat etmiş, cenazesi Türkiye'ye getirilerek köyüne defnedilmiştir. Şanlı Abhazya Direnişi sırasında duyarlılığı ve aktif çalışmaları ile herkesin takdirini kazanan Şamba Mümtaz'ı saygı ile anıyoruz.

Eskişehirli hemşehrilerimizden 1938 doğumlu **NAMIK MERCAN**, 26.06.1998 tarihinde ani bir kalp krizi sonucu vefat etmiş ve Eskişehir'e bağlı Çeçengiş köyünde toprağa verilmiştir.

Değerli hemşehrımız **HATİCE FATİMET ÖĞÜN** 18 Mayıs günü Ankara'da vefat etmiş ve Karşıyaka mezarlığı'na defnedilmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nın önde gelen komutanlarından Sasık Kamil Polat'ın kızı, 1921 doğumlu **SENİHA ALPERMAN** 29.06.1998 tarihinde vefat etmiş ve Ankara Karşıyaka Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.

Uzunyayla eşrafından Yağan ailesinin biricik kızı **DİLEK YAĞAN** genç yaşta Ankara'da vefat etmiş ve Pınarbaşı'na götürülerek Kazancık Köyü'nde toprağa verilmiştir.

Pınarbaşı Şube Başkanımız Sinan Karaçay'ın amcası **HACI YAHYA KARAÇAY** Şerfiye Köyü'nde 27.06.1998 günü vefat etmiş ve köyünde toprağa verilmiştir.

Yukarı Karagöz (Uzunyayla) 1961 doğumlu **GÜNDOĞAN ÇATALKAYA** 01.07.1998 tarihinde geçirdiği bir trafik kazasında hayatını kaybetmiştir. Cenazesi Pınarbaşı (Ankara)'da toprağa verilmiştir.

Eskişehirli hemşehrilerimizden **ŞOCEN SİBEL ÇINAR**, 8 Ağustos 1998 günü meydana gelen tren kazasında genç yaşta hayatını kaybetmiştir. Cenazesi Eskişehir'de toprağa verilmiştir.

Göksun Fındıklı hemşehrilerimiz **REFİK BOZKURT** ile **ERDOĞAN BOZKURT** geçtiğimiz ay vefat etmişlerdir.

27.6.1998 tarihinde Adana'da meydana gelen deprem felaketinde Çerkez Karamezar Köyü sakinlerinden **MÜSKÜR ÇİĞDEM AYTEKİN** ve iki kızı enkaz altında kalarak can vermişlerdir.

Kayıplarımızın kederli ailelerine, eş dost ve akrabalarına baş sağlığı, ölenlere de Tanrı'dan sonsuz rahmet diliyoruz.

GÖÇ YOLLARI

*Söyleyin dağlara, rüzgara
yurdundan sürgün çocuklara*

*Düşmesin kimse yılgınlığa
geçit vardır yarınlara*

*Göç yolları göründü bize,
görünüür elbet*

*Göç yolları bir gün gelir döner tersine,
dönülüür elbet*

*En büyük silah umut etmek
yadigar kalsın size*

*Yol verin kanatlı atlara,
sürgünden dönen çocuklara*

*Ateşler yakın doruklarda
geçit vardır yarınlara*

Murathan MUNGAN

